

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

THE SCIENTIFIC JOURNAL

НАУКОВИЙ ОГЛЯД

SCIENTIFIC REVIEW

№ 7(39), 2017

№ 7(39), 2017

ЗАСНОВАНО У 2013 РОЦІ

WAS FOUNDED IN 2013

ВИХІД З ДРУКУ: ДЕСЯТЬ РАЗІВ НА РІК

IT IS ISSUED TEN TIMES A YEAR

СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
СЕРІЯ КВ № 20878-10678Р

CERTIFICATE OF STATE
REGISTRATION
KB № 20878-10678P

Засновники

Founder

кафедра економічної теорії Львівської
комерційної академії;
Центр міжнародного наукового
співробітництва «ТК Меганом»;
Люблінський технологічний університет
(Люблін, Польща)
кафедра суспільно-політичних наук
Вінницького національного технічного
університету;
кафедра філософських та соціальних наук
Чернівецького торговельно-економічного
інституту Київського Національного
торговельно-економічного університету;
Інститут наукового прогнозування (м. Київ);
Інститут реклами (м. Київ);

Department of Economics, Lviv
Academy of Commerce;
Center for International Scientific
Cooperation "TK Meganom";
Lublin University of Technology, Lublin
(Poland)
Department of social and political
sciences, Vinnytsia National Technical
University;
Department of Philosophy and Social
Sciences Chernivtsi Trade and
Economics Institute Kyiv National Trade
and Economic University;
Institute of Scientific Forecasting (Kyiv);
Universities' Institute of Advertising
(Kyiv);
Crimean Institute of Economics and
Commercial Law (Sevastopol branch);

Кримський інститут економіки та
господарського права (Севастопольська
філія);

NGO "Association "Analitikum"
(Vinnytsia);
International Society for Human Rights
(Ukrainian section);

Громадська організація "Асоціація
"Аналітикум" (м. Вінниця);
Міжнародне товариство прав людини
(Українська секція);

РОССИЙСКИЙ ИНДЕКС
НАУЧНОГО ЦИТИРОВАНИЯ
Science Index

Журнал включено до
наукометричної бази даних
«Російський індекс наукового цитування»
(«РИНЦ SCIENCE INDEX»)

РОССИЙСКИЙ ИНДЕКС
НАУЧНОГО ЦИТИРОВАНИЯ
Science Index

Registered by «РИНЦ
SCIENCE INDEX»

Ліцензійний договір № 630-10/2013
від 18.10.2013

Registration Certificate № 630-10/2013
dated 18.10.2013

Електронна версія журналу
<http://www.naukajournal.org>

The electronic version
<http://www.naukajournal.org>

Редакційна колегія:

Економічні науки

- Башнянин Григорій Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії Львівської комерційної академії;
- Барський Юрій Миколайович, доктор економічних наук, професор, Луцький Національний технічний університет;
- Швець Наталія Романівна, доктор економічних наук, професор, директор Інституту банківських технологій та бізнесу ДВНЗ "Університет банківської справи";
- Шевчук Андрій Васильович, доктор економічних наук, професор, Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту Тернопільського національного економічного університету;
- Вдовенко Наталія Михайлівна, доктор економічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ;
- Загорна Тетяна Олегівна, доктор економічних наук, професор, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Храпкіна Валентина Валентинівна, доктор економічних наук, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Коваль Л. М. кандидат економічних наук, доцент, Хмельницький кооперативний торговельно- економічного інститут;

Медичні науки

- Бочаров Василь Андрійович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фармацевтичних і косметологічних технологій, Одеський медичний інститут Міжнародного гуманітарного університету;
- Пекліна Галина Петрівна, доктор медичних наук, професор, Одеський медичний інститут Міжнародного гуманітарного університету;
- Бочарова Вероніка Володимирівна, кандидат медичних наук, Одеський національний медичний університет;
- Лебедюк Михайло Миколайович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри дерматології та венерології, Одеський національний медичний університет;
- Куц Лариса Вікторівна, доктор медичних наук, доцент, завідувач курсом дерматовенерології, клінічної імунології, алергології, Медичний інститут Сумського державного університету;

Технічні науки

- Вальдемар Вуйцик, доктор технічних наук, професор, Люблінський технологічний університет;
- Барановський Віктор Миколайович, доктор технічних наук, професор, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя;
- Гого Володимир Бейлович, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри Природничих наук, Донецький національний технічний університет;
- Alatoon Mohammad Fayiz Ahmad, доктор технических наук;

Політичні науки

- Корнієнко Валерій Олександрович, академік Української академії політичних наук, президент Асоціації "Аналітикум", доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;

- Денисюк С. Г., доктор політичних наук, кафедра суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;
- Ткач Олег Іванович, доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
- Докаш О. Ю., кандидат політичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Історичні науки

- Ореховський В. О., доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри філософських і соціальних наук Чернівецького торговельно - економічного інституту Київського Національного торговельно - економічного університету;
- Коцур Надія Іванівна, доктор історичних наук, професор, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», академік Міжнародної академії безпеки життєдіяльності;
- Юрій М. Ф., доктор історичних наук, професор, академік АН України, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;
- Циганенко Лілія Федорівна, доктор історичних наук, професор, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, декан факультету української філології та історії, завідувач кафедри всесвітньої історії;
- Робак Ігор Юрійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук, Харківський національний медичний університет;
- Нікітенко Костянтин Вікторович, доктор історичних наук, завідувач кафедрою менеджменту мистецтва, Львівська національна академія мистецтв;
- Дацків Ігор Богданович, доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний економічний університет;
- Безаров О. Т., кандидат історичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Філософські науки

- Alatoon Mohammad Fayiz Ahmad, доктор філософських наук;
- Чікарькова М. Ю., доктор філософських наук, професор, кандидат філологічних наук, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;
- Андрієнко Олена Володимирівна, доктор філософських наук, професор, Донецький національний університет, доцент кафедри філософії;
- Дулін Петро Георгійович, доктор філософських наук, Миколаївський національний університет ім. В. Сухомлинського, завідувач кафедри філософії;

Правові науки

- Криницький Ігор Євгенович, доктор юридичних наук, професор, завідувач науково- дослідної лабораторії № 1, Науково-дослідний інститут фінансового права;
- Гумін Олексій Михайлович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного Університету «Львівська Політехніка»;
- Биков А. Н., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Інституту законодавства Верховної Ради України;

Педагогічні науки

- Бельмаз Ярослава Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології, "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради;
- Власенко Катерина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Донбаська державна машинобудівна академія;
- Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки;
- Кожевников Віктор Михайлович, доктор педагогічних наук, професор, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Тарнопольський Олег Борисович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов, Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля;
- Полубоярина Ірина Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського;
- Амурський Е. Е., кандидат педагогічних наук, директор Інституту наукового прогнозування, академік МАБЕТ;
- Антонович Є. А., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри графічного дизайну і реклами Інституту реклами;

Психологічні науки

- Волженцева Ірина Вікторівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Макіївського економіко-гуманітарного інституту;
- Симоненко Світлана Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;
- Мурат Еліоз, Ondokuz Mayis University, Yasar Dogu Faculty Of Sport;

Мистецтво та мистецтвознавство

- Станіславська Катерина Ігорівна, доктор мистецтвознавства, професор, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв;
- Сізова Олена Равільєвна, доктор мистецтвознавства, професор, Державна бюджетна освітня установа вищої освіти «Південно-Уральський державний університет мистецтв ім. П.І. Чайковського»;
- Прокопова Наталія Леонідівна, доктор культурології, доцент, декан факультету режисури і акторського мистецтва, Кемеровський державний інститут культури;
- Пучков Андрій Олександрович, доктор мистецтвознавства, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка;
- Круль Петро Франкович, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри інструментально-виконавського мистецтва Інституту культури і мистецтв Прикарпатського університету ім.В.Стефаніка;
- Прищенко Світлана Валеріївна, доктор наук у галузі дизайну, професор кафедри графічного дизайну і реклами Інституту реклами, член Спілки дизайнерів України;
- Бадалов Олег Павлович, кандидат мистецтвознавства, Чернігівський інститут мистецтв та менеджменту культури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв;
- Куц Євген Вадимович, кандидат мистецтвознавства, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв;

Філологічні науки

- Абрамович Семен Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, академік АН Вищої освіти України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства;
- Іваницька Наталія Борисівна, доктор філологічних наук, професор, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, завідувач кафедри сучасних європейських мов;
- Іліаді Олександр Іванович, доктор філологічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка;

Географічні науки

- Ільїн Леонід Володимирович, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Журнал зареєстровано в міжнародному каталозі періодичних видань
Ulrichsweb™ Global Serials Directory

Міжнародна індексація журналу:

РІНЦ SCIENCE INDEX

WORLDCAT

BIELEFELD ACADEMIC SEARCH ENGINE

RESEARCHBIB

CITEFACTOR

OPEN ACADEMIC JOURNALS INDEX

POLISH SCHOLARLY BIBLIOGRAPHY

GOOGLE SCHOLAR

РОЗДІЛ І. ПИТАННЯ МЕДИЧНИХ НАУК

УДК: 616.317-002

РОЛЬ МІКРОБНИХ ФАКТОРІВ ТА ДЕФЕНЗИНІВ В МЕХАНІЗМАХ РОЗВИТКУ ЕКЗЕМАТОЗНОГО ХЕЙЛІТУ

кандидат медичних наук, Бочарова В. В.

доктор медичних наук, професор, Лебедюк М. М.

Одеський національний медичний університет, Україна, Одеса

доктор медичних наук, професор, Бочаров В. А.

Одеський медичний інститут Міжнародного гуманітарного університету,
Україна, Одеса

доктор медичних наук, доцент, Куц Л. В.

Медичний інститут Сумського державного університету, Україна, Суми

Предметом проведеного дослідження було вивчення механізмів розвитку алергічного ушкодження губ і з'ясування ролі мікробних факторів та антимікробних пептидів першої лінії імунного захисту (α -дефензинів) у хворих на мікробну та себорейну екзему, а також – із контактним екзематозним хейлітом. За допомогою сучасних методів статистичної обробки матеріалу встановлювалися взаємозв'язки результатів лабораторного та клінічного обстеження хворих. Виявлено найбільш часті мікробні чинники, які сприяють розвитку екзематизації у хворих (у тому числі – стрептодермії, конглобатні та абсцедуючі акне), а також хімічні фактори, які спричиняють розвиток контактного екзематозного процесу (у тому числі – при використанні косметичних засобів догляду за шкірою обличчя та губ). У всіх пацієнтів достовірно знижувався рівень вмісту у периферичній крові α -дефензинів; між змінами досліджених лабораторних показників і змінами клінічного статусу з боку шкіри та ШКТ встановлено значимі

корелятивні зв'язки. Отримані результати диктують необхідність внесення коректив в плани обстеження, лікування та профілактики хворих з алергічними ушкодженнями губ.

Ключові слова: алергічні захворювання губ, мікробні чинники етіопатогенезу, α -дефензини.

кандидат медических наук, Бочарова В. В.; доктор медических наук, професор, Лебедюк М. Н.; *доктор медических наук, професор, Бочаров В. А.; **доктор медических наук, доцент Куц Л. В. Роль мікробних факторів і дефензинов в механізмах розвитку екзематозного хейліта / Одеський національний медический університет, Україна, Одеса; *Одеський медический інститут Міжнародного гуманітарного університета, Україна, Одеса; **Медический інститут Сумського державного університета, Україна, Суми

Роль мікробних факторів і дефензинов в механізмах розвитку екзематозного хейліта. Предметом проведеного дослідження було вивчення механізмів розвитку алергічного пошкодження губ і встановлення ролі мікробних факторів і антимікробних пептидів першої лінії імунологічної захисти (α -дефензинов) у хворих мікробної і себорейної екземой, а так же – контактним екзематозним хейлітом. При допомозі сучасних методів статистическої обробки матеріали встановлювались взаємозв'язки результатів лабораторного і клініческого дослідження хворих. Встановлені найбільш часті мікробні фактори, котрі спосібствують розвитку екзематизації у хворих (в том числі – стрептодермії, конглобатні і абсцедуючі акне), а так же хіміческі фектори, котрі приводять к розвитку контактного екзематозного процесу (в том числі – при використанні косметических засобів догляду за шкірою

лица и губ). У всех пациентов достоверно снижался уровень содержания в периферической крови α -дефензинов; между изменениями исследованных лабораторных показателей и изменениями клинического статуса со стороны кожи и ЖКТ установлено значимые корреляционные связи. Полученные результаты диктуют необходимость внесения корректив в планы обследования, лечения и профилактики больных с аллергическими повреждениями губ.

Ключевые слова: аллергические заболевания губ, микробные факторы этиопатогенеза, α -дефензины.

*PhD in Medicine, Bocharova V. V.; Doctor in Medicine, Professor, Lebedyuk M. N.; *Doctor in Medicine, Professor, Bocharov V. A.; **Doctor in Medicine, Associate Professor, Kuts L. V. The role of microbial factors and defensins in the mechanisms of development of eczematous cheilitis / Odessa National Medical University, Ukraine, Odessa; *Odessa Medical Institute International Humanitarian University, Ukraine, Odessa; **Medical Institute Sumy State University, Ukraine, Sumy*

The subject of the study was a study of mechanisms for the development of allergic damage to the lips and establishing the role of microbial factors and antimicrobial peptides of the first line of immunological defense (α -defensins) in patients with microbial and seborrhoeic eczema, as well as contact eczematous cheilitis. With the help of modern methods of statistical processing of materials, interrelations between the results of laboratory and clinical examination of patients were established. The most frequent microbial factors that contribute to the development of eczematics in patients (including streptoderma, conglobata and abscessed acne), as well as chemical factors that lead to the development of a contact eczematous process (including - with the use of cosmetic facial skin care products and lips). In all patients, the level of peripheral blood content of α -defensins decreased reliably; between the changes in the laboratory indicators studied and the changes in clinical status from the skin and the gastrointestinal tract, significant correlation links

were established. The results dictate the need to make adjustments to plans for examination, treatment and prevention of patients with allergic lesions of the lips.

Key words: allergic diseases of the lips, microbial factors of etiopathogenesis, α -defensins.

Вступ. У зв'язку із значним підвищенням захворюваності на алергози в усьому світі актуального значення набуває і проблема подальшого з'ясування механізмів розвитку екзематозних хейлітів. На сьогодні усі види екзематозного хейліту об'єднують в одну групу, але спричинені вони можуть бути різними патогенетичними механізмами при мікробній, себорейній екземі та контактному екзематозному процесі. Якщо у відношенні до себорейної екземи хейліт, зазвичай, є одним із симптомів цього захворювання, то при мікробній екземі ушкодження шкіри червоної кайми губ розвивається на фоні піокової інфекції, причому клінічні прояви захворювання відповідають мікробній екземі, а патологічний процес розповсюджується і на підборіддя. У відношенні розвитку хейліту при контактному екзематозному процесі ушкодження губ розвивається в результаті алергічної реакції на різні хімічні засоби, які входять до складу губних помад, зубних паст, косметичних кремів і т. п. У такому разі клінічна картина характеризується більш виразними гострими проявами у вигляді набряку губ, яркої гіперемії, везикуло-бульозною висипкою з утворенням кірок [1, с. 422-436; 2, с. 292-300].

Серед переліку найбільш важливих патофізіологічних процесів, які можливі при ушкодженні губ з проявами алергічних реакцій, слід зазначити також такі, які є зв'язаними з підвищеною чутливістю червоної кайми губ до сонячного світла (актинічний хейліт) та з генетично детермінованим алергічним процесом – атопічний хейліт [3, с. 415-422]. Але якщо у відношенні алергічного компоненту таких хейлітів

патофізіологічні механізми їх розвитку з'ясовано у великому обсязі, то залишаються недостатньо вивченими інші важливі процеси, які відбуваються на молекулярному, клітинному, міжклітинному і системному рівнях при цих захворюваннях.

Мета дослідження. З'ясувати роль мікробних факторів та дефензинів в механізмах розвитку екзематозних хейлітів.

Матеріали та методи. Під спостереженням знаходилося 52 хворих на хейліти, які спричинені мікробною екземою (у 25), себорейною екземою (у 12), контактним екзематозним процесом (у 15). Усі обстежені пацієнти були особами молодого віку (від 18 до 25 років, чоловічої статі – 23, жіночої – 29). У крові хворих методом проточної цитометрії (моноклональні анти-NHP-атитіла, «Hy Cult Biotechnology») досліджували вміст α -дефензинів. Контрольну групу складала 35 практично здорових осіб-добровольців, репрезентативних за статтю та віком. Статистичну обробку отриманих даних проводили на персональному комп'ютері з використанням ліцензійної програми «STATISTICA® for Windows 6.0».

Результати та їх обговорення. Аналіз причин появи алергічного ушкодження губ у обстежених пацієнтів свідчив про те, що розвитку мікробної екземи найбільш часто сприяла наявність у хворих стрептодермії, при себорейній екземі – наявність інших проявів себореї а також акне (перш за все – конглобатних та абсцедуючих форм), при контактному екзематозному процесі – підвищена чутливість до складу губної помади (у 4), косметичних кремів по догляду за шкірою обличчя (у 11).

У всіх обстежених рівні досліджуваних α -дефензинів у периферичній крові були достовірно ($p < 0,05$) зниженими у порівнянні з контрольною групою практично здорових осіб. В той же час, проведення кореляційного аналізу між змінами рівнів у крові дефензинів та наявністю супутньої патології з боку органів ШКТ свідчать про більш тяжкий перебіг клінічних

проявів ушкодження шкіри у пацієнтів з наявністю такої патології (у 23), що проявлялося розвитком проявів піогенізації (у 11) та/або розповсюдженням патологічного процесу з ушкодженої шкіри губ на прилеглі ділянки шкіри обличчя.

Ці дані свідчать про необхідність нових підходів як до діагностики, так і до складання плану лікування та профілактики хворих на алергічні ушкодження губ. В сучасний період в шкірі (у тому числі – червоної кайми губ) розрізняють дві нейроімуноендокринні одиниці, які розділені базальною мембраною і є тісно зв'язаними двоспрямованими комунікаціями не тільки за рахунок розчинних факторів (що проникають через базальну мембрану), але й за рахунок сенсорної іннервації.

Особливу роль при цьому у відношенні екзематозного хейліту можуть відігравати опасисті клітини та клітини Лангерганса, у зв'язку з наявністю їх близького контакту з нервовими закінченнями в шкірі. Вони ж можуть відігравати роль важливих координаторів місцевої нейроендокринної активності. В той же час, роль таких координаторів можуть набувати і епітеліальні клітини шкіри червоної кайми губ у разі безпосереднього впливу на них пошкоджуючих агентів, у тому числі – мікробного походження. Така активність епітеліальних клітин призводить до виділення ними різноманітних про- та протизапальних факторів, які можуть відігравати роль атрактантів для Т-лімфоцитів (інтерлейкін-8 та ін.), прозапальних медіаторів (інтерлейкіни-1 та 6, фактор некрозу пухлин альфа та ін.), факторів, активуючих нейтрофіли чи забезпечуючих колонієстимулюючі і інші ефекти [6]. Але, не зважаючи на те, що в результаті активації епітеліальні клітини можуть набути рис антигенпрезентуючих клітин (АПК), ця їх функція не може вважатися повноцінною (так звані «непрофесійні АПК»), так як в цей час ними експресується недостатній спектр молекул для презентації пептидних антигенів. До того ж, при стресових впливах (а «стресову» роль може

виконувати і наявність власне висипки на червоній каймі губ, а також висипки на інших ділянках шкіри, спричиненої дерматозами, у тому числі такими як акне, які нерідко зустрічаються одночасно у осіб молодого віку) одним із важливих механізмів, що призводить до продукції клітинами шкіри сигнальних молекул, є розвиток і т. з. «нейрогенного» компоненту запалення. Сучасні дослідження показують, що у такому разі результатом взаємодії опасистих клітин із закінченнями нервів шкіри може бути розвиток такого важливого процесу як деградація локально вироблених нейропептидів, а не тільки регуляція їх інтерналізації та зворотного захвату нервовими клітинами [4, с. 42-48].

У відношенні сенсibiliзації та розвитку реакції запалення в шкірі червоної кайми губ при мікробній екземі значну роль відіграє те, що так звані «професійні АПК» (у тому числі – клітини Лангерганса) використовують еволюційно закріплений набір рецепторів розпізнавання молекулярних паттернів, зокрема – ліпололісахаридів та/чи пептидогліканів, а також рецептори молекул, які полегшують функції антигенпрезентації (опсонінів системи комплементу та ін.). Речовини мікробного походження, поряд із такими цитокінами як інтерлейкін-1 бета та фактор некрозу пухлин альфа активують, до того ж і міграцію клітин Лангерганса до лімфатичних вузлів. Саме під час міграції цих клітин і відбувається їх трансформація із фагоцитів у власне клітини АПК, і саме в цей період їх називають по-різному («вуальові» клітини та ін.), чим і пояснюється та патогістологічна картина, яку виявляють дослідники у хворих при ушкодженні губ: в запальному інільтраті знаходять лімфоцити, гістіоцити, плазмоцити, а у разі клінічних проявів нагноювання – і нейтрофіли [5, с. 23-25]. В той же час, сучасні імуногістохімічні дослідження свідчать про те, що клітини Лангерганса в шкірі при її алергічному ушкодженні забарвлюються антитілами до субстанції Р, соматостатину та деяких інших сигнальних пептидних

молекул. Рецептори до нейрокінінів, окрім клітин Лангерганса, експресують також епітеліоцити, опасисті та ендотеліальні клітини, фібробласти, що на думку М. А. Пальцева та И. М. Кветного [6, с. 454-461], може свідчити про вплив відповідних пептидних сигнальних молекул на комплекс патофізіологічних змін при екзематозних хейлітах – стимуляцію проліферації клітин, утворення нових судин, дегрануляцію опасистих клітин, продукцію/виділення прозапальних цитокінів та інших молекул міжклітинних взаємодій (адгезинів, інтегринів, селектинів і т. п.). В той же час, у останні роки встановлено, що антигенпрезентуючі клітини спроможні до презентації не тільки пептидних антигенів, але й ліпідних (як власних, так і мікробних) Т-клітинам. Їх презентуюча функція у відношенні наївних лімфоцитів супроводжується появою клонів ефекторних лімфоцитів до певних антигенів із появою на лімфотарних клітинах рецепторів, ідентичних TCR (клональна експансія). Надзвичайно важливим є те, що у останні роки виявлено спроможність клітин Лангерганса до експресії і т. з. «антимікробних» нейропептидів (нейропептид V, пептид VV). Але функції місцевої нейроендокриноімунної регуляції є тісно зв'язаними із загальною (єдиною) нейроендокриноімунною регулюючою системою організму. Є експериментальні дані у відношенні того, що такі гормони гіпофізу як альфа-меланостимулюючий та адренкортикотропний також здійснюють імунотропні ефекти і у разі їх системного чи місцевого використання може не тільки пригноблюватися розвиток контактної гіперчутливості (як у фазу її індукції, так і ефекторну фазу), але й може розвиватися толерантність до гаптенів (один із механізмів т. з. «кутаної толерантності») [7, с. 127-129].

В той же час слід враховувати, що губи, як і інші органи ротової порожнини, є складовою частиною загального плану будови травного тракту, а їх пошкодження можуть бути тісно зв'язаними з

функціональними розладами та іншими захворюваннями ШКТ [8, с. 332-339]. І навпаки, багато розладів з боку органів ШКТ можуть залежати від патології органів ротової порожнини. Зокрема, продукція епідермального фактору росту починається вже з ендокринних клітин великих слинних залоз, але цей фактор має значний вплив і на регенерацію клітин епітелію в слизовій оболонці шлунку та кишечнику. Виявлений в шкірі (у тому числі – червоної кайми губ) нейропептид субстанція Р виявляється також і в ЕС-клітинах шлунку та кишечнику, причому цей неопіоїдний нейропептид стимулює діяльність не тільки слинних залоз, але й моторику тонкої кишки, у той же час він знижує шлункову секрецію.

Г. Н. Дранник [7, с. 81-84] звертає увагу на те, що слизова оболонка порожнини рота входить до складу загальної імунної системи слизових оболонок (MAIS: Mucosa-Associated-Immune-System). Але вона, як і інтегральна імунна система, розподіляється на вроджений (неспецифічний) та набутий (специфічний, адаптивний) імунітет. До важливих гуморальних ланок вродженого (неспецифічного) імунітету відноситься більше 700 факторів (лізоцим, лактоферин, муцини та ін.), у тому числі – й дефензини, яким відводиться значна роль як антимікробним білкам, які впливають на регуляцію складу і локалізацію мікрофлори в її «нішах». Мікрофлора, у свою чергу впливає на «переключення» імунної системи з функцій Th2 на функцію Th1, що й спостерігається при екзематозних хейлітах (т. з. Th2→Th1 девіація) та створенню толерантності до антигенів мікробіоти. Але крім того вона ж впливає на розвиток запалення (ефективність розпізнавання та елімінації бактеріальних патогенів), координацію запальних механізмів за допомогою активації PRAR γ [9, с. 315-322; 10, с. 6523-6539].

Висновки. Отримані нами дані свідчать про залежність механізмів розвитку екзематозного процесу в шкірі червоної кайми губ від пошкоджуючого впливу на неї різноманітної її мікрофлори, яка

активується у разі прогресування «фонових» захворювань, перш за все таких як стрептодермія, себорея, акне. Достовірно частіше ці механізми «спрацьовують» у разі наявності у обстежених пацієнтів супутньої патології з боку органів ШКТ, особливо при одночасному значному зниженні рівнів таких важливих антимікробних гуморальних факторів вродженого імунітету як дефензини. Це потребує подальшого вивчення проблеми взаємозалежностей ушкоджень органів порожнини рота, ШКТ та шкіри з метою внесення корекції в індивідуальні плани лікування хворих та профілактики у них розвитку алергічних процесів на шкірі.

Література:

1. Хейліті / В. І. Степаненко, М. О. Дудченко, М. М. Шупенько, О. О. Сизон // *Дерматологія, венерологія: підручник* / ред. проф. В. І. Степаненка. – К.: КІМ, 2012. – С. 422-436.
2. Скрипкин Ю. К. *Кожные и венерические болезни* / Ю. К. Скрипкин, А. А. Кубанова, В. Г. Акимов. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2009. – 544 с.
3. Мавров И. И. *Основы диагностики и лечения в дерматологии и венерологии: руководство для врачей, интернов, студентов* / И. И. Мавров, Л. А. Болотная, И. М. Сербина. – Харьков: Факт, 2007. – 792 с.
4. Бочарова В. В. *Нейрогенные аспекты воспалительной реакции кожи при угревой болезни* / В. В. Бочарова В. В. // *Дерматологія та венерологія*. – 2015. - № 2. – С. 42-48.
5. *Гистопатология и клиническая характеристика дерматозов* / Г. С. Цераудис, В. П. Федотов, А. Д. Дюдюн, В. А. Туманский. – Днепропетровск; Харьков; Запорожье, 2004. – 536 с.
6. Пальцев М. А. *Руководство по нейроиммуноэндокринологии* / М. А. Пальцев, И. М. Кветной. – М.: Медицина, 2006. – 384 с.
7. Дранник Г. Н. *Клиническая иммунология и аллергология: пособие для студентов, врачей-интернов, иммунологов, аллергологов, врачей*

лечебного профиля всех специальностей / Г. Н. Дранник. – К.: ООО Полиграф плюс, 2010. – 552 с.

8. Гистология. 2-е изд., перераб. и доп. / ред. Э. Г. Улумбекова, Ю. А. Челышева. – М.: ГЭОТАР-МЕД, 2002. – 672 с.

9. Мамчур В. И. Дефензины – эндогенные пептиды с антиинфекционными и противоопухолевыми свойствами (обзор литературы) / В. И. Мамчур, А. Э. Левых // Таврический медико-биологический вестник. – 2012. – Т. 15, № 2, ч. 3 (58). – С. 315-321.

10. Christensen H. M., Frystyk J., Faber J. [et al.] α -Defensins and outcome in patients with chronic heart failure // Eur. J. Heart Fail. – 2012. – V. 52. – P. 9-11.

References:

1. Kheylity / V. I. Stepanenko, M. O. Dudchenko, M. M. Shupen'ko, O. O. Syzon // Dermatologiya, venerologiya: pidruchny`k / red. prof. V. I. Stepanenka. – K.: KIM, 2012. – S. 155-183.

2. Skripkin Yu. K. Kozhnye i venericheskie bolezni / Yu. K. Skripkin, A. A. Kubanova, V. G. Akimov. – M.: GEHOTAR-Media, 2009. – 544 s.

3. Mavrov I. I. Osnovy diagnostiki i lecheniya v dermatologii i venerologii: rukovodstvo dlya vrachej, internov, studentov / I. I. Mavrov, L. A. Bolotnaya, I. M. Serbina. – Har'kov: Fakt, 2007. – 792 s.

4. Bocharova V. V. Nejrogennye aspekty vospalitel'noj reakcii kozhi pri ugrevoj bolezni / V. V. Bocharova V. V. // Dermatologiya ta venerologiya. – 2015. - № 2. – S. 42-48.

5. Gistopatologiya i klinicheskaya harakteristika dermatozov / G. S. Ceraidis, V. P. Fedotov, A. D. Dyudyun, V. A. Tumanskij. – Dnepropetrovsk; Har'kov; Zaporozh'e, 2004. – 536 s.

6. Drannik G. N. Klinicheskaya immunologiya i allergologiya: posobie dlya studentov, vrachej-internov, immunologov, allergologov, vrachej lechebnogo

profilya vseh spetsialnostey / G. N. Drannik. – K.: ООО Poligraf plyus, 2010. – 552 s.

7. *Paltsev M. A. Rukovodstvo po neyroimmunoendokrinologii / M. A. Paltsev, I. M. Kvetnoy. – M.: Meditsina, 2006. – 384 s.*

8. *Gistologiya. 2-e izd., pererab. i dop. / red. EН. G. Ulumbekova, Yu. A. Chelysheva. – M.: GEHOTAR-MED, 2002. – 672 s.*

9. *Mamchur V. I. Defenzyny – ehndogennyye peptidy s antiinfekcionnymi i protivopuholevymi svojstvami (obzor literatury) / V. I. Mamchur, A. Eh. Levyh// Tavricheskij mediko-biologicheskij vestnik. – 2012. – T. 15, № 2, ch. 3 (58). – S. 315-321.*

10. *Christensen H. M., Frystyk J., Faber J. [et al.] α -Defensins and outcome in patients with chronic heart failure // Eur. J. Heart Fail. – 2012. – V. 52. – P. 9-11.*

УДК 615.272.4.03:616.13-004.6

**ВПЛИВ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ
НА ПОКАЗНИКИ ЛІПІДНОГО ОБМІНУ ТА ПЕРЕКИСНОГО ОКИСЛЕННЯ
ЛІПІДІВ ПРИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІЙ ГІПЕРЛІПІДЕМІЇ**

доктор медичних наук, Білай І. М.,

кандидат фармацевтичних наук, Демченко В. О.,

кандидат медичних наук, Білай А. І.,

кандидат медичних наук, Красько М. П.,

кандидат фармацевтичних наук, Остапенко А. О.

Запорізький державний медичний університет, Україна, м. Запоріжжя

В статті проведена порівняльна оцінка антиатеросклеротичних ефектів засобів лікарських рослин. Вони були, насамперед, пов'язані з сумарною дією біологічно активних речовин (флавоноїди, пектини, рослинні стерини та інші). В умовах проведеного експерименту

встановлено, що препарати рослинного походження мають гіпохолестеринемічну, гіпотригліцеридемічну, гіпо- β -ліпопротеїдемічну, антиатероматозну та антиоксидантну дію, яка не поступалася еталонним засобам нікотиновій кислоті та α -токоферолу ацетату.

Ключові слова: фармакологічні дослідження, лікарські препарати рослинного походження, антиатеросклеротична дія, антиоксидантна дія.

доктор медицинских наук, Белай И. М., кандидат фармацевтических наук Демченко В. О., кандидат медицинских наук Белай А. И., кандидат медицинских наук Красько Н. П., кандидат фармацевтических наук Остапенко А. А. Влияние лекарственных средств растительного происхождения на показатели липидного обмена и перекисного окисления липидов при экспериментальной гиперлипидемии / Запорожский государственный медицинский университет, Украина, г. Запорожье

В статье проведена сравнительная оценка антиатеросклеротических эффектов средств лекарственных растений. Они были, прежде всего, связаны с суммарным действием биологически активных веществ (флавоноиды, пектины, растительные стерины и другие). В условиях проведенного эксперимента установлено, что препараты растительного происхождения имеют гипохолестеринемическое, гипотриглицеридемическое, гипо- β -липопротеидемическое, антиатероматозное и антиоксидантное действие, не уступали эталонным средствам никотиновой кислоте и α -токоферола ацетату.

Ключевые слова: фармакологические исследования, лекарственные препараты растительного происхождения, антиатеросклеротическое действие, антиоксидантное действие.

doctor of medical Sciences, Belay I. M., candidate of pharmaceutical Sciences Demchenko V. O., candidate of medical Sciences Belay A. I., candidate of medical Sciences Krasko N. P., candidate of pharmaceutical Sciences Ostapenko, A. A. The effect of herbal medicines on lipid metabolism and lipid peroxidation in experimental hyperlipidemia / Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine, Zaporizhzhya.

The article compares the antiatherosclerotic effects of medicinal plants. They were, first of all, associated with the total effect of biologically active substances (flavonoids, pectins, plant sterols and others). Under the conditions of the experiment, it has been established that herbal preparations have hypocholesterolemic, hypotriglyceridemic, hypo- β -lipoproteinemic, antiatheromatous and antioxidant effects, not inferior to standard drugs nicotinic acid and α -tocopherol acetate.

Key words: pharmacological studies, herbal medicines, antiatherosclerotic action, antioxidant action.

Проблема лікування та профілактики атеросклерозу залишається однією з найбільш актуальних в сучасній медицині [1]. Серед антиатеросклеротичних засобів особливе значення мають препарати рослинного походження, які відрізняються низькою токсичністю і можливістю їх тривалого застосування без істотних ускладнень. Однак недостатній обсяг досліджень з порівняльної оцінки їх ефективності та безпеки не дозволяє визначити роль та місце фітопрепаратів у комплексній терапії атеросклерозу.

У зв'язку з цим метою даного дослідження було вивчення антиатеросклеротичної та антиоксидантної активності препаратів з

лікарських рослин астрагалу шерстистоквіткового (трава), кукурудзи звичайної (кукурудзяні стовпчики з приймочками), морської капусти (бурі водорості) і їх комбінованого застосування при експериментальному атеросклерозі.

Матеріал і методи дослідження. Досліди проведені на 110 статевозрілих білих щурах Вістар, які були розподілені на групи: 1 (норма) – інтактні тварини; 2 (контрольна) – тварини з експериментальною гіперліпідемією (без лікування). Наступним групам тварин поряд з формуванням гіперліпідемії вводилися досліджувані препарати; 3 – тварини, які отримували настій кукурудзяних приймочок; 4 – тварини, які отримували настій астрагала шерстистоквіткового; 5 – тварини, які отримували настій морської капусти; 6 – тварини, які отримували нікотинову кислоту; 7 – тварини, які отримували настій лікарського збору (астрагал шерстистоквітковий, кукурудзяні приймочки, морська капуста); 8 – тварини, які отримували α -токоферолу ацетат.

Гіперліпідемію викликали шляхом ведення *per os* тваринам холестерину в дозі 40 мг/кг в соняшниковій олії та ергокальциферолу в дозі 350000 ОД/кг протягом 5 діб [5]. В якості препаратів порівняння були обрані нікотинова кислота в дозі 500 мг/кг і α -токоферол — класичний антиоксидант (50 мг/кг) [2]. Досліджувані препарати рослинного походження вводилися у вигляді настою (1:10) по 0,5 мл/100г маси. Стан ліпідного обміну оцінювали за вмістом загального холестерину (ХС), тригліцеридів (ТГ), β -ліпопротеїдів (β -ЛП), а процесів перекисного окислення ліпідів (ПОЛ) — за рівнем ТБК-активних продуктів (ТБК-АП), дієнових і трієнових кон'югатів (ДК та ТК), α -токоферолу (α -ТФ) та активності глутатіонредуктази (ГР) в сироватці крові [3]. Вміст холестерину в тканинах аорти визначалося по кольоровій реакції Лібермана-Бурхарда [4].

Результати та їх обговорення. Результати експериментальних

досліджень показали, що лікарські препарати рослинного походження, еталонні засоби – ніотинова кислота і α -токоферолу ацетат змінювали показники ліпідного обміну в різній мірі.

Нами встановлено (табл. 1), що препарат кукурудзяних приймочок за гіпохолестеринемичним і гіпо- β -ліпопротеїдемічним ефектами перевищував еталонні препарати (зниження рівня загального холестерину на 57,3 % і β -ліпопротеїдів на 62,6 % відповідно). Найбільш вираженою гипотригліцеридемічною дією володів лікарський збір (астрагал шерстистоквітковий, кукурудзяні приймочки, морська капуста) — зниження на 73,5 %. Крім того, виявилось (табл. 2), що інгібуюча дія на ПОЛ найбільш виразна при застосуванні кукурудзяних приймочок, морської капусти і лікарського збору, ніж при призначенні α -токоферолу – класичного антиоксиданту. При впливі на антиоксидантну систему встановлено, що ендogenous антиоксидант α -токоферол та активність глутатіонредуктази відновлювалися найбільш істотно при введенні лікарського збору і препарату морської капусти.

Лікарський збір свої виразний гипотригліцеридемічний та помірні гіпохолестеринемічний та антиоксидантний ефекти реалізовував, ймовірно, шляхом зменшення всмоктування і посилення виведення холестерину з організму, а також інгібування ПОЛ і активації антиоксидантної системи. Проте препарати, що мають різні біологічно активні речовини, такі як астрагал шерстистоквітковий (флавоноїди), морська капуста (пектини) і кукурудзяні рильця (рослинні стерини) при спільному застосуванні не суттєво потенціювали дію один одного. В цьому зборі дія індивідуальних препаратів, крім гипотригліцеридемічного, перевищувало ефекти комбінованого застосування препаратів.

Таблиця 1

Вплив препаратів астрагалу шерстистоквіткового, кукурудзи звичайної, морської капусти на ліпідний обмін при гіперліпідемії у щурів

Препарат, група	Сироватка крові			ХС в тканині аорти, ммоль/г
	ХС, ммоль/л	ТГ, ммоль/л	β-ЛП, ум. один.	
Норма	1,70 ± 0,055	0,65 ± 0,08	121,7 ± 18,2	4,5 ± 0,3
Гіперліпідемія	3,00 ± 0,260	0,58 ± 0,09	232,0 ± 22,0	6,6 ± 0,4
Кукурудза звичайна (приймочки та стовпчики)	1,28 ± 0,210	0,35 ± 0,06	86,7 ± 15,6	4,9 ± 0,3
	p<0,001	p>0,05	p<0,001	p<0,01
Гіперліпідемія	2,32 ± 0,075	1,04 ± 0,11	150,0 ± 12,4	7,0 ± 0,2
Астрагал шерстистоквітковий	1,71 ± 0,065	0,06 ± 0,08	116,5 ± 9,55	4,5 ± 0,5
	p<0,001	p<0,01	p<0,05	p<0,001
Морська капуста	1,73 ± 0,045	0,65 ± 0,12	104,0 ± 6,22	4,5 ± 0,3
	p<0,001	p<0,05	p<0,01	p<0,001
Нікотинова кислота	1,95 ± 0,095	0,54 ± 0,09	117,8 ± 9,4	6,1 ± 0,5
	p<0,01	p<0,01	p>0,05	p>0,05
Гіперліпідемія	3,91 ± 0,18	1,47 ± 0,31	190,0 ± 37,7	7,4 ± 0,2
Збір (астрагал шерстистоквітковий, кукурудза звичайна, морська капуста)	3,06 ± 0,08	0,39 ± 0,009	108,3 ± 20,0	6,1 ± 0,1
	p<0,001	p<0,01	p>0,05	p<0,001
Гіперліпідемія	2,91 ± 0,140	0,50 ± 0,07	178,5 ± 22,2	7,3 ± 0,2
α-токоферолу ацетат	2,37 ± 0,120	0,27 ± 0,05	116,0 ± 16,3	5,3 ± 0,7
	p<0,01	p<0,05	p<0,05	p<0,05

Примітка: p – статистична достовірність між контрольною та дослідною групами

Передбачається, що атиатеросклеротична дія препарату кукурудзи звичайної ґрунтується на зменшенні всмоктування холестерину. Настої морської капусти та астрагалу шерстистоквіткового, мабуть, сприяли

посиленню виведення холестерину.

Таблиця 2

Вплив препаратів астрагалу шерстистоквіткового, кукурудзи звичайної, морської капусти на вільнорадикальне окислення ліпідів при гіперліпідемії у щурів

Препарат, група	ТБК-активні продукти, мкмоль/мл	ДК, мкмоль/мл	ТК, мкмоль/мл	α-ТФ, мкмоль/мл	ГР, мкмоль/л·г
Норма	0,26±0,020	0,44±0,040	0,190±0,007	6,14±0,59	12,98±0,68
Гіперліпідемія	0,60±0,030	1,11±0,070	0,120±0,005	1,39±0,09	8,45±0,66
Кукурудза звичайна (приймочки та стовпчики)	0,31±0,020 p<0,001	0,63±0,038 p<0,001	0,070±0,006 p<0,001	2,38±0,11 p<0,001	14,59±1,05 p<0,001
Гіперліпідемія	1,10±0,080	0,81±0,040	0,260±0,009	2,46±0,13	9,11±0,55
Астрагал шерстистоквітковий	0,54±0,020 p<0,001	0,68±0,030 p<0,05	0,220±0,008 p<0,01	3,73±0,18 p<0,001	10,81±0,73 p>0,05
Морська капуста	0,35±0,030 p<0,001	0,56±0,030 p<0,001	0,190±0,009 p<0,001	7,12±0,36 p<0,001	14,03±0,87 p<0,001
Нікотинова кислота	0,46±0,050 p<0,001	0,77±0,040 p<0,001	0,040±0,003 p<0,001	2,97±0,14 p<0,05	9,81±0,46 p<0,001
Гіперліпідемія	0,62±0,032	1,18±0,089	0,111±0,007	2,08±0,13	8,92±0,88
Збір (астрагал шерстистоквітковий, кукурудза звичайна, морська капуста)	0,33±0,016 p<0,001	0,67±0,018 p<0,001	0,065±0,002 p<0,001	4,23±0,26 p<0,001	15,64±1,06 p<0,001
Гіперліпідемія	0,87±0,158	0,83±0,029	0,250±0,013	2,69±0,25	9,62±0,89
α-токоферолу ацетат	0,45±0,023 p<0,05	0,72±0,023 p<0,05	0,200±0,006 p<0,05	7,84±0,60 p<0,001	11,20±0,74 p<0,05

Примітка: p – статистична достовірність між контрольною та дослідною групами

Висновки. В умовах проведеного експерименту встановлено, що препарати рослинного походження мають гіполіпідемічну, антиатероматозну та антиоксидантну дію, яка не поступалася еталонним засобам: нікотиновій кислоті та α-токоферолу. Це являє

практичний інтерес для більш ефективного лікування атеросклерозу препаратами на основі рослинної сировини.

Література:

1. Береславская Е.Б. Атеросклероз. Современный взгляд на лечение и профилактику / Е.Б. Береславская – М., 2005. – 128 с.
2. Диагностика и коррекция нарушений липидного обмена с целью профи-лактики и лечения атеросклероза: Рос. рекомендации IV пересмотр. / Всерос. о-во кардиологов. – М., 2009. – 80 с.
3. Колб В.Г. Справочник по клинической химии / В.Г. Колб, В.С. Камышников. – Минск: Беларусь, 1982.
4. Методы биохимических исследований (липидный и энергетический обмен) / Под ред. М.И. Прохоровой. - Ленинград: ЛГУ, 1982.
5. Jowsufoai S. Y. K., Siddigi M. 3-Hydroxy-3-Methylglutaric Acid and Experimental Atherosclerosis in Rats / S. Y. K. Jowsufoai, M. Siddigi // *Experientia*, 1976. — Vol 32, N 8.

References:

1. Bereslavskaia E.B. Ateroskleroz. Sovremennyi vzgghliad na lechenye y profylaktyku / E. B. Bereslavskaia – M. 2005. – 128 s.
2. Dyahnostyka y korrektsyia narushenyi lypydnoho obmena s tseliu profylaktyky y lechenyia ateroskleroza: Ros. rekomendatsyy IV peresmotr. / Vseros. o-vo kardyolohov. – M., 2009.
3. Kolb V.H. Spravochnyk po klynycheskoi khymyy / V.H. Kolb, V.S. Kamyshnykov. – Mynsk: Belarus, 1982.
4. Metody byokhymycheskykh yssledovanyi (lypydnyi y enerhetycheskyi obmen). /Pod red.M.Y. Prokhorovoi. - Lenynhrad: LHU, 1982.
5. Jowsufoai S. Y. K., Siddigi M. 3-Hydroxy-3-Methylglutaric Acid and Experimental Atherosclerosis in Rats / S. Y. K. Jowsufoai, M. Siddigi // *Experientia*, 1976. — Vol 32, N 8.

РОЗДІЛ II. ПИТАННЯ ІСТОРИЧНИХ НАУК ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

УДК: 94 (477) «1919-1939»

РОЗКОЛ АДВЕНТИСЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ II РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (1919-1939-ті РОКИ)

Шевчук В. А.

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна, Львів

Куриляк В. В.

Національний університет «Острозька академія», Україна, Остріг

У статті досліджено розкол адвентиської церкви на території II Речі Посполитої в міжвоєнний період. Проаналізовано роль Альфреда Куби в схизматичній діяльності у середовищі адвентистів сьомого дня. Визначено основні причини, котрі призвели до відколу від материнської церкви близько 1000 адвентистів. Також у роботі проаналізований перелік періодичних видань кубівського руху та викладені їх основні тематичні напрямки. Обґрунтовано на основі архівних джерел, що внутрішньо-церковний конфлікт відіграв позитивну роль у формуванні стабільної адвентиської організації, в основу якої була покладена єдність керівництва церкви в лиці служителів культу.

Ключові слова: розкол адвентиської церкви, кубівський рух, міжвоєнний період, II Річ Посполита, кубівська періодика.

Шевчук В.А., Куриляк В.В. Розкол адвентиской церкви на территории II Речи Посполитой (1919-1939-е года) / Львовский национальный университет имени Ивана Франка, Украина, Львов; Национальный университет «Острожская академия», Украина, Острог

В статье исследован раскол адвентиской церкви на территории II Речи Посполитой в межвоенный период. Проанализирована роль

Альфреда Кубы в схизматической деятельности в среде адвентистов седьмого дня. Определены основные причины, которые привели к отколу от материнской церкви более 1000 адвентистов. Также в работе проанализирован перечень периодических изданий кубовського движения и изложены их основные тематические направления. Обосновано на основе архивных источников роль внутренне церковного конфликта, который сыграл положительную роль в формировании стабильной адвентистской организации, в основу которой было положено единство руководства церкви в лице служителей культа.

Ключевые слова: раскол адвентистской церкви, кубовське движение, межвоенный период, II Речь Посполитая, кубовська периодика.

Valentin Shevchuk, Valentina Kurilyak Split of the Adventist Church on the territory of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth (1919-1939) / Lviv National Ivan Franko University, Ukraine, Lviv; National University of Ostroh Academy, Ukraine, Ostroh

At the article is investigated the split of the Adventist church on the territory of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth in the interwar period. The role of Alfred Cuba in schismatic activity in the Seventh-day Adventist environment is analyzed. The main reasons that led to the separation of about one thousand Adventists from the maternal church are determined. Furthermore, the list of periodicals of the Cuban Movement is analyzed in the work and their main thematic directions are outlined. On archival sources is based that the inter-church conflict played a positive role in formation a stable Adventist organization, in which basis was laid the unity of church leadership represented by the ministers of cult.

Key words: split of the Adventist church, Cuban movement, interwar period, II Polish-Lithuanian Commonwealth, Cuban periodicals.

Вступ. Християнство, як релігійний напрямок існує більше двох тисяч років і як свідчать сторінки історії, внутрішні церковні розколи залишаються невід'ємною частиною становлення та розвитку більшості християнських церков, таких як католицизм, православ'я чи протестантизм. Церква адвентистів сьомого дня не стала виключенням, оскільки в міжвоєнний період під час існування II Речі Посполитої пережила внутрішню церковну кризу, ініціатором котрої був член адвентистської церкви Альфред Куба.

Основною метою статті є завдання проаналізувати історію схизматичної діяльності адвентиста сьомого дня Альфреда Куби, котрий у міжвоєнний період на території II Речі Посполитої відколов від материнської церкви близько 1000 адвентистів. Питаннями, щодо історії адвентистської церкви в міжвоєнний період у свій час досліджували такі вчені – правники, як Б. Турек, Б. Козірог, З. Лико. Вони займалися детальною ґенезою та догматикою адвентистської течії, але лише в праці Захаріуша Лико «Sytuacja prawna kościoła adwentystycznego w Polsce międzywojennej 1918-1939» («Правова ситуація адвентистської церкви в Польщі у міжвоєнний період 1918-1939») стисло охарактеризовано правовий статус церкви АСД. З вітчизняних дослідників особливу увагу привертає праця Миколи Жукалюка «Крізь бурі, шторми, лихоліття», де автор стисло описує діяльність Альфреда Куби.

Основний зміст статті. З біографічних даних ми знаємо, що Альфред Куба народився в місті Жирардов (територія сучасної Польщі) 16 червня 1883 року. Коли йому виповнилося 19 років він прийняв хрещення у церкві адвентистів сьомого дня. Відомо, що Альфред здобув медичну освіту в одному із медичних закладів Польщі після чого оселився в місті Бидгощі, де завдяки своїй активній діяльності був рукопокладений в сан пресвітера церкви АСД [1, с. 100, 5, с. 15]. Через декілька років керівництво церкви звернуло увагу на активного молодого

пресвітера, котрий маючи медичну освіту та лідерські здібності невдовзі був обраний до виконавчої ради Польського уніону церкви АСД в якості секретаря польської церковної ради [2, с. 135]. Альфред Куба був талановитим письменником, котрий написав багато статей для часопису «Слуга Збору», котрі в більшості випадків були написані на медичну тематику та книгу під назвою «Широко поширенні хвороби» [3, с. 100].

Вперше непорозуміння між Альфредом Кубою і керівництвом церкви АСД виникло у 1932 році під час IV з'їзду Польського уніону. Саме під час даного з'їзду і виник так званий «рух кубівців», лідерами якого стали Альфред Куба і його рідний брат Павло. Під час з'їзду вони запропонували впровадити нові адміністративно-господарчі реформи в результаті яких молитовні будинки церкви АСД належати б приватним особам, а не церковній організації [1, с. 102].

Згідно діючої системи приміщення молитовних будинків церкви АСД надаються членам церкви у необмежене користування, але є в той же час залишаються у власності адвентистських конференцій (конференція – це об'єднання 80 громад на етнічних територіях). Даний принцип був запропонований Генеральною конференцією на початку ХХ ст. і є актуальним по сьогоднішній день. Подібна практика була запроваджена з превентивною метою, а саме щоб церковна власність не потрапила до приватної особи у випадку припинення діяльності громади.

Всупереч загально прийнятим, на всесвітніх з'їздах, церквою принципам централізації і підзвітності вище обраному керівництву, А. Куба наполягав на духовній і фінансовій автономії кожної громади. З умовою, що 10% пожертвувань прихожан будуть віддавати громади до бюджету Польського уніону, а решту залишати для потреб громади.

Після довгої дискусії між керівництвом церкви АСД і Кубою з його прибічниками було вирішено не підтримати реформи кубівців. В результаті цього відбувся церковний розкол. На сторону Куби перейшли

члені громади АСД міста Бедгощі і всупереч рішенню ради, залишити приміщення церкви, вони продовжували проводити в ньому богослужіння, одночасно претендуючи на отримання прав власності на дану будівлю.

Керівництво Польського уніону впродовж декількох років продовжувало судові дебати, які закінчилися перемогою на користь уніону. Пізніше у власному журналі «Zwiastun Adwentowy» за 1934 рік Куба написав, що у церкві АСД присутня диктатура, яка виражається в забороні проповідувати у громаді тим особам, які не мають посвідчення служителя [12, с. 22]. Але з історичних джерел відомо, що руйнування стосунків із адвентиським керівництвом у А. Куби відбулися значно раніше, про це свідчить лист Познанського воєводи до Міністерства Релігії та Громадської освіти, який заявляє про те, що автономна громада виникла в результаті розколу секти адвентистів сьомого дня в Бидгощі та була створена на статутних зборах 01.29.1932 [4, с. 446]. Перша автономна громада «кубівців» називалася «Громадою незалежних (автономних) Адвентистів сьомого дня».

Розрив стосунків із керівництвом церкви остаточно відбувся 23 вересня 1933 року в той час, як А. Куба проголосив про створення власної всепольської організації, яку назвав «Союз автономних громад адвентистів сьомого дня» [1, с. 103]. Зі своєї сторони керівник Польського уніону Теофіл Бабієнко і секретар Вільям Чембор в надії на порозуміння з 16 по 19 листопада 1933 року мали серйозну дискусію із А. Кубою. Нажаль розмова не принесла жодних позитивних результатів. В результаті чого А. Кубі у 1933 році вдалося приєднати до своєї організації понад 700 адвентистів, а в у 1934 року ще 300 осіб. Хоча загальна чисельність усіх адвентистів сьомого дня становила на той час 4000 душ [3, с. 109]. Своїх послідовників А. Куба об'єднав у громади та в Польський союз, очолював який особисто. Вірними його соратниками

були – брат Павло Куба, Людвик Полцен та мешканець м. Станіслава К. Батюк. Основними районами скупчення послідовників А. Куби стала Східна Галичина, Сілезія та центральна частина Польщі [6, с. 65].

Після проголошення Кубою автономії церкви АСД у місті Бидгощі – кубівці друкувати та поширювати від імені союзу автономних братніх церков в Польщі два щомісячники: «Zwiastun Adwentowy», «Łącznik Zbogowy» на польській мові – тираж яких складав 1000 екземплярів. На німецькій мові кубівці друкували журнал під назвою «Advent Beobachter» кількістю 1200 одиниць. Тиражі вказаних видань потрапляли у руки кубівців та їх прихильників на території Польщі та сусідньої Чехії і Німеччині.

Часописи по об'єму були не більше 24 сторінок, а основний контент матеріалу був направлений проти доктрин адвентистів. Особливої критики було піддано вчення церкви АСД про святилище, котре супроводжувалось одночасною критикою адвентиського керівництва.

Редактори в кожному номері часопису надавали інформацію про кількість громад АСД, котрі перешли на сторону кубівців. Також кожен номер журналу містив «позитивні» відгуки колишніх членів адвентистів сьомого дня і їх свідчення про переваги нового членства в рядах кубівців. Наприклад, від імені членів пресвітер Стинавської громади – Гнатишин Микола, котрий на сторінках журналу «Zwiastun Adwentowy» написав, що його: «громада дякує Богові та нашому милому брату Максиму Батюкові, що відкрив нам із Божої волі очі і витягнув нас з цієї вавилонської неволі, показавши нам всілякі помилки пророчиці адвентизму Елени Вайт. Після сьомого візиту до нас М. Батюка ми відокремились від громад адвентистів і як колись старий ізраїльський народ від'єднався від фараона» [11, с. 3]. Отже, для адвентиського керівництва та церкви загалом 1933 рік пройшов у постійних конфліктах із кубівцями. В результаті чого більшість питань, котрі піднімалися на

церковних з'їздах були сконцентровані навколо кубівського розкольницького руху [7, с. 8-9].

Врегулював внутрішній стан церкви та позитивно надихнув прихожан пасторський новорічний лист за 1934 рік від керівника Польської адвентистської церкви Теофіла Бабієнка. Він перерахував труднощі і поразки, але також досягнення та перемоги з котрими стикнулася церква продовж останніх двох років [8, с. 11]. Однозначно надихнув церкву прихід пастора Ф. Космовського, котрий на початку приєднався до розкольницького руху кубовців, але зрозумівши їх необґрунтовані претензії, опублікував на сторінках церковного журналу «Слуга збору» історію свого навернення до церкви АСД. Цей випадок із Космовським посприяв тому, що багато віруючих, котрі спочатку долучилися до кубівців долучилися до офіційної адвентистської церкви [9, с. 18].

Періодичне видання під назвою «кубівці» поширювало на своїх сторінках неправдиві слухи про керівництво офіційної церкви АСД. Звинувачення стосувалися привласнення керівництвом церкви коштів та нерухомого майна. Особливо гострим було питання пов'язане із діяльністю будівельного товариства «Конструкція» і його правової приналежності. У зв'язку з цим на сторінках журналу «Слуга збору» в №4 за 1934 рік з'явилася стаття, в якій містилися пояснення щодо еклізаційного характеру церковної організації, а також офіційно роз'яснювався статус церковних інституцій, зокрема товариства «Конструкція» [10, с. 17]. Необхідно підкреслити, що на кінець 1933 року церква адвентистів у Польщі нараховувала 3197 охрещених осіб, 164 громади в котрих служили 102 служителі із яких нараховувалося 51 євангеліст-колполтер [10, с. 18].

В листопаді 1934 року Альфред Куба, організатор руху звернувся у листі до державної влади з прохання про легалізацію кубівського руху: «До пана старости в Бидгощі. Від автономної громада адвентистів

сьомого дня в Бидгощі через Альфреда Кубу із м. Бидгощ, вул. Гданська 36-2, звернення. У додатку список членів, визнання віри і статут місцевої церкви адвентистів сьомого дня в Бидгощі, я маю честь просити пана старосту, про легалізацію вказаної громади на підставі 111 статті Конституції польської держави. Наша громада виникла із місцевої громади АСД, додаючи додаткове ім'я «автономна», з метою підкреслення принципу незалежності у своїх внутрішніх адміністративних питаннях і церковного порядку громад. Прийняття принципу автономії кожною місцевою церквою за зразком первинних апостольських громад стало причиною розколу і конфліктів автономних церков з головним керівництвом Генеральної конференції АСД, що має штаб-квартиру у Вашингтоні. Генеральна конференція є Всесвітньою організацією вона не визнає автономії церкви і узурпувала абсолютну владу над всіма місцевими церквами і їх майном». До листа А. Куба додав інформаційне роз'яснення у якому детально зазначив різницю між традиційним віровченням адвентизму і кубівським рухом. Вміст додатку містив наступну інформацію: 1. Визнання принципу автономії за кожною місцевою громадою; 2. Відмова від авторитету, організованого американського Головного управління, тобто Генеральної конференції, разом з його культом «пророчиці» Е.Г. Вайт; 3. Як адвентисти сьомого дня залишаємось і надалі вірними деяким доктринам АСД, як про те вказує наше ім'я, а саме спеціальній адвентиській місії для всього людства і заповідям Божим, а особливо четвертій заповіді щодо святкування сьомого дня – суботи. Наприкінці свого звернення Куба ще раз попросив надати новоствореному кубівському об'єднанню легальну основу і звільнити дітей від шкільного навчання у суботу, а наших солдатів від військових навчань в суботу. Лист був підписаний наступним чином: «Альфред Куба – пресвітер, Павло Куба – заступник пресвітера, Йозеф Марціковскі – диякон, Альфонса Михальські, Берта Фрей

(печатка). Міський староста в Бидгощі. Лист отримано: 27.11.1934» [4, с. 447].

Цікаво те, що кубівці стверджуючи про свою згоду із доктринами АСД, наголошували на тому, що не погоджувались тільки відсутністю автономії функціонування молитовних будинків. Але після порівняння віровчень АСД і кубівців встановлена наступна різниця:

1. Не вірили в існування небесного святилища;
2. Не погоджувалися із інтерпретацією восьмого розділу із книги Даниїла;
3. Не приймали тлумачення щодо 2300 вечорів і ранків;
4. Відкидали трактування церкви про Азазеля;
5. Виступали проти фінансової системи, зокрема десятин;
6. Не визнавали пророчого дару в лиці Е. Вайт;
7. Церкву Адвентистів сьомого дня називали «духовним вавилоном», а тих, хто належав до неї, закликали вийти із неї [6, с. 108].

Виконаний аналіз довів, що кубівці не тільки повстали проти централізованого управління церковним майном, але при цьому не вірили у ключові поняття вкладені у доктрини церкви АСД. Хоча продовжували у своїх виданнях стверджувати, що єдина різниця кубівців і АСД – це різний погляд на управління нерухомістю церкви.

В 1936 році в середовищі кубівського руху було прийнято рішення змінити назву секти із «Союзу незалежних (автономних) Адвентистів Сьомого Дня» на «Союз євангельських християн сьомого дня». Цей крок повністю відокремив відколотих адвентистів-кубівців від традиційного адвентизму. В цьому ж році його організація нараховувала три об'єднання громад: південне, східне і західне [1, с. 99].

Через декілька років кубівський рух почав розформовуватися, що спричинило повернення багатьох кубівських адвентистів до материнської церкви. Перспективи для розвитку руху «кубівців» не мав, про що свідчить нижче поданий лист від воєводи м. Познань: «Познанське воєводське

управління. Громада автономних АСД. Познань, 4 грудня 1936 р. Таємно. До Міністерства релігії та громадської освіти. Воєводська влада представляє звернення автономної громади АСД, яка шукає юридичного визнання громади як конфесії на засадах статей конституції РП. Автономна громада виникла в результаті розколу секти спільноти адвентистів сьомого дня в Бидгощі та була створена на статутних зборах 01.29.1932. Юридичне існування секти не приведено до норм закону та одночасно громада не була легалізована як товариство. Члени секти в кількості близько 50 людей, набраних з народу польського і німецького – політично не виступають і, як правило, відносяться до влади лояльно, тобто протилежних моментів не виявлено». Подана справа до Міністерства була затримана, тому що відразу після звернення прохачі змінили свій початковий намір, оскільки прийняли рішення легалізувати секту, як товариство. Воєводське управління з огляду на цей аспект дозволило легалізувати кубівців, і надати їм статус товариства.

Пропозицією воєводського управління до кубівців було те, щоб не узаконювати своє існування у вигляді релігійної конфесії, оскільки згідно положень Конституції Республіки Польщі – це могло призвести до поганих наслідків. Причиною застереження слугувало, те що кубівська секта була малочисельна та слабо організована. В цей же час заявники розв'язали судовий процес з Адвентистами сьомого дня щодо майна секти, зокрема каплиці. У надрукованому місячнику «Zwiastun Adwentowy» було поміщено «визнання віри» у вигляді статуту автономної громади АСД в Польщі. Кількість визнавців даного статуту терені цього воєводства становить згідно даних останніх років близько 250» [4, с. 444].

У 60-х роках ХХ ст. відлам адвентизму – рух «кубівців» в Польщі нараховував лише 150-180 осіб, а його засновник Альфред Куба в 1948 році емігрував до Австралії, залишивши своїх одновірців на руки

наступників. У 1961 році рух «кубівців» знову змінює свою назву на «Церкву християн сьомого дня» і обирає своїм центром м. Бельсько Бяла, і відповідно до останніх тенденцій, пов'язаних з цим рухом у 1984 року формально вступає до світової федерації баптистів сьомого дня [1, с. 99]. В історії схизми і руйнування організаційної єдності адвентизму у Польській організації необхідно виокремити декілька причин, які виникли як зі сторони адвентиського керівництва так і Альфреда Куби.

Щодо А. Куби, однозначно простежуються амбіційно-емоційні спонукання у справах «реформи» адвентизму і особисте прагнення зайняти керівну роль у власній секті. Окрім того наявність серйозних організаційно-доктринальних відхилень свідчать про його поверховість у власних релігійних переконаннях, які він так швидко змінив з метою захисту особистих амбіцій.

Також необхідно зауважити, що помилки були допущені зі сторони керівників адвентизму. Головні із них це: запізніле надання членам церкви інформації щодо фінансових справ організації та її матеріальних активів (відсутність фінансової прозорості); гіперболізація ролі і значення творів Е. Уайт у житті адвентиських прихожан, що робить адвентизм досить вразливим для критики опозиціонерів; сувора централізація і адміністративне підпорядкування духовному центру у Вашингтоні наштовхувало на думку, що адвентизм є американською сектою, саме в цьому і звинувачував А. Куба керівництво церкви. Громади адвентистів на Східній Галичині і Волині у містах Станіслав, Стрий, Коломия, Тернопіль, у селах-Нижня Стинава, Городець, Садів припинили своє існування, як громади Адвентистів сьомого дня з причини приєднання до розкольницького руху. Декотрі із них, такі як Нижня Стинава, Городець, Садів назавжди були втрачені для адвентиської церкви.

Висновки. Таким чином можна зробити висновок, що церква Адвентистів сьомого дня у міжвоєнний період пережила велику

внутрішньо церковну кризу, котра була спровокована розкольницькою діяльністю Альфреда Куби, в результаті якої самоутвердилася та підтвердила стійкість своєї теологічної платформи (думки), посівши стале місце серед інших протестантських конфесій II Речі Посполитої. Внутрішньо-церковний конфлікт відіграв також свою позитивну роль у формуванні стабільної церковної організації, в основу якої була покладена єдність керівництва церкви в лиці служителів культу, ідейно загартованих у результаті розколу, проте в супереч численним фальсифікаціям в адресу керівників церкви, продовжували довіряти і співпрацювати зі своїми лідерами.

Література:

1. Tokarczuk A. A. *Adwentyzm. Rzecz o końcu świata* / A. A. Tokarczuk. – Warszawa: Verbinum, 2009. – 169 s.
2. Luedtke A. Д. *Sprawozdanie z trzeciego Zgromadzenia Związku Polskiego w Bielsku od 4-8 1928 roku* / A. Д. Luedtke. // *Sługa zboru*. – 1928. – №3. – S. 32.
3. Turek P. P. *Historia Kościoła Adwentyistów Dnia Siódmego w Polsce. Archiwum Szkoły Teologiczno-Humanistycznej im. M. Beliny-Czechowskiego w Podkowie Leśnej* / P. P. Turek. – Podkowie Leśnej: rękopis, 1980. – 135 s.
4. *Archiwum Akt Nowych. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (AAN MWR i OP) w Warszawie. Zespół 14, sygn. – 1401. – S. 446–447.*
5. Kube A. W. *sprawie osobnych dla każdego (indywidualnych) kieliszków przy Wieczery Pańskiej* / A. W. Kube, // *Sługa zboru*. – 1932. – № 5. – S. 16.
6. Lyko Z. A. *Sytuacja prawna Kościoła Adwentyistycznego w Polsce Międzywojennej 1918-1939* / Z. A. Lyko. – Warszawa: Znaki Czasu, 1979. – 380 s.

7. Nowicki K. *Kurs kolporterów-ewangelistów Zachodniego i Południowego Zjednoczenia* / K.Nowicki // *Sługa zboru*. – 1933. – №11. – S. 16.
8. Babienco T. *Pozdrowienia dla wszystkich wierzących adwentystów dnia siódmego* / T. Babienco // *Sługa Zboru*. – 1934. – №1. – S.16.
9. Kosmowski F. *Oświadczenie* / F.Kosmowski // *Sługa zboru*. – 1934. – № 2. – S. 24.
10. Babienco T. *Aż dotąd pomagał nam Pan* / T. Babienco // *Sługa zboru*. – 1934. – № 4. – S. 24.
11. Hnatyszyn M. *Nowy bratni zbór* / M.Hnatyszyn // *Łącznik Zborowy*. – 1937. –№ 10–11. – S.4.
12. Kuba A. *Dyktatura we zborach kierownictwa ADS* / M.Hnatyszyn // *Zwiastun Adwentowy*. – 1934. – № 2. – S. 24.

УДК 327.3

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ

кандидат політичних наук, доцент, Макаренко Л. П.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна,
Київ

В статті аналізується процес становлення взаємодії України з Європейським Союзом та НАТО як пріоритетних напрямів зовнішньої політики. Визначається, що генеральною лінією української політики у найближчій перспективі є активна та цілеспрямована інтеграція в європейську спільноту. Звісно, це потребує глибоких політичних та економічних трансформацій. Україна має перетворитися на державу з відповідними стандартами внутрішньої та зовнішньої стабільності й безпеки. Зауважується, що поряд з зовнішньополітичною комунікацією, слід докласти зусиль щодо роз'яснення зовнішньополітичного курсу

громадянам. Крім просвітницьких кампаній, реальність євроінтеграції залежить від системних реформ в державі.

Ключові слова: зовнішня політика, зовнішньополітичні комунікації, євроінтеграція, євроатлантичний напрям комунікації.

канд. полит. наук, доцент Макаренко Л. П. Евроинтеграционные и Евроатлантические направления внешнеполитических коммуникаций Украины/ Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина, Киев

В статье анализируется процесс становления взаимодействия Украины с Европейским Союзом и НАТО как приоритетных направлений внешней политики. Определяется, что генеральной линией украинской политики в ближайшей перспективе является активная и целенаправленная интеграция в европейское сообщество. Конечно, это требует глубоких политических и экономических трансформаций. Украина должна превратиться в государство с соответствующими стандартами внутренней и внешней стабильности и безопасности. Отмечается, что наряду с внешнеполитической коммуникацией, следует приложить усилия к разъяснению внешнеполитического курса гражданам государства. Кроме просветительских кампаний, реальность евроинтеграции зависит от системных реформ в стране.

Ключевые слова: внешняя политика, внешнеполитические коммуникации, евроинтеграция, евроатлантическое направление коммуникации.

PhD in Political Sciences, Liliya Makarenko European Union and NATO directions of foreign policy communications of Ukraine/ Taras Shevchenko Kyiv National University, Ukraine, Kyiv

The article analyzes the development of relationships between Ukraine, the European Union and NATO as the priority directions of the foreign policy.

It is determined that in the near future the main priority of Ukrainian policy is active and purposeful integration into the European community. Of course, this requires profound political and economic transformations. Ukraine should become a state with appropriate standards of internal and external stability and security. Along with foreign policy communication should be explained the foreign policy tendency to citizens. In addition to the educational campaign, the reality of European integration depends on system reforms in the state.

Key words: foreign policy, foreign policy communications, The European Union, NATO

Вступ. Ніщо не свідчить про ту чи іншу державу більш промовисто, ніж її зовнішня політика, адже саме вона є правдивим індикатором внутрішньополітичних проблем, національних інтересів, амбіцій і стратегічних планів щодо інших держав. Для розбудови «молодої» суверенної держави формулювання зовнішньополітичної концепції повинно бути чи не найважливішим завданням. Ключові напрямки зовнішньої політики визначаються національними інтересами держави, першочерговими з яких на даний момент в Україні є:

- 1) реалізація внутрішніх реформ, мета яких полягає у забезпеченні демократичного розвитку держави і суспільства, верховенства права та ринкової економіки;
- 2) економічний розвиток і досягнення високого рівня життя громадян;
- 3) забезпечення стабільності та безпеки в державі та регіоні.

У цьому контексті ключове місце належить діяльності з просування до пріоритетної мети України – повномасштабної інтеграції до європейських та євроатлантичних структур, що вимагає відповідних змін у суспільному, політичному та економічному житті України, насамперед, досягнення норм та стандартів Європейського Союзу і НАТО. Така

політика є найкращим способом утвердити демократію, верховенство права та ринкову економіку в Україні. Зовнішньополітичний курс держави також має бути предметом систематичної внутрішньої комунікації, роз'яснювальної роботи як з боку державних структур, так і політичних інститутів громадянського суспільства.

Мета статті з'ясувати відповідність наявної зовнішньополітичної комунікації визначеним пріоритетам європейської та євроатлантичної інтеграції.

Основний зміст. Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головної в ЄС країни, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

У подальшому стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України 11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України 14 вересня 2000 року. Зокрема, у Стратегії набуття повноправного членства в ЄС проголошено довготерміновою стратегічною метою європейської інтеграції України.

Політика України щодо розвитку відносин з Європейським Союзом провадиться на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС» [4].

Дорожню карту та першочергові пріоритети становлення та розвитку України як члена європейської спільноти визначено Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», що була схвалена Указом Президента України №5/2015 від 12 січня 2015 року [9]. У Документі

зазначено, що ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, Україна отримала інструмент та дороговказ для внутрішніх перетворень, а виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом ЄС.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС, яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 14 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.) [8]. Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалог між Україною та ЄС на політичному та секторальних рівнях, впровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до стандартів та норм Європейського Співтовариства (*acquis communautaire*) у визначених секторах української економіки.

У рамках УПС було визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

З метою надання двостороннім відносинам нового імпульсу і для врахування нових умов співробітництва, зокрема в контексті розширення ЄС 2004 року, сторони розробили та 21 лютого 2005 року під час засідання Ради з питань співробітництва схвалили План дій Україна-ЄС – двосторонній політичний документ, який дав змогу суттєво розширити двостороннє співробітництво України з ЄС без внесення змін до чинної договірно-правової бази. План дій містив перелік конкретизованих зобов'язань України у сфері зміцнення демократичних інституцій, боротьби з корупцією, структурних економічних реформ та заходів по

розвитку співпраці з ЄС в секторальних сферах. Серед ключових здобутків у розвитку відносин протягом терміну Плану дій: надання Україні статусу країни з ринковою економікою в рамках антидемпінгового законодавства ЄС, надання Україні права приєднуватися до зовнішньополітичних заяв і позицій ЄС, укладення Угоди про спрощення оформлення віз, поширення на Україну фінансування Європейського інвестиційного банку (Рамкова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком), поглиблення секторальної співпраці, започаткування переговорів щодо укладення нового базового договору на заміну УПС [6].

З огляду на завершення у березні 2008 року 10-річного терміну дії УПС, у березні 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди. На період до укладення нової угоди чинність УПС щороку автоматично продовжувалася за взаємною згодою сторін. Після завершення вступу України до Світової організації торгівлі 18 лютого 2008 року були започатковані переговори щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкриває шлях до лібералізації руху товарів, капіталів та послуг та широку гармонізацію нетарифних інструментів економічного регулювання. 9 вересня 2008 року на Паризькому саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди в форматі Угоди про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.

Відповідно до домовленостей, досягнутих в ході Паризького саміту Україна-ЄС, у 2009 року сторонами був розроблений та схвалений Порядок денний асоціації (ПДА) [7], який замінив План дій Україна – ЄС та став орієнтиром для проведення реформ в Україні.

У ході 15-го Саміту Україна-ЄС в Києві 19 грудня 2011 року сторони оголосили про завершення переговорів по майбутній Угоді про асоціацію, а

30 березня 2012 року текст майбутньої Угоди було схвалено главами переговорних делегацій України та ЄС.

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину — 27 червня 2014 року. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

Відповідно до статті 486 Угоди про асоціацію з 1 листопада 2014 року здійснювалося її тимчасове застосування. Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності після її ратифікації усіма державами-членами. Цей процес розтягнувся на три роки. Нідерланди, не без допомоги Кремля, до останнього блокували повноцінну співпрацю між Україною та ЄС.

Врешті 11 липня 2017 р. Рада ЄС ухвалила рішення про укладення Угоди про асоціацію з Україною від імені Європейського Союзу. Це відбулося напередодні саміту ЄС-Україна в Києві 12 і 13 липня. Це заключний етап процесу ратифікації, який завершився повною імплементацією Угоди з 1 вересня 2017 року.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС є міжнародно-правовим документом, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

Договірно-правову базу співробітництва Україна – ЄС складають також рамкові та галузеві угоди.

Основним документом, яким на сьогодні визначається форма, зміст, а також процедура та механізми координації співробітництва між Україною та ЄС, є Угода про асоціацію Україна – ЄС (Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони) [8].

Відповідно до Глави I «Інституційна структура» Розділу VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» Угоди про асоціацію основними координуючими органами є:

I. Саміти Україна-ЄС, які є найвищим політичним рівнем діалогу Сторін, зокрема з питань імплементації Угоди (проводяться раз на рік). Саміти покликані здійснювати загальний нагляд за імплементацією Угоди, а також обговорення двосторонніх або міжнародних питань, що становлять спільний інтерес;

II. Рада асоціації, здійснює контроль і моніторинг застосування і виконання Угоди про асоціацію та періодично переглядає функціонування цієї Угоди у світлі її цілей. Засідання Ради асоціації проводяться регулярно щонайменше один раз на рік (на рівні міністрів), а також тоді, коли цього вимагають обставини. За взаємною згодою засідання Ради асоціації проводяться у будь-якому необхідному складі. Інавгураційне засідання Ради асоціації Україна-ЄС відбулося в грудні 2014 р. в Брюсселі.

Крім контролю і моніторингу застосування й виконання Угоди про асоціацію, Рада асоціації вивчає будь-які головні питання, що виникають в рамках Угоди, і будь-які інші двосторонні або міжнародні питання, що становлять взаємний інтерес.

Рада асоціації складається із членів Уряду України, з однієї сторони, та членів Ради Європейського Союзу і членів Європейської Комісії, з іншої сторони. Головування в Раді асоціації здійснюється по черзі представником України і представником Союзу. За необхідності та за взаємною згодою інші органи беруть участь у роботі Ради асоціації як спостерігачі.

Рада асоціації має повноваження приймати рішення в межах сфери дії Угоди про асоціацію у випадках, передбачених нею. Такі рішення є

обов'язковими для Сторін. Рада асоціації може також надавати рекомендації.

Відповідно до мети поступового наближення законодавства України до права Союзу, Рада асоціації виступає також форумом для обміну інформацією про законодавчі акти України та Європейського Союзу, як чинні, так і ті, що перебувають на стадії підготовки, а також про заходи з їх виконання, впровадження та дотримання. З цією метою Рада асоціації може актуалізувати або вносити поправки до Додатків до Угоди про асоціацію, враховуючи розвиток права ЄС.

III. Комітет асоціації, що покликаний надавати допомогу Раді асоціації у виконанні нею своїх обов'язків та складається з представників Сторін, головним чином, на рівні вищих посадових осіб. Головування в Комітеті асоціації здійснюється по черзі представником України і представником Союзу.

Засідання Комітету асоціації проводяться щонайменше один раз на рік. Перше засідання Комітету асоціації відбулося у липні 2015 р. в Брюсселі.

Рада асоціації може делегувати Комітету асоціації будь-яке зі своїх повноважень, у тому числі повноваження приймати обов'язкові до виконання рішення.

Комітету асоціації надають допомогу підкомітети, створені відповідно до цієї Угоди. Рішенням Ради асоціації від 15 грудня 2014 року утворено два підкомітети Комітету асоціації між Україною та ЄС: Підкомітет з питань свободи, безпеки та юстиції та Підкомітет з питань економіки та іншого секторального співробітництва.

Крім цього, Рада асоціації може утворити спеціальні комітети або органи з окремих актуальних питань імплементації Угоди, визначити їхній склад, функції та обов'язки.

Комітет асоціації може також утворювати підкомітети для підбиття підсумків діяльності Сторін у визначених відповідно до Розділу V Угоди напрямках співпраці.

Функції секретаріатів Ради та Комітету асоціації між Україною та ЄС з української Сторони покладено на Урядовий офіс з питань європейської інтеграції у складі Секретаріату Кабінету Міністрів України.

IV. Парламентський комітет асоціації, який є форумом для проведення засідань та обміну думками між українськими парламентарями та європарламентарями. Відповідно до складу Парламентського комітету входять члени Верховної Ради України та Європейського Парламенту.

Засідання цього Комітету проводяться з регулярністю, яку він визначає самостійно. Інавгураційне засідання відбулося у лютому 2015 р. в Брюсселі.

Головування у Парламентському комітеті асоціації здійснюється сторонами по черзі, згідно з положеннями, викладеними в його регламенті.

Парламентський Комітет має право запитувати у Ради асоціації інформацію стосовно виконання Угоди про асоціацію та надавати їй свої рекомендації. Парламентський комітет асоціації може створювати відповідні підкомітети.

V. Платформа громадянського суспільства, що покликана сприяти проведенню регулярних засідань представників громадянського суспільства з метою інформування їх про виконання Угоди про асоціацію.

Платформа громадянського суспільства складається з представників громадянського суспільства України, з однієї сторони, і членів Європейського економічного і соціального комітету (ЄЕСК), з іншої сторони.

Засідання Платформи громадянського суспільства проводяться з регулярністю, яку вона визначає самостійно. Головування у Платформі громадянського суспільства здійснюється по черзі представниками Сторін.

Платформа громадянського суспільства може надавати рекомендації Раді асоціації. Окрім цього, Комітет асоціації та Парламентський комітет асоціації здійснюють регулярні контакти з представниками Платформи громадянського суспільства з метою отримання їхньої думки щодо досягнення цілей Угоди про асоціацію [8].

Пріоритетним національним інтересом України у сфері зовнішньополітичної діяльності є також розвиток та подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО).

Основоположними документами, що продовжують визначати відносини між Україною та НАТО на сучасному етапі, є Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (9.07.1997 р.) [11] та Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство (21.08.2009 р.) [3].

Указом Президента України від 24.09.2014 р. № 744/2014 уведено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності» [10], яким визначено, що пріоритетним національним інтересом України у сфері зовнішньополітичної діяльності є подальший розвиток відносин стратегічного партнерства України з США, ЄС та НАТО.

23 грудня 2014 року Верховна Рада України прийняла рішення про відмову України від позаблокового статусу, який виявився неефективним у контексті забезпечення держави від зовнішньої агресії та тиску.

Відповідно, внесені зміни до ст. 6, 8 Закону «Про основи національної безпеки України» [5] і ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [4], згідно з якими, відновлено курс євроатлантичної інтеграції, а основними напрямками державної політики з питань національної безпеки і основними засадами зовнішньої політики України визначено поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації.

У контексті розвитку відносин України з НАТО на найвищому рівні ухвалені рішення про відмову України від здійснення політики позаблоковості; проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України; вдосконалення системи координації співробітництва України з НАТО; підвищення ефективності під час підготовки та реалізації річних національних програм; досягнення Україною максимального рівня взаємосумісності та спільних спроможностей з НАТО; впровадження стандартів НАТО у військовій сфері.

Відносини між Україною та НАТО мають два основних виміри: політичний діалог і практичне співробітництво. Політичний діалог України з Альянсом забезпечується шляхом двосторонніх контактів на всіх рівнях, включно з міжпарламентським виміром. Провідну роль у поглибленні цього діалогу відіграє Комісія Україна-НАТО (КУН), створена в 1997 р. на виконання положень Хартії про особливе партнерство.

Ключовим документом щодо розвитку співробітництва з НАТО та важливим інструментом здійснення реформ в Україні за підтримки Альянсу є Річні національні програми співробітництва Україна-НАТО (РНП), які розробляються з 2009 року. РНП-2015 затверджена Указом Президента України № 238/2015 від 23 квітня 2015 року. РНП-2016 затверджена Указом Президента України № 45/2016 від 12 лютого 2016

року, РНП-2017 затверджена Указом Президента України № 103/2017 від 8 квітня 2017 року.

РНП-2017 передбачає подальший розвиток політичного діалогу України з НАТО та нарощування всеохоплюючої практичної співпраці з Альянсом із залученням експертних, фінансових, матеріально-технічних та інших можливостей НАТО та держав-членів Організації задля посилення обороноздатності України та можливостей протидіяти триваючій російській агресії.

В українському суспільстві збільшується суспільна підтримка курсу на членство України в НАТО. За різними даними – це 40-50%. Водночас ця підтримка радше емоційна, викликана агресією Росії. Тому дуже хотілося б, аби люди знали про НАТО більше, аніж 5 стаття Північноатлантичного договору, яка передбачає колективний захист союзників. Важливо, аби підтримка євроатлантичної інтеграції була усвідомленою, ґрунтувалася на знаннях і механізмі функціонування Альянсу, і його засадничих принципів, які виходять далеко за межі військового дискурсу. Така підтримка суспільства сприятиме швидшому зближенню України з НАТО.

«Сучасна війна має технологічну основу, а гібридна війна – це війна за розум і серця людей і вона завжди передуватиме гарячій фазі і навіть зумовлює її можливий перебіг. У цьому плані держава і суспільство мають поєднати зусилля. Хоча результати соціопитувань і говорять про неабияку підтримку і розуміння важливості питання громадянами країни, варто в суспільстві поширювати інформованість щодо НАТО» [цит. за 1], переконаний І. Кабаненко, в минулому заступник міністра оборони України з питань євроінтеграції.

Такої ж думки і директор Центру зовнішньополітичних досліджень ОПАД С. Пархоменко. Він звертає увагу на недосконалість українських підходів до питання інформаційної боротьби, відсутності єдиної стратегії

в цій сфері тощо. «Насамперед, маємо підвищити поінформованість наших громадян щодо НАТО, що дуже важливо, адже саме Альянс серед усіх міжнародних організацій надає найбільшу допомогу Україні, а пересічні громадяни знають про такі факти дуже мало» [цит. за 1]. На думку експерта, потрібно передбачити, з огляду на особливу небезпеку для України у військовий час, відповідальність за розповсюдження заздалегідь брехливої інформації, а також дезінформації, які направлені проти державних інтересів і обороноздатності країни.

МЗС працює над тим, щоб у повній мірі використати відкриті для України можливості зближення з НАТО. Для цього укладені рамкові угоди і триває робота над відповідними імплементаційними угодами в рамках Трастових фондів на підтримку обороноздатності України, зокрема, таких фондів налічується шість:

- Трастовий фонд НАТО з кібербезпеки;
 - Трастовий фонд НАТО з реформування систем логістики і стандартизації ЗС України;
 - Трастовий фонд НАТО з фізичної реабілітації (протезуванні) військовослужбовців, поранених в АТО;
 - Трастовий фонд НАТО з модернізації системи управління та зв'язку;
 - Трастовий фонд НАТО з перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців.
 - Трастовий фонд НАТО з розвитку національної системи протимінної діяльності та протидії саморобним вибуховим пристроям.

Окрім того, запрацював перший в рамках Комісії Україна-НАТО Трастовий фонд з перезахоронення радіоактивних відходів. Разом це біля 6 млн євро. Ще на 10 млн євро можуть розраховувати українські науковці протягом 2014-2017 рр. в рамках Програми НАТО «Наука заради миру та безпеки».

Підготовлено до підписання Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні. Таку установу Альянс матиме вперше і саме в Україні. Також вперше в Україні у вересні 2015 р. на Яворівському полігоні пройшли командно-штабні навчання з реагування на надзвичайні ситуації «Україна-2015», які відкривали Президент України та Генеральний секретар НАТО.

Від НАТО та її держав-членів продовжує надходити матеріально-технічна, дорадча, тренувальна допомога українському сектору безпеки і оборони.

Для розвитку практичного співробітництва під егідою КУН створено п'ять спільних робочих груп Україна-НАТО (СРГ): з питань воєнної реформи (СРГ ВР); оборонно-технічного співробітництва (СРГО); економічної безпеки; планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру (СРГ ПНС); зі співробітництва з питань науки і довкілля (СРГ НОД).

У 2014-2016 рр. в Україну були направлені радники в оборонній сфері до Офісу зв'язку НАТО в Україні в цілях дорадчої допомоги у підготовці нової Стратегії національної безпеки України; проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України; досягнення Україною максимального рівня взаємосумісності та спільних спроможностей з НАТО; впровадження стандартів НАТО у військовій сфері.

Україна бере участь в операціях НАТО в Афганістані та Косово.

З метою підвищення рівня підтримки громадськістю державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції та рівня довіри громадян України до НАТО як ключової інституції у зміцненні міжнародної безпеки 21 лютого 2017 р. главою держави була затверджена Концепція

вдосконалення інформування громадськості про співробітництво України з НАТО на період 2017–2020 рр.

Крім просвітницької кампанії, реальній перспективі членства України в НАТО мають передувати важливі та системні реформи. На сьогодні перед Україною стоїть цілий спектр базових прикладних завдань з реформування сектору оборони та безпеки, покликаних наблизити Україну до необхідних стандартів НАТО.

Отже, у нинішніх умовах відносини України та НАТО відіграють важливу роль у забезпеченні обороноздатності України. «Подальший рух України до повної взаємосумісності з Альянсом виглядає безальтернативним в умовах міжнародної та регіональної безпекової обстановки, що склалася на цей час» [1].

Для України стратегічне партнерство з НАТО є невід'ємною складовою євроінтеграційного курсу, оскільки доповнює процес внутрішньодержавних перетворень у контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, важливими реформами оборонного та безпекового секторів, оборонно-промислового комплексу та національних Збройних Сил. Це дасть змогу зробити процес інтеграції України в європейську та євроатлантичну спільноту комплексним і всеохоплюючим.

Висновок. Як у внутрішньополітичному житті, так і в зовнішній політиці український громадянин має перебувати у центрі уваги держави. На цьому принципі вибудовується розуміння національних інтересів, що визначають внутрішню і зовнішню політику України.

Генеральною лінією української політики у близькій перспективі є активна та цілеспрямована інтеграція в європейську спільноту. Звісно, це потребує глибоких політичних та економічних трансформацій. Україна має перетворитися на європейську державу з відповідними стандартами внутрішньої та зовнішньої стабільності й безпеки.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід’ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов’язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкриває шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо.

Європейський вибір України відкриває нові перспективи співробітництва з розвинутими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Це – найкращий спосіб реалізації національних інтересів.

Література:

1. Беззуб І. Україна – НАТО: стан та перспективи взаємовідносин / [Електронний ресурс] - Режим доступу - http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2751:ukrajina-nato-stan-ta-perspektivi-vzaemovidnosin&catid=8&Itemid=350

2. Боднарчук О. В. Політичні комунікації в євроінтеграційному курсі України: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук: спец. 23.00.02 – політичні інститути та процеси / О.В. Боднарчук. - Івано-Франківськ, 2015.
3. Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року / [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950_021
4. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» / [Електронний ресурс]. - Режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
5. Закон України «Про основи національної безпеки України» / [Електронний ресурс]. – – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
6. План дій Україна - Європейський Союз» Європейська політика сусідства / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_693
7. Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_990
8. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=998012>.
9. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
10. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо

захисту України та зміцнення її обороноздатності» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/744/2014/paran5#n5>

11. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_002

References:

1. Bezzub I. *Ukraina – NATO: stan ta perspektyvy vzaiemovidnosyn* / [Elektronnyi resurs] - Rezhyim dostupu - http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2751:ukrajina-nato-stan-ta-perspektivi-vzaemovidnosin&catid=8&Itemid=350
2. Bodnarchuk O. V. *Politychni komunikatsii v yevrointehratsiinomu kursi Ukrainy: Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata politychnykh nauk: spets. 23.00.02 – politychni instytuty ta protsesy* / O.V. Bodnarchuk. - Ivano-Frankivsk, 2015.
3. *Deklaratsiia pro dopovnennia Khartii pro osoblyve partnerstvo mizh Orhanizatsiieiu Pivnichno-Atlantychnoho dohovoru ta Ukrainoiu, pidpysanoi 9 lypnia 1997 roku* / [Elektronnyi resurs] - Rezhyim dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950_021
4. *Zakon Ukrainy «Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky»* / [Elektronnyi resurs]. - Rezhyim dostupu - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
5. *Zakon Ukrainy «Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy»* / [Elektronnyi resurs]. – – Rezhyim dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
6. *Plan dii Ukraina - Yevropeiskyi Soiuz» Yevropeiska polityka susidstva* / [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_693

7. *Poriadok dennyi asotsiatsii Ukraina - YeS dlia pidhotovky ta spryannia implementatsii Uhody pro asotsiatsiiu / [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_990*
8. *Uhoda pro partnerstvo i spivrobotnytstvo mizh Ukrainoiu i Yevropeiskymy Spivtovarystvamy ta yikh derzhavamy-chlenamy [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=998012>.*
9. *Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» / [Elektronnyi resurs] – Rezhyim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>*
10. *Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 28 serpnia 2014 roku «Pro nevidkladni zakhody shchodo zakhystu Ukrainy ta zmitsnennia yii oboronozdatnosti» / [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/744/2014/paran5#n5>*
11. *Khartiia pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoiu ta Orhanizatsiieiu Pivnichno-Atlantychnoho dohovoru / [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_002*

РОЗДІЛ III. ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

УДК: 378.14

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

кандидат педагогічних наук, доцент, Семененко І. Є.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна,
Харків

Розкрито сутність понять «професійна підготовка» та «професійна мовна підготовка». З'ясовано складники професійно-комунікативної компетенції іноземців-медиків. Охарактеризовано сутність та зміст професійної мовної підготовки іноземних студентів-медиків у вищих навчальних закладах України. Висвітлено особливості відбору навчального матеріалу під час мовної підготовки іноземців у медичних ВНЗ. Обґрунтовано необхідність навчання жанрам професійного спілкування майбутніх медичних спеціалістів у зв'язку з ситуаціями професійної сфери. Підкреслено важливість жанру тематичної бесіди під час навчання професійного мовлення. Виокремлено організаційні форми оволодіння жанрами професійного мовлення.

Ключові слова: мовна підготовка, іноземні студенти-медики, професійно-комунікативна компетенція студента-медика.

Кандидат педагогических наук, доцент, Семененко И.Е. Сущность и содержание профессиональной языковой подготовки иностранных студентов-медиков в высших учебных заведениях Украины/ Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, Украина, Харьков

Раскрыта сущность понятий «профессиональная подготовка» и «профессиональная языковая подготовка». Выяснены составляющие профессионально-коммуникативной компетенции иностранцев-медиков. Охарактеризованы сущность и содержание языковой подготовки иностранных студентов-медиков в высших учебных заведениях Украины. Освещены особенности отбора учебного материала в процессе языковой подготовки иностранцев в медицинских вузах. Обоснована необходимость обучения жанрам профессионального общения будущих медицинских специалистов в связи с ситуациями профессиональной сферы. Подчеркнута важность жанра тематической беседы в процессе обучения профессиональной речи. Выделены организационные формы овладения жанрами профессиональной речи.

Ключевые слова: языковая подготовка, иностранные студенты-медики, профессионально-коммуникативная компетенция студента-медика.

PhD of Pedagogical Sciences, associate professor Semenenko I. E. The essence and content of the professional language training of foreign medical students in higher educational institutions of Ukraine / Kharkiv National University of Automobile and Highways, Ukraine, Kharkiv

The essence of the concepts "professional training" and "professional language training" is revealed. The components of the professionally communicative competence of foreign medical professionals is clarified. The essence and content of language training of foreign medical students in higher educational institutions of Ukraine is characterized. The peculiarities of the selection of educational material in the process of language training of foreigners in medical universities are highlighted. The necessity of training the genres of professional communication of future medical specialists in connection with the situations of the professional sphere is grounded. The

importance of the thematic conversation genre in the process of teaching professional speech is underlined. Organizational forms of mastering the genres of professional speech are singled out.

Key words: language training, foreign medical students, professional-communicative competence of a medical student.

Вступ. Мовна підготовка іноземних студентів у вищих навчальних закладах (далі: ВНЗ) України – багатоаспектний та складний за структурою комплекс організаційно-педагогічних та методичних заходів, метою якого є формування у майбутніх іноземних спеціалістів низки вмінь та навичок, необхідних для здійснення професійного спілкування у майбутній професійній діяльності. Саме тому актуальним є визначення сутності та оптимального змісту мовної підготовки в контексті професійно спрямованого навчання.

Проблемам підготовки іноземців у ВНЗ України присвячені роботи багатьох дослідників, зокрема С. Амеліної, А. Зернецької, Г. Іванишин, С. Ніколаєвої, О. Рощупкіної та ін., де науковці висвітлюють окремі аспекти, проте питання, пов'язані з відбором змісту та організації навчального матеріалу під час професійної мовної підготовки іноземців у ВНЗ медичного профілю досі є недостатньо розкритими.

Отже, **метою** статті є визначення та обґрунтування сутності та змісту професійної мовної підготовки іноземних студентів-медиків у вищих навчальних закладах України

Виклад основного матеріалу: Основною метою навчання іноземної мови у сучасних вищих навчальних закладах України та світу є розвиток здібності студентів спілкуватися цією мовою, формування навичок та вмінь іншомовного спілкування на високому рівні. На думку дослідників [1, 4, 5], реалізація цієї мети пов'язана з формуванням у іноземних студентів, перш за все, таких комунікативних вмінь: розуміти

та породжувати іншомовне висловлювання згідно з певною ситуацією, мовленнєвим завданням та комунікативним наміром; здійснювати власну мовленнєву та не мовленнєву поведінку, враховуючи правила спілкування та національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається; користуватися раціональними прийомами оволодіння іноземною мовою [4, с. 18]. Здатність здійснювати іноземне спілкування також формує у студентів певні якості, які сприяють процесу оволодіння мовою як засобу міжкультурної комунікації. Це визначає розвиток у студента: інтересу та позитивного ставлення до мови, що вивчається, до культури народу, який говорить цією мовою; розуміння себе як особистості, яка належить певній мовній та культурній спільноті; загальнолюдської свідомості; розуміння важливості вивчення іноземної мови; потреби у саморозвитку [3]. Саме тому одним з пріоритетних напрямів фахової підготовки іноземних студентів у вищих навчальних закладах України, у тому числі й медичних є професійна мовна підготовка, яка передбачає формування комунікативних вмінь та навичок, необхідних для спілкування у майбутній професійній діяльності.

Професійна підготовка у енциклопедії професійної освіти визначена як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією; процес повідомлення відповідних знань і умінь» [8, с. 390]. Професійна мовна підготовка – це «комплекс узгоджених між собою, планомірних і послідовних заходів навчального та тренувального характеру, спрямованих на вивчення мови в обсязі, необхідному для подальшої професійної діяльності» [6]. Саме тому на заняттях з мови особливе місце займають форми навчання, які забезпечують активну участь кожного студента, стимулюють мовне спілкування, сприяють формуванню інтересу і прагнення вивчати мову. Для студентів-іноземців мовна підготовка є дуже важливою не тільки для подальшої професійної

діяльності, а також для найскорішої адаптації та інтеграції в освітнє середовище. Від рівня оволодіння мовою країни, де навчається майбутній фахівець-іноземець, залежить якість сформованості його професійної компетентності, що характеризує у свою чергу рівень якості навчального процесу, що надається вищим навчальним закладом, його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг як у самій державі, так і за її межами [5].

Серед основних завдань мовної підготовки є посилення практичного спрямування підготовки студентів-іноземців, вироблення у них навичок та умінь використовувати набуті знання на практиці і, як наслідок, досягнення високого рівня володіння мовою, формування професійно-комунікативної компетенції. Слід зазначити, що поняття «компетентності» є «ширшим, ніж знання чи вміння, і передбачає здатність фахівця використовувати в конкретній ситуації набуті знання, вміння, навчальний та життєвий досвід, володіння ним методами пошуку необхідної інформації, вмінням її аналізувати, бачити проблеми й шляхи їхнього розв'язання, самоефективність, а також розуміння необхідності навчатися протягом усього життя» [2]. Особливо це стосується професійної підготовки майбутніх спеціалістів-медиків, оскільки від компетентності та кваліфікації лікаря залежить процес лікування, а іноді і життя пацієнта.

Дослідник Ю. Юсеф зазначає, що професійно-комунікативна компетенція майбутніх іноземних спеціалістів-медиків базується на засвоєнні ними правил та норм усного та письмового мовлення, їхнього застосуванні у різних життєво-професійних ситуаціях. На думку науковця, до основних складників комунікативної компетенції іноземців-медиків належать [7]: мовна компетенція (знання мови; володіння мовними вміннями й навичками); мовленнєва компетенція (уміння використовувати мовні засоби); предметна компетенція (вміння

відтворювати у свідомості картину світу – предмети, явища й взаємозв'язок між ними на основі активного володіння загальною лексикою); прагматична компетенція (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою до свідомого вибору необхідних форм, типів мовлення, враховуючи ознаки функціонально-стильових різновидів мовлення) [7].

Формуванню названих складників комунікативної компетенції покликаний сприяти зміст навчання мови. Відбір змісту навчання мови повинен здійснюватися відповідно до інтересів іноземних студентів, з урахуванням їхніх реальних комунікативних потреб. Необхідно, щоб зміст навчання відповідав певним вимогам, серед яких: інформативність, автентичність, комунікативна спрямованість, професійна значущість. Отже, зміст навчання мови під час професійної підготовки іноземних студентів-медиків повинен містити: мовний матеріал (лексико-граматичні конструкції та кліше, характерні медичній сфері); ситуації та теми спілкування («Первинний огляд пацієнта», «Діагностування», «З'ясування паспортних даних», «Заповнення історії хвороби» тощо); мовленнєвий матеріал (навички та вміння, що свідчать про рівень практичного володіння мовою як засобом професійного спілкування).

Окремої уваги під час конкретизації змісту навчання мови у медичному ВНЗ потребує відбір мовного та мовленнєвого матеріалу згідно з жанрами спілкування медиків, оскільки кожен жанр професійного мовлення медиків має мету та реалізується в конкретній комунікативно-прагматичній ситуації з орієнтацією на співрозмовника. Слід також зазначити, що кожний окремо взятий жанр співвідноситься з певною мовленнєвою ситуацією та залежить від неї, тому лікар під час проведення діагностичних, лікувальних чи профілактичних заходів (надання невідкладної допомоги, обслідування, консультація тощо) не може в спілкуванні з пацієнтом відхилитися від узгодженого сценарію для

існуючою ситуації [1]. Мовлення спеціалістів-медиків у цьому випадку має містити чіткі, логічні та запрограмовані висловлення, обумовленні мовленнєвою ситуацією. Спеціаліст-медик (а особливо іноземний) повинен вміти пояснити нову інформацію, надати рекомендації пацієнту під час лікування, заспокоїти та підтримати його.

Для цього потрібні відповідна мовна та мовленнєва підготовка іноземних студентів, тому на практичних заняттях з мови викладач повинен знайомити їх з мовленнєвими жанрами, які є найбільш актуальними («Розпитування пацієнта», «Тематична бесіда з пацієнтом», «Консультація» тощо) та готувати студентів до виконання певних комунікативних ролей («лікар – хворий», «лікар – лікар», «лікар – родичі хворого»). Найважливішим для іноземних студентів-медиків є спілкування «лікар – хворий».

Відповідно до жанрів професійного мовлення медиків відбувається пошук організаційних форм оволодіння ними. Серед найефективніших – розв'язання комунікативних завдань, виконання вправ та завдань, складених на автентичних матеріалах, рольові ігри (моделювання ситуацій професійного спілкування), дискусії тощо.

Особливу увагу на заняттях з мови необхідно приділяти жанру тематичної бесіди, навчання якого є обов'язковим у процесі формування вмінь та навичок професійного мовлення майбутніх медичних спеціалістів, іноземних зокрема. Знання специфіки ведення тематичної бесіди дозволяє іноземним студентам-медикам брати участь в реальних ситуаціях професійного спілкування, що виникають під час проходження клінічної практики у лікарнях. А саме: вести розпитування хворого, ставити питання, розуміти відповіді пацієнта; вести бесіду з лікарем-куратором про стан хворого, діагностику, схему запланованого лікування.

Висновки: Таким чином, особливості процесу мовної підготовки іноземних студентів-медиків у ВНЗ України обумовлені комунікативними

потребами професійної діяльності. А зміст підготовки повинен бути спрямований на забезпечення ефективного навчання та розвитку студентів з урахуванням специфіки медичної сфери.

Література:

1. Колесова Н. Н. Обучение иностранных студентов медицинского вуза жанрово-стилевым особенностям профессиональной речи / Н. Н. Колесова // Вестник гуманитарного факультета ИГХТУ. – 2014. – №6. – С. 140–142
2. Литвинова О. В., Резунова О. С. Компетентісний підхід до формування культури професійного спілкування в аграрних ВНЗ / О. В. Литвинова, О. С. Резунова // Науковий огляд. – 2005. – №13. – С. 82–90.
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / под. ред. Е. С. Полат. – М.: Академия, 2001. – 272 с.
4. Прокофьева В. Л. Наглядность как средство создания коммуникативной мотивации при обучении усному иноязычному общению / В. Л. Прокофьева // Иностранные языки в школе. – 1990. – № 5. – С. 41–45
5. Северина Н., Левицька Л. Особливості мовної підготовки студентів-іноземців медичного профілю / Н. Северина, Л. Левицька // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2016. – №1. – С. 75–83.
6. Шевчук Г. Й. Інноваційні технології у вищій навчальній школі // Педагогіка і психологія професійної освіти / Г. Й. Шевчук. – 2011. – №3. – С. 36–46
7. Юсеф Ю. В. Теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів / Ю. В. Юсеф // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 3. – С. 187–194.
8. Энциклопедия профессионального образования / под ред. С. Я. Батышева. – М.: АПО, 1999. – Т. 2. – 440 с.

References:

1. Lytvynova O. V., Rezunova O. S. *Kompetentisnyj pidkhid do formuvannja kuljтуры profesijnogho spilkuvannja v aghrarnykh VNZ* / O. V. Lytvynova, O. S. Rezunova // *Naukovyj oghljad*. – 2005. – №13. – S. 82–90.
2. Kolesova N. N. *Obuchenye ynostrannikh studentov medycynskogho vuza zhanrovo-stylevim osobennostjam professyonalnoj rechy* / N. N. Kolesova // *Vestnyk ghumanytarnogho fakuljteta YGhKhTU*. – 2014. – №6. – S. 140–142
3. *Novije pedaghoghyeskye y ynformacyonnije tekhnologhy v systeme obrazovanyja* / pod. red. E. S. Polat. – M. : Akademyja, 2001. – 272 s.
4. Prokofj'eva V. L. *Naghljadnostj kak sredstvo sozdanyja kommunikatyvnoj motyvacyy pry obuchenyy usnomu ynojazichnomu obshhenyju* / V. L. Prokofj'eva // *Ynostrannie jazyky v shkole*. – 1990. – № 5. – S. 41–45
5. Severyna N., Levycjka L. *Osoblyvosti movnoji pidghotovky studentiv-inozemciv medychnogho profilju* / N. Severyna, L. Levycjka // *Teorija i praktyka upravlinnja socialjnomy systemamy*. – 2016. – №1. – S. 75–83.
6. Shevchuk Gh.J. *Innovacijni tekhnologhiji u vyshhij navchalnij shkoli* // *Pedaghoghika i psykhologhija profesijnoi osvity* / Gh. J. Shevchuk – 2011. – №3. – S. 36–46
7. Jusef Ju.V. *Teoretychni zasady formuvannja komunikativnoji kompetentnosti majbutnikh likariv* / Ju. V. Jusef // *Pedaghoghichnyj proces: teorija i praktyka*. – 2013. – Vyp. 3. – S. 187–194.
8. *Encyklopedyja professyonaljnogho obrazovanyja* / pod red. S. Batysheva. – M. : APO, 1999. – T. 2. – 440 s.

УДК 378.14

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФЕЛЬДШЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ**Чорнобрива Н. В.**

Рокитнівське медичне училище, Україна, м. Рокитне

У статті розглянуто важливі питання підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності, які пов'язані із забезпечення медичної галузі кваліфікованими майбутніми працівниками; виокремлено теоретичні засади проблеми підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики; виділено фактори, які визначають актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх фельдшерів; виділено структурні компоненти готовності майбутніх фельдшерів до професійної діяльності, педагогічні умови, розроблено модель підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики. Зроблено висновок, що проблема підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики є актуальною і поєднує у собі важливі аспекти. Перспективно-пошуковий етап передбачає розкриття проведення організації і методики проведення формувального експерименту та результатів дослідження.

Ключові слова: навчальний процес, професійна діяльність, професійна спрямованість, структура готовності, сформованість готовності, педагогічні умови. фахова підготовка.

Чорнобрива Н. В. Модель подготовки будущих фельдшеров к профессиональной деятельности в процессе производственной практики / Рокитновское медицинское училище, Украина, Рокитное

В статье рассмотрены важные вопросы подготовки будущих фельдшеров к профессиональной деятельности, связанные с обеспечением медицинской отрасли квалифицированными будущими

работниками; выделены теоретические основы проблемы подготовки будущих фельдшеров к профессиональной деятельности в процессе производственной практики; выделены факторы, которые определяют актуальность проблемы профессиональной подготовки будущих фельдшеров; выделены структурные компоненты готовности будущих фельдшеров к профессиональной деятельности, педагогические условия, разработана модель подготовки будущих фельдшеров к профессиональной деятельности в процессе производственной практики. Сделан вывод, что проблема подготовки будущих фельдшеров к профессиональной деятельности в процессе производственной практики является актуальной и сочетает в себе важные аспекты. Перспективно-поисковый этап предполагает раскрытие проведения организации и методики проведения формирующего эксперимента и результатов исследования.

Ключевые слова: учебный процесс, профессиональная деятельность, профессиональная направленность, структура готовности, сформированность готовности, педагогические условия. профессиональная подготовка.

N. Chornobryva Model of preparation of future feldshiers to professional activity in the production practice process / Rokytiv Medical School, Ukraine, Rokytno

The article deals with the important issues of preparing future medical assistants for professional activities related to providing the medical profession with qualified future employees; The theoretical principles of the problem of preparing future medical assistants for professional activity in the process of production practice are singled out; The factors determining the urgency of the problem of professional training of future medical assistants are highlighted; The structural components of the future medical assistants' readiness for professional activity, pedagogical conditions, the model of

preparation of future medical assistants for professional activity in the process of production practice are developed. It is concluded that the problem of preparing future medical assistants for professional activity in the process of production practice is relevant and combines important aspects. The prospective-search stage involves disclosing the organization of the organization and the methodology of conducting the molding experiment and the results of the research.

Keywords: educational process, professional activity, professional orientation, structure of readiness, formation of readiness, pedagogical conditions. professional training.

Вступ. Пріоритетним напрямом роботи Міністерства охорони здоров'я стоїть питання надання первинного рівня медичної допомоги населенню, яке в свою чергу напряму пов'язано із забезпечення медичної галузі кваліфікованими майбутніми працівниками [5, с. 135]. Реальний стан підготовки медичних фахівців засвідчує, що, на жаль, медична професійна освіта переживає кризові явища. Підготовка медичних працівників в Україні не повною мірою відповідає рівню загальноєвропейських стандартів [3, с. 17]. Однак, в поглядах дослідників на підготовку майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики є деякі розбіжності, і це зумовило потребу в додатковому її вивченні. Тому питання підготовки майбутніх фельдшерів у процесі виробничої практики є важливою сучасною науково-практичною проблемою.

Професійній підготовці фахівців в Україні приділено значну увагу в контексті обґрунтування: теоретико-методологічних основ професійної підготовки (А. М. Алексюк, Г. П. Васянович, С. У. Гончаренко, О. А. Дубасенюк, І. А. Зязюн, А. О. Лігоцький, С. В. Лісова, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, В. В. Харабет, Л. М. Романішина); порівняльно-педагогічних досліджень вищої освіти (Н. В. Абашкіна, С. С. Вітвицька,

В. М. Зубко, А. В. Козаков, А. А. Сбруєва, Л. П. Пуховська); вищої медичної освіти (І. Є. Булах, Ю. В. Вороненко, Б. П. Криштопа, Я. В. Цехмістр, В. Й. Шатило, М. Б. Шегедин).

Формулювання мети статті та завдань. Метою цієї роботи є розкриття моделі підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики.

Виклад основного матеріалу статті. Одним із універсальних методів є метод наукового моделювання. На основі якого можна виділити суттєві ознаки, особливості, основні компоненти структури, а також встановити суттєві взаємозв'язки між цими компонентами. У результаті реалізації завдань експериментального дослідження необхідно виявити структуру, яка відобразить функціональну специфіку і роль розробленої моделі для реалізації поставленого завдання серед взаємопов'язаних процесів і явищ [4]. Моделювання дозволяє: характеризувати об'єкт, що вивчається, наочно: у вигляді схем, креслень, коротких словесних характеристик, опису; робити вивчення досліджуваних об'єктів більш глибоким за своєю суттю за рахунок використання аналогій, які мають як пояснювальну, так і прогностичну значущість [1, с. 2].

На сучасному етапі розвитку педагогіки до педагогічних моделей навчання висувають певні принципи, серед яких є: концептуальність — мають спиратися на певну наукову концепцію, до якої входять філософське, психологічне, дидактичне, соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей; системність — повинні мати всі ознаки системи: логіку процесу, взаємозв'язок усіх його складових, цілісність; керованість — передбачає можливість керування навчальним процесом, поетапну його діагностику, варіювання засобами і методами з метою коригування результатів; ефективність — повинні бути ефективними за результатами й оптимальними витратами, гарантувати досягнення стандарту навчання та виховання; відтворюваність —

передбачає можливість застосування в інших подібних освітніх установах іншими суб'єктами [2, с. 662].

Для вирішення завдань нашого дослідження важливе значення має обґрунтування та розкриття моделі підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики.

Мета і завдання підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики є вихідними при вдосконаленні та визначеності шляхів підготовки майбутніх фельдшерів. Педагогічними підходами підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики виступають: системний підхід; діяльнісний підхід; компетентнісний підхід; особистісно-орієнтований підхід. Педагогічними умовами підготовки майбутніх фельдшерів у процесі виробничої практики на засадах компетентнісного підходу визначено: підвищення інтересу на професійну підготовку майбутніх фельдшерів; поетапне формування готовності до професійної діяльності майбутніх фельдшерів у процесі виробничої практики; впровадження комп'ютерних технологій в процес підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності; активізація самостійної діяльності майбутніх фельдшерів і підвищення її впливу на засадах компетентнісного підходу. Ефективність підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності обумовлена концептуальністю усіх аспектів організації навчального процесу, та для досягнення її було комплексно задіяні такі блоки навчання: цільовий блок; змістово-процесуальний блок; організаційний блок; технологічний блок; результативний блок.

Цільовий блок розкриває цілі процесу підготовки (підготовка майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики), практичність мети та ціленаправленість процесу організації навчально-пізнавальної діяльності до успішної сформованості готовності майбутніх фельдшерів до професійної діяльності.

Змістово-процесуальний блок містить принцип науковості, принцип концептуальності, принцип процесуальності, принцип змістовності, принцип управління, принцип індивідуалізації, принцип наступності, принцип ефективності. Визначає зміст, розробку та удосконалення нормативно-методичних документів, програм навчальних дисциплін, робочих програм, тематичних планів. Обґрунтування планів та програм дій для сформованості готовності до діяльності в навчально-виховному процесі навчальних медичних закладах.

Організаційний блок охоплює: методи (наочний, словесний, практичний, пошуковий, проектний, дослідницький, інтегрований); форми (лекції, лабораторні роботи, практичні роботи, контрольні роботи, самостійно-індивідуальна робота, тренінги, науково-дослідницька робота); засоби (технічні системи, комп'ютерні системи, засоби телекомунікації, локальні і глобальні мережі, хмарні освітні технології); визначення шляху та етапів організації навчального процесу. Організаційний блок полягає в обґрунтуванні основних етапів майбутніх фельдшерів до професійної діяльності з урахуванням особливостей та структури їх підготовки, основу яких складає комплексна програма підготовки, що спрямована на підготовку майбутніх фельдшерів до професійної діяльності: мотиваційно-діагностичний (планування навчально-пізнавальної діяльності); навчально-діяльнісний (виконання навчальних планів, навчальних програм з виробничої практики, навчальних програм фахових дисциплін); результативно-практичний (комплекс професійно-орієнтованих завдань, індивідуально-дослідних завдань, наукових досліджень).

Технологічний блок системи підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики полягає у формуванні системи психологічних та професійних знань, моніторингу та простежені процесу їх підготовки: компонентів їх готовності до

професійної діяльності у процесі виробничої практики: мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісно-результативний; критеріїв: усвідомлення прагнень, потреб і цілей до професійної діяльності (показниками цього критерію виступають: бажання досягти особистісної й суспільної значущості, стійкий інтерес до вивчення фахових дисциплін, бажання реалізації мотиваційних цінностей до майбутньої професії, активізація свідомого ставлення до виконання професійної діяльності, сформованість зацікавленості до свого розвитку і готовності до фахової діяльності, практичного інтересу активізації потреби у відповідній професійній діяльності); наявність сформованість пізнавальної активності на удосконалення професійно-спрямованих знань (показниками цього критерію виступають: пізнавальна й творча активність всебічного і творчого розвитку особистісних здібностей, використання наукових методів й прийомів оволодіння професійно-значущими знаннями, наявність комплексної підготовки теоретичних і практичних умінь і навичок, сформованість спеціалізованих і об'ємних знань здатних підвищувати рівень фахівця, набуття теоретичних і практичних навичок підвищення професійної самоосвіченості); наявність сформованих професійних умінь та навичок до освітньо-виробничої діяльності (показниками цього критерію виступають: вміння задіювати професійні уміння до розв'язання поставлених завдань, володіння практичними уміннями і навичками до фахової діяльності, готовність до роботи в медичній сфері, володіння вміннями цілісного вирішення виробничих дій, вміння добирати і здійснювати технологічну послідовність завдань, сформованість підготовленості до виконання фундаментальних операцій); розвиненість провідних значущих якостей майбутніх фельдшерів для досягнення особистісних і професійних цілей (показниками цього критерію виступають: наявність сформованих теоретичних і професійних умінь до діяльності, наявність особистісних

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики

результативних компетенцій до виконання професійних завдань, готовність здійснювати майбутніми фельдшерами виконання послідовності дій з накресленими шляхами, володіння теоретичною і практичною підготовку з глибокою систематизацією фахових знань, сформованість особистісної професійної мобільності до виконання практично-значущих цілей). Рівнями сформованості готовності майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики виступають: низький; задовільний; достатній; високий.

Результативний блок становить апробацію впровадження розробленої моделі, розкриває аналіз, ефективність та достовірність сформованості результатів системи підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики.

На основі аналізу науково-педагогічної літератури теоретичного обґрунтування особливостей організації й проведення виробничої практики майбутніх фельдшерів на засадах компетентнісного підходу, основних характеристик та узагальнень, загального підходу до навчання та взаємозв'язків, використовуючи метод моделювання, розроблено модель підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики, яка наочно представлена на рисунку 1.

У подальших дослідженнях експериментально перевіримо дієвість педагогічних умов і моделі підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики.

Висновки. Проблема розкриття підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики є актуальною та важливою. Це зумовлено тим, що готовність майбутніх фельдшерів до професійної діяльності є інтегративною і поєднує у собі різноманітні аспекти. Орієнтуючись на розроблену модель підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики в подальшому буде експериментально перевірена ефективність

визначених педагогічних умов та модель підготовки майбутніх фельдшерів.

Література:

1. Чорнобрива Н. В. Теоретичні засади підготовки майбутніх фельдшерів до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу / Н. В. Чорнобрива // Науковий вісник Чернівецького нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича. Серія: Педагогіка та психологія. — Вип. 987. — Чернівці. — 2015. — С. 135–142.
2. Наказ МОЗ України № 585 «Про затвердження Програми розвитку медсестринства України на 2005–2010 рр.» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=4423>.
3. Савчук Л. О. Інформаційні технології у фаховій підготовці майбутніх економістів до самостійної навчально-пізнавальної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Савчук Людмила Олександрівна. Приватний вищий навч. заклад «Хмельницький економічний університет». — Хмельницький, 2008. — 172 с.
4. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский // Метод. основы. — М.: Просвещение, 1982. — 192 с.
5. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремень]. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.

References:

1. Chornobryva N. V. Teoretychni zasady pidhotovky maibutnikh feldsheriv do profesiinoi diialnosti na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu / N. V. Chornobryva // Naukovyi visnyk Chernivetskoho nats. un-tu im. Yu. Fedkovycha. Serii: Pedagogika ta psykholohiia. — Vyp. 987. — Chernivtsi. — 2015. — S. 135–142.

2. *Nakaz MOZ Ukrainy № 585 «Pro zatverdzhennia Prohramy rozvytku medsestrynstva Ukrainy na 2005–2010 rr.» [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=4423>.*
3. *Savchuk L. O. Informatsiini tekhnolohii u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh ekonomistiv do samostiinoi navchalno-piznavalnoi diialnosti: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Savchuk Liudmyla Oleksandrivna. Pryvatnyi vyshchyi navch. zaklad «Khmelnytskyi ekonomichnyi universytet». — Khmelnytskyi, 2008. — 172 s.*
4. *Babanskyi Yu. K. Optymyzatsyia uchebno-vospytatelnoho protsessa / Yu. K. Babanskyi // Metod. osnovy. — M.: Prosveshchenye, 1982. — 192 s.*
5. *Entsyklopediia osvity / [hol. red. V. H. Kremen]. — K.: Yurinkom Inter, 2008. — 1040 s.*

РОЗДІЛ IV. ПИТАННЯ МИСТЕЦТВА ТА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

UDC: 811.161.2'367

GRAMMATICAL AND SEMANTICAL DIVERSITY OF INDIRECT IMPERATIVES IN THE MODERN ENGLISH LANGUAGE (ON THE EXAMPLE OF MADELEINE WICKHAM'S NOVELS)

PhD in Philological Sciences, Associate Professor, Miasoiedova S. V.

Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv

The article represents the research of peculiarities of the structural, semantic and pragmatic pecculiarities of indirect imperative utterances of the modern English language on the example of Madeleine Wickham's novels. The grammar structures and lexical elements that contribute to imperative meaning formation of indirect utterances have been specified and listed. It has been defined that the imperative meaning of indirect imperative acts can be expressed in the special linguistic form and with the help of the pragmatic factors of creation of their meaning. It has been proved that the context

reflecting the features of a communicative situation facilitates to the understanding of the imperative meaning of an indirect speech act. It is the comprehension of the situation that let us recognize the motivational potential of an utterance and therefore its illocutionary force.

Key Words: the Illocutionary Modality, Indirect Imperative Utterances, Performatives, Explicit Utterences, Implicit Utterences.

кандидат філологічних наук, доцент Мясоєдова С. В. Граматико-семантична різноманітність непрямих імперативів сучасної англійської мови на матеріалі текстів творів Маделейн Уїкхем/ Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

У статті проведений аналіз структурно-семантичних, а також прагматичних особливостей непрямих імперативних висловлювань сучасної англійської мови на матеріалі текстів творів Маделейн Уїкхем. Виявлено й надано перелік тих граматичних конструкцій і лексичних елементів, що слугують формуванню спонукального значення непрямих директивних висловлень. Визначено, що спонукальне значення може виражатися у непрямих висловленнях завдяки особливому мовному оформленню цих конструкцій, а також прагматичним чинникам. Доведено, що розумінню спонукальної настанови імпліцитних висловлень сприяє контекст, який відображає риси мовленнєвої ситуації, за якої вони вимовляються. Саме знання ситуації дозволяє сприйняти мотиваційний потенціал висловлення, а отже, і його спонукальну силу.

Ключові слова: спонукальна модальність, непрямі імперативні висловлення, перформативи, експліцитні висловлення, імпліцитні висловлення.

кандидат филологических наук, доцент Мясоєдова С. В. Грамматико-семантическое разнообразие косвенных императивов

современного английского языка на материале текстов произведений Маделейн Уикхэм/ Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, Харьков

В статье проведено анализ структурно-семантических, а также прагматических особенностей косвенных императивов современного английского языка на материале текстов произведений Маделейн Уикхэм. Выявлено и предоставлено перечень тех грамматических конструкций и лексических элементов, которые способствуют формированию побудительного значения косвенных директивных высказываний. Определено, что побудительное значение может выражаться в косвенных высказываниях благодаря особенному языковому оформлению этих конструкций, а также прагматическим факторам формирования их содержания. Доказано, что восприятию побудительного значения имплицитных высказываний способствует контекст, который отображает черты языковой ситуации, при которой они произносятся. Именно понимание ситуации позволяет воспринять мотивационный потенциал высказывания, а значит и его побудительную силу.

Ключевые слова: побудительная модальность, косвенные императивные высказывания, перформативы, эксплицитные высказывания, имплицитные высказывания.

Introduction. The linguistic instruments of causation of non-verbal action in the modern English language vary and depend on extra-linguistic factors such as the level of the speaker's language competence, his speaking habits, the manner of expressing ideas and feelings and other peculiarities of the speaker's idiolect. Although intended to communicate directives, the verbs in the imperative mood do not dominate amid the miscellaneous means of imperative modality: provided the speaker uses only the language in which

the form (e.g. imperative mood) corresponds to its meaning (e.g. giving an order), it makes his speech poorer, to a certain extent deficient, less eloquent and sometimes even impolite. Let us compare, for instance the command: *Close the door!* and the question *Could you close the door?*: the first one – being an order – is generally appropriate for situations where the listener is obliged to perform certain actions, for instance, in the army or police forces; the second one – being communicated as an indirect way, in an interrogative sentence, is regarded as a polite request. The focus in this article is on structural and semantic peculiarities of indirect speech acts that have an imperative meaning, which constitute the object of our research.

Thus, the main **the article's objective and tasks** are to conduct a survey of indirect directives which can be found in contemporary English using the language of novels by Madeleine Wickham as a basis.

Description of article's main material. The term "a speech act" was introduced by the Oxford philosopher J. L. Austin who paid particular attention to the fact that a statement the main function of which is to inform the hearer about something, can also serve to perform many other actions: "It has come to be commonly held that many utterances that look like statements are either not intended at all, or only intended in part, to record or impart straightforward information about the facts: for example, 'ethical propositions' are perhaps intended, solely or partly, to evince emotion or to prescribe conduct or to influence it in special ways" [1, p. 3]. So, in the communicative process people not only pronounce sentences, but also use them as requests, advice, warning, threat etc; and all these sentences are speech acts.

The developing of the speech act theory approach was supported by the attention to the functional aspect of linguistic phenomena. It became apparent that similarity of disparate language forms is determined by functional identity rather than by formal resemblance of grammatical categories and meanings. This attitude caused the enhanced interest in pragmatics, the actuality of

which had not been recognised by traditional science for long. In contrast to classical linguists, pragmatists focus on "what is not *explicitly* stated and on how we interpret utterances in situational contexts" [2, p. 6]. They are not concerned so much with "the sense of what is said as with its *force*, that is, with what is communicated by the manner and style of an utterance" [2, p. 6].

The main object of a pragmatic research is a speech act which is pronounced by the speaker and is addressed to the hearer. A speech act is analyzed on different levels: locution, illocution and perlocution. According to J. L. Austin, a locutionary act "is the performance of an utterance: the actual utterance and its ostensible meaning, comprising phonetic, phatic and rhetic acts corresponding to the verbal, syntactic and semantic aspects of any meaningful utterance"; an illocutionary act is "the pragmatic 'illocutionary force' of the utterance, thus its intended significance as a socially valid verbal action"; and a perlocutionary act is "its actual effect, such as persuading, convincing, scaring, enlightening, inspiring, or otherwise getting someone to do or realize something, whether intended or not" [1, p. 12].

However linguists mostly focused on an illocutionary act as the way to cause non-verbal action by language means. Thus, scientists (P. F. Strawson, J. R. Searle, D. Gordon, G. Lakoff and others) studied illocutionary acts aimed at being a "verbal action", for example, drawing attention (*Look!*), asking for information (*What time is it?*), warning (*It can be dangerous!*), asking to do something (Can you pass me the salt, please?).

An illocutionary act is also defined as "the type of function a speaker intends to accomplish in the course of producing an utterance" and "defined within a system of social conventions" [8, p. 128].

All the speech acts – both direct and indirect – have an illocutionary force that is "the speaker's intention in producing that utterance." [1, p. 15]. Thus, if John says to Mary *Can you pass me the glasses, please*, he performs the illocutionary act of requesting or ordering Mary to hand the glasses over to

him. The functions or actions just mentioned are also referred to as the illocutionary force or *illocutionary point* of the speech act. The illocutionary force of a speech act is the effect a speech act is intended to have by a speaker. Indeed, the term 'speech act' in its narrow sense is often taken to refer specifically to illocutionary act also known as 'illocution'. [8, pp. 148 – 149].

Searle and Vanderveken go on to define illocutionary force in terms of seven features, claiming that every possible illocutionary force may be identified with a septuple of such values. The features are:

- 1) Illocutionary point;
- 2) Degree of strength of the illocutionary point;
- 3) Mode of achievement (the special way in which the illocutionary point of a speech act must be achieved);
- 4) Content conditions (appropriate propositional content);
- 5) Preparatory conditions (all other conditions that must be met for the speech act not to misfire);
- 6) Sincerity conditions (the expression of a psychological state);
- 7) Degree of strength of the sincerity conditions.

Searle and Vanderveken suggest, in light of these seven characteristics, that each illocutionary force may be defined as a septuple of values, each of which is a “setting” of a value within one of the seven characteristics. It follows, according to this suggestion, that two illocutionary forces F_1 and F_2 are identical just in case they correspond to the same septuple. [7, pp. 119 - 132].

The ability to understand the illocutionary force of an utterance is significant, however it is vitally important for cross-cultural communication "since the same form (e.g. 'When are you leaving?') can vary in its illocutionary force depending on the context in which it is made (e.g. 'May I have a ride with you?' or 'Don't you think it is time for you to go?')" [4, p. 247]

According to their structural peculiarities, all indirect speech acts with imperative meaning can be divided into two groups. The utterances of the first one convey the imperative meaning by two ways: **grammatically** or **lexically**.

The **grammatical** means to express causation are as follows:

1. Indicative verbs which are used to express demands, instructions or requests:

“Simon gazed at his father’s back. Say something, he thought desperately. Say something!

‘I’ll see you at eight,’ said Harry at last.

‘Fine,’ said Simon, in a voice scored with hurt. ‘See you then.’ And without pausing, he left the room.” (Madeleine Wickham).

It have been discovered that these are the verbs in the future tense that are first and foremost used in the imperative meaning: although categorized as indicatives – the forms of the real modality – they in actuality are suppose to denote an action which is not accomplished by the moment of speaking, which can not therefore be regarded as real. So, these forms frequently function as indirect imperatives:

‘Oh, brilliant.’ Ginny’s natural enthusiasm bubbled over. ‘It’ll be a day out. We’ll go and have lunch somewhere nice, shall we? I’ll have to go into Witherstone’s for my meeting, of course, but you’ll be able to find something to do in Silchester’ (Madeleine Wickham)

“‘I’m hoping you’ll read at the next chambers Bible study group, if that’s OK?’

‘Of course,’ said Rupert. ‘What do you want me to do?’

‘We’ll talk about it later,’ said Tom. He smiled again and moved away”.
(Madeleine Wickham)

The present forms expressing the future can also convey an imperative meaning:

'I'm not talking about work this week,' said Chloe, as Philip automatically opened his mouth to answer. 'Neither of us is. It's a banned subject. We came here to escape al that. To get away from everything. (Madeleine Wickham)

'The thing is, we can't get married on Saturday. We're going to postpone the wedding.' (Madeleine Wickham)

"Suze shakes her head, and picks her way over the piles of stuff on the floor toward the door. "I'm giving you two hours and when I come back I want to see a transformed room. Transformed room—transformed life." (Madeleine Wickham)

As for the other tense forms, their operation as indirect speech act is not conventional and is usually specified by the communicative situation:

'Now, I came in for some milk...'

'Here you are.' Hannah reached over to the fridge. She handed him a carton.

'Thanks,' said Marcus. (Madeleine Wickham)

2. The verbs in the subjunctive mood.

'Mr Havill?' came a low voice behind him. 'I'm sorry I didn't answer the door more quickly.' James turned to see a blond girl he recognized as one of Harry's assistants behind him. 'If you'd like to come with me . . .' she said, tactfully guiding him out of the room and closing the study door. (Madeleine Wickham)

The existence of structures in which the imperative meaning is indicated by means of the subjunctive mood can be explained by the similarity of imperatives and subjunctives: describing an unreal however desirable action which can become real due to certain circumstances, in the context of imperative communicative situation the subjunctive verbs are regarded as imperatives:

Following some discussion, we have decided to rest you from your slot for a while. However, we would appreciate it if you would return your East-West TV pass in the envelope provided and also sign the enclosed release document. (Madeleine Wickham)

Anything to check?" says the check-in girl, smiling at me.

"No," I say. "I'm traveling light. Just me and my bag."

"If I could just weigh your bag, please?" "Sure." (Madeleine Wickham)

3. Interrogative sentences.

In the modern English language interrogative constructions commonly serve as polite request:

"And now," said Rupert, "how about some champagne?" (Madeleine Wickham)

"Sweet," said Fleur dismissively. "Now, my pet, before you start on my hair, how about ordering me a nice glass of champagne?" (Madeleine Wickham)

Unlike the direct questions which primarily aimed at asking for information, the main function of indirect interrogative utterances is to cause the hearer to perform certain action: the speaker expects the hearer to do something rather than answer his question:

"Sir, could I ask you to remain there?" (Madeleine Wickham)

The question form of the sentence is also an accepted form to express an offer:

"Well then, how about walking back into town with me?" (Madeleine Wickham).

«Maybe we could have a cup of mint tea together and talk it through, just the two of us?» (Madeleine Wickham).

In case the speaker uses the negative form of a question, the sentence becomes a recommendation:

“‘Darling,’ she said brightly, ‘why don’t you borrow my pearls for this afternoon?’ She held up a double pearl choker with a diamond clasp. ‘They’d look lovely against that jumper.’ (Madeleine Wickham)

In the combination with the negative evaluation of the situation by the speaker, the utterance sounds as an accusation rather than a recommendation:

«Brilliant? Catastrophe, more like.’ The earl is stepping forward over the puddles. ‘Waste of time and money... And now that you’ve bankrupted the place and made us a laughing stock, maybe you’d like to take a few lessons in running a historic house properly?» (Madeleine Wickham)

Among the **lexical** instruments which serve to design an imperative meaning in indirect speech acts, the priority is given to **modal verbs**:

“‘You must swear a solemn oath that all the information you’ve given me is true,’ said Canon Lytton.” (Madeleine Wickham)

Considering that the main semantic feature of imperative modality is the potentiality which is described as the possibility of something happening or of someone doing something in the future, the modal verbs – which are acknowledged language tools to express possibility, probability, necessity, prohibition and other modal meanings – are served as a significant semantic instrument to create imperativeness:

*"All right, sir, you **may** step forward." (Madeleine Wickham)*

*We **shouldn’t** argue like that in front of Alice,’ said Jonathan, when they’d heard the front door slam below. (Madeleine Wickham)*

*«Ma’am?’ Out of nowhere, Shaun has appeared, looking like a special agent in his dark jacket and headset. ‘Ma’am, I **need** you to stay with the group.’*

‘Oh right. OK.’ Reluctantly, I follow him back to the cart and get on.» (Madeleine Wickham)

*'I'll tell you what,' he said. 'Just this once, as you've done so well, Daniel, you **can** finish the comic you're on before you go to bed. But that's all. (Madeleine Wickham)*

The speaker often choose to prove the possibility, necessity or desirability of doing things, underline favourable / unfavourable consequences of its performance / failure and so on. All these can serve as the motivation to act. For example, in the utterance:

"As I said, I've heard you're the best shopper in town." He gives me a quizzical look. "I thought perhaps you could help me buy a suit. This one is looking rather tired." (Madeleine Wickham)

the explanation of the speaker's motive ("you're the best shopper in town") enhance the illocutive force of the indirect speech act.

The necessity of motivation is determined by the fact that a peculiarity of an illocutive utterance is the subjection of its structure to the speaker's communicative target. This is because the speaker – worrying about his own interests – tries to influence his interlocutor's behavior and make him act in accordance with his plans:

*«Wait!" I say almost desperately. "You know, Clare, I'd like to get to know you better. Maybe one day we **could** have lunch together... hang out... go shopping...» (Madeleine Wickham).*

The other lexical means to form imperative meaning in indirect utterances include:

- performatives:

*«In fact, I'm going to boycott his Wine of the Week.' She looked at Chloe. 'I **suggest** you do the same.» (Madeleine Wickham)*

Sadly, we have therefore decided that this is not a viable project and, as a result, we **request** that you return our advance forthwith. *(Madeleine Wickham)*

- phrases like *had better, would rather*:

“You'd better put on some make-up first,” said Olivia. She looked critically at Milly.” (Madeleine Wickham)

- constructions like *I'd rather you/we did/didn't*:

“I've decided the best thing is just to get on, and not think about what's happened. In fact—I'd rather we didn't talk about it at all.” (Madeleine Wickham)

“To be honest, Michael, I'd rather you just kept me out of it...So I'd rather just . . . not be involved.” (Madeleine Wickham)

Speech acts like that are called **explicit**.

The second group is represented by the sentences which have no markers of imperativeness; their illocutionary meaning is expressed implicitly:

«Hugh,' said Amanda. 'You're in my sun.'

'Oh,' said Hugh. 'Sorry.' He moved away, sat down on the sunbed next to hers and reached for a book.» (Madeleine Wickham)

Unlike explicit speech acts, the imperative meaning of implicit utterances is not conveyed with the help of language means; however the latter ones are informative enough to be understood by the hearer.

In modern linguistic studies it is highlighted that modal meaning of a sentence tends to be expressed implicitly. The implicitness is the feature of modality in general, and of imperativeness in particular.

The mechanism of imperative meaning formation in implicit utterances can be described in the following way: if a speaker has any information about the possibility (necessity, desirability etc.) of transforming the existing situation into the new one, and that transformation corresponds to the interests of the hearer, the speaker's statement serves to cause the hearer to perform certain actions. Such utterances generally take the form of advice or recommendation, for example:

“You won't mind if I still go on the trip?” She'd adopted a cheery, matter-of-fact voice...”

“Oh you go!” Emily had exclaimed in a brittle voice. “I can easily hire a maternity nurse. And a nanny for Philippa. It’ll be fine.” She’d flashed Gillian a little smile, and Gillian had stared back at her with a miserable wariness. She knew this game of Emily’s; knew that she was always too slow to anticipate the next move.

“And I’ll probably keep the nanny on after you come back.” Emily’s silvery voice had travelled across the room and lodged itself like a painful splinter in Gillian’s chest. “She can have your room. You won’t mind, will you? You’ll probably be living elsewhere by then.” (Madeleine Wickham)

(compare: *Do not go on a trip*)

The following example demonstrates that in the communicative situation where the social roles are given (a hairdresser and a client) the statement *“I’m all yours.”* gives a hairdresser the signal to start working:

“As the saleswoman hurried out of the room, she turned and gave the young hairdresser a ravishing smile. “I’m all yours.” (Madeleine Wickham)

The analysis of indirect illocutionary statements proved the importance of an evaluative component in creating some varieties of imperative meaning: i.e. requests, advice, requirements. It was found that the operation of the motivations expressed in one of these varieties depends on the characteristics of speech situation that created them: the participants and character of their relationships as well as the attitude towards motivated action. These factors affect the component structure of illocutionary utterance meaning in determining the specific features of each of its varieties.

In fact, it is the context or the consituation that let the hearer understand the implicit illocutionary meaning of an indirect speech act. The meaning of an implicit imperative utterance, and therefore its component structure, is formed by a complex interaction of extra-linguistic factors. Above all, it is the speaker’s intention or the goals he wants to achieve with his statement, i.e. what actions he expects from the hearer. The nature of the relationships of

interlocutors is also relevant, these are such factors as equality / inequality of social roles, age and so on., i.e. features that contribute to a dominant position of one of the communicants and dependence of the other one. The fact which of the participants of the situation - the speaker or the hearer – is interested in performing the action is also significant.

If an action caused is important for the speaker himself rather than for the hearer, the declaration of his / her personal interests can also have the imperative meaning.

Evaluating the present situation or state as unfavourable or problematic, the speaker expose his wish to change the situation and causes the hearer for certain actions, for example:

“Oh no!” and clasped her hand to her mouth.

“What?”

“Nothing,” said Fleur. “It doesn’t matter.” She sighed. “It’s just my purse. You remember I lost it last week?”

“I had no idea!” said Richard. “Did you cancel your cards?”

“Oh yes,” said Fleur. “In fact, that’s the problem. I haven’t got any replacements.”

“Do you need some money?” Richard began to feel in his pocket...

“Here’s a hundred pounds,” said Richard, holding out some notes.”
(Madeleine Wickham)

The important factor of imperative meaning creation in indirect speech acts is such feature of a communicative situation as interlocutors’ relationships. Thus, if the hearer is obliged to perform the speaker’s orders or just wants to satisfy the speaker, and the speaker is concerned about that, a non-imperative utterance will have the effect of causation.

Let’s take, for instance, the situation in a restaurant or a club when a girl says to her admirer:

‘Oh, this is my favourite song!’ –

it's quite possible that this statement will have the effect of an imperative and will cause the boy to invite the girl to a dance.

If the hearer doesn't have to, or isn't able to, or just doesn't want to satisfy the speaker's desires, and the speaker doesn't expect that, the utterance won't have the illocutionary force: the same sentence (*'Oh, this is my favourite song!'*) addressed to another girl can hardly ever – maybe never – have the effect of causation.

It's possible to follow some other stereotyped situations which make existence of implicit utterances possible. These are situations in which the participants of the communication have conventional social roles, and indirect speech acts used in that context traditionally serve as requests. For example, utterances like: *Doctor! Police!* which cause the hearers to call the doctor or the police. These are so called elliptical constructions in which the imperative verb is omitted (compare: *Call the doctor! Call the police!*)

So, in order to understand an implicit utterance with an imperative meaning, it is necessary to realize the communicative situation that may refer to any aspects of an occasion in which a speech act takes place, including the social setting and the status of both the speaker and the person who's addressed.

The realising of the communicative situation helps to understand the illocutionary point of the speaker and therefore the illocutionary force of an utterance.

Conclusions and prospects for further research in the given field.

So, the study has proved structural and semantic complexity and variability of indirect speech acts with an imperative meaning in the modern English language; it has also shown that when the speaker causes an action indirectly (without using verbs in imperative mood), he / she can enhance the emotionality of an utterance, in that way creating convincing motivation for the hearer in that way increasing the illocutory force of a speech act. In fact, the

use of indirect speech acts – which can often have allusion, hint, irony, sarcasm – can make communication more expressive and esthetically valuable.

References:

1. Austin J.L. *How to do things with words*. - Oxford UP, New York, 1973. – 329 p.
2. Finch G. *Linguistic Terms and Concepts*. – London: Macmillan, 2000. – 164 p.
3. Gordon D., Lakoff G. *Conversational postulates // Syntax and semantics*. – New York: Academic Press, 1975. – V. 3. – P. 83 – 106.
4. Holubnycha L.O. *Case Studies as One of the Communication Methods of Foreign Language Teaching Law Students / Holubnycha L.O. // Проблеми законності: збірник наукових праць / відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. у-т імені Ярослава Мудрого, 2016. Вип. 135. – С. 245 – 253.*
5. Lee McKay S. *Teaching English as an International Language*. – Oxford University Press, 2002. – 160 p.
6. Searle J.R. *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. – Cambridge, 1976. – 482 p.
7. Searle J., Vanderveken D. *Foundations of Illocutionary Logic*. – Cambridge University Press, 1985. – 240 p.
8. Yan Huang. *The Oxford Dictionary of Pragmatics*. – Oxford University Press, 2012. – 352 p.

УДК 621.798:347

ДИЗАЙН ПОРЦІЙНОЇ УПАКОВКИ ДЛЯ ВИНА

Приступа О. В.

Луцький національний технічний університет, Україна, Луцьк

У статті розглядаються новітні розробки в дизайні порційної упаковки для вина, що сприяють подальшому розвитку сегменту ринку харчових продуктів, що позиціонується як «on-the-go». У роботі визначено характерні особливості сучасного дизайну інноваційної упаковки для вина, виявлено тенденції її розвитку у світовій таропакувальній галузі. Досліджено специфіку порційної споживчої упаковки для вина, обумовлену соціально-економічними та конструктивно-технологічними чинниками. Зазначено, що стандартні упаковки для вина та порційний формат значно різняться між собою за технологічними, художніми, рекламними, соціально-економічними, функціональними аспектами.

Ключові слова: упаковка, порційна упаковка, інновації, дизайн, графічне оформлення, маркетингове дослідження.

Приступа О.В. Дизайн порционной упаковки для вина /Луцкий национальный технический университет, Украина, Луцк

В статье рассматриваются новейшие разработки в дизайне порционной упаковки для вина, способствующие дальнейшему развитию сегмента рынка пищевых продуктов, который позиционируется как «on-the-go». В работе определены характерные особенности современного дизайна инновационной упаковки для вина, выявлены тенденции ее развития в мировой тароупаковочной отрасли. Исследована специфика порционной потребительской упаковки для вина, обусловленная социально-экономическими и конструктивно-технологическими факторами. Отмечено, что

стандартные упаковки для вина и порционный формат существенно различаются между собой технологическими, художественными, рекламными, социально-экономическими, функциональными аспектами.

Ключевые слова: упаковка, порционная упаковка, инновации, дизайн, графическое оформление, маркетинговое исследование.

O. Prystupa Design of portion packaging for wine / Lutsk National Technical University, Ukraine, Lutsk

The article deals with the latest developments in the design of packaging wines that contributes to the further development of the food market segment, which is positioned as «on-the-go». The paper identifies the peculiarities of the modern design of innovation packaging for wine, reveals the tendencies of its development in the world packaging and packaging industry. The specificity of the consumer portion packaging for wine, which is determined by socio-economic and constructive-technological factors, was investigated. It is noted that the standard wrappings and the size of the portions vary considerably in technological, artistic, promotional, socio-economic, and functional aspects.

Key words: packaging, portion packaging, innovations, design, graphic design, marketing research.

Постановка проблеми. Зміна способу життя спричинює залежність покупців від упакованої продукції. Очевидно, що споживач дав ясно зрозуміти – його діяльність «на ходу» розширюється і вимагає специфічних можливостей з точки зору якості харчової продукції та зручності упаковки.

Довгий час ринок продуктів «on-the-go» в цілому розглядався виробниками споживчих товарів як сегмент, який можна охопити шляхом спрощення та зменшення розміру сімейних упаковок. Така точка зору

виявилась дещо помилковою, оскільки продукти, споживані «на ходу», при однакових обсягах продажів вимагають більше зусиль і капіталовкладень.

Сьогодні ринок харчової продукції насичений великою кількістю товарів, що задовольняють аналогічні потреби покупців. Смаки споживачів постійно змінюються, тому товаровиробники змушені вдосконалювати свою продукцію у відповідності з їх потребами. Вимоги споживача трансформуються разом зі зміною його способу життя: зростає індивідуальність та матеріальний добробут, встановлюється більш високий рівень освіти та свідомості, виникає поява нової інформації, змінюються вимоги до упаковки з боку різних груп людей [1, с.15].

З появою нових розробок в галузі та посиленням боротьби за споживача, все більше західних виноробів звертають увагу на альтернативну упаковку, щоб задовольнити попит кожної цільової групи клієнтів.

З метою виявлення особливостей порційної упаковки для вина необхідно розглянути основні світові тенденції розвитку інноваційної упаковки та дослідити вплив інновацій на розвиток таропакувальної галузі алкогольних напоїв сегменту «on-the-go».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останніми роками тематиці дизайну упаковки присвячено чималу низку публікацій та наукових робіт. Зокрема, Біловодська О. А. у своєму маркетинговому дослідженні розглядає інноваційні підходи до упаковки харчової продукції з метою визначення впливу упаковки різних груп харчової продукції на споживчий вибір і сприйняття споживачами інновацій в упаковці [2].

Також дуже важливою роботою у цій галузі є наукові розвідки Ганоцької О. В., яка розкриває характерні особливості сучасного дизайну упаковки та виявляє прогностичні тенденції їх розвитку [3]. Автор у своїх

дослідженнях також розглядає новітні тренди упаковки з боку технологічних та екологічних аспектів у контексті сучасних вимог щодо захисту продукції, полегшення її ідентифікації та споживання.

Постійну увагу розробці дизайну упаковки та вивченню інновацій приділяє у своїх публікаціях Антон Стіман, відомий експерт в галузі упаковки та ведучий блогу Best In Packaging. Він аналізує практичні рішення традиційної скляної пляшки для вина та її альтернативні варіанти [4].

Разом з тим, подальшого вивчення потребує упаковка для вина на ринку продуктів «on-the-go».

Метою даної роботи є огляд дизайну порційної упаковки для вина, дослідження впливу інновацій на розвиток таропакувальної галузі алкогольних напоїв сегменту «on-the-go».

Результати дослідження. Прискорення темпу сучасного життя, дефіцит часу призводить до того, що нинішні споживачі все менше і менше уваги приділяють приготуванню та вживанню їжі. Порційна упаковка – реакція компаній-виробників на потреби ринку продуктів харчування і напоїв, який є найбільшим сегментом по кінцевому використанню формату, що позиціонується як «on-the-go».

У 2009 році австралійський виробник Hardy представив пляшку Shuttles, об'ємом 187 мл, еквівалентним 1/4 пляшки вина стандартного розміру, разом із пластиковим бокалом.

Бренд Vini пропонує вино California Napa і California Sonoma в оригінальній упаковці – елегантній скляній тубі з порцією 187 мл, довжиною 25,4 см і шириною 5,08 см. Він не конкурує з ринком готових до вживання напоїв, оскільки однозначно націлений на верхній сегмент. Вважається, що елітне вино Vini відповідає вимогам продукту-показника рівня життя, пропонуючи доступну розкіш.

Упаковка імітує скляні пробники меншого розміру (зазвичай 50, 60 і 100 мл), що поширені в Європі. Туба циліндричної форми виконана з легкого цільного скла. Вона має плоске дно з невеликим поглибленням, як і пляшки звичайного об'єму 750 мл і закривається стандартною для галузі гвинтовою кришкою Stelvin від компанії Amcor. Етикетка виготовлена способом трафаретного друку.

На відміну від інших варіантів винної тари на одну порцію, формат Vini призначений для розливу в келихи, щоб його можна було аерувати і подати як будь-яке інше вишукане вино. У ресторані даний формат дає можливість зробити приємне доповнення до карти вин на розлив.

Vini продається поштучно, в спеціальних коробках на чотири упаковки і в ящиках, що містять 48 одиниць. Для готелів передбачена спеціальна упаковка, виготовлена з прозорої зовнішньої оболонки з ПЕТ, яка демонструє вміст.

Наступні дві інновації не вимагають розливу в келихи, оскільки дизайн упаковки вже виконано в цьому форматі.

Zipz glass – це унікальний келих у формі трофейного кубка, розроблений спеціально для бейсбольного сезону в США і наповнений вином, готовим до вживання. Упаковка зроблена із прозорого ПЕТ та прикрашена за допомогою повнорозмірної рукавної термоусадочної етикетки. Герметична пластинка з фольги доповнюється пластиковою кришкою, яку можна використовувати для закривання вина після відкриття або в якості піддону. Одна з переваг серед існуючих на ринку форматів – це повна герметичність, що досягається за допомогою плівки Clean Wrap, яка зберігає вино свіжим, а склянку – чистою, причому термін придатності, що становить 12 місяців, значно довший звичайного. І келихи Zipz, і плівка Clean Wrap на 100% придатні для вторинної переробки.

Келих на одну порцію, який виглядає і справляє враження звичайного скляного виробу, безпечний для використання в місцях, де не можна використовувати скло, зокрема на спортивних стадіонах, концертних майданчиках, в місцях проведення фестивалів, кінотеатрах, а також у невеликих магазинах крокової доступності та ін.

Щоб насолодитися вином з келиха Zipz, споживачеві потрібно потягнути за відривний язичок, щоб розкрити тару, зняти кришку і надіти її на дно келиха. Потім він може зняти пластинки lift-n-peel і почати пити.

Схожий дизайн – Easy Wine Glass – представлений шведською виноторговою компанією Cefour. Новий формат, готового до вживання вина Easy Wine Glass від компанії Cefour Wine & Beverage, пропонує цілий асортимент вин, включаючи Merlot, Rosé Syrah і Chardonnay в попередньо наповнених і герметично закритих пластикових келихах.

Обсяг 187,5 мл особливо зручний для всіх видів виїзних заходів, на яких використання скла неприйнятно з міркувань безпеки. Крім того, він забезпечує зручність точного контролю споживання алкоголю і відсутність відходів.

Для фірм, які обслуговують різноманітні публічні заходи, келих Easy Wine Glass означає відсутність витрат на персонал для підготовки і розливу вина, а також скорочуються черги і час обслуговування. Споживачі можуть насолоджуватися готовим келихом вина, і при цьому їм не доводиться відкривати повну пляшку.

Представлені два види дизайну – традиційний келих і версія без ніжки, більш стійка і тому придатна для вжитку в літаку або потязі.

Келихи формуються, наповнюються і запечатуються з використанням прозорого листа PP/EVOH/PP від бельгійської компанії RPC Sobelplast. Бар'єрний шар етилену і вінілового спирту (EVOH) запобігає проникненню кисню, допомагаючи зберегти свіжість і якість

вина протягом періоду до 10 місяців. Келихи в повній мірі придатні для вторинної переробки.

Картонну банку CartoCan, розроблену компанією Michael Hörauf Maschinenfabrik GmbH, можна наповнити широким асортиментом напоїв з рН вище 3,0 і нижче 7,0. Оскільки для виробництва банки використовується понад 60% поновлюваного матеріалу (волокон, що мають сертифікат FSC і поставляються італійською компанією, що займається виробництвом і друком карт), у зв'язку з позитивною репутацією щодо викидів парникових газів, споживання енергії і маси, ця упаковка придатна для пікніка.

Семишарова банка для напоїв (поліетилен / клейкий шар / алюміній / поліетилен / картон / металізована плівка / поліетилен) поставляється у вигляді плоского рулону, з якого формується корпус банки, що оснащується кришкою і підставкою, наповнюється та закупорюється стандартною відривною клейкою стрічкою, диском з картону або повторно закривається кришкою. Картонні банки можуть наповнюватися в асептичних умовах і мають термін зберігання 12 місяців без охолодження.

Згідно із звітом, представленим дослідницькою фірмою Wine Intelligence [5], сучасний споживач прагне купувати виноробну продукцію з високими якісними характеристиками, в зручній індивідуальній упаковці, яка була б екологічно чистою і безпечною, а також могла б зберегти натуральні характеристики протягом всього терміну експлуатації.

Висновки. У відповідності зі світовими економічними тенденціями, існує декілька глобальних трендів, стимулюючих харчову галузь. Все більше продуктів упаковуються індивідуально для зручності та можливості поштучного використання. Це формує пропозицію у сегменті

ринку харчових продуктів, який позиціонується як «on-the-go» і є дуже перспективним.

Основні тенденції в дизайні порційної упаковки для вина – це зручна оригінальна форма, легка вага, виняткові бар'єрні якості, раціональне використання матеріальних ресурсів і придатність для високоякісного друку та оформлення.

Як показує проведений огляд інноваційної порційної упаковки для вина, велику роль відіграють новітні тенденції розвитку таропакувальної галузі, технологічні, конструктивні та екологічні аспекти пакувальних матеріалів, розширення функціональних можливостей упаковки, споживчі запити та смаки суспільства.

Подальші наукові дослідження спрямовані на вивчення тенденцій розвитку дизайну інноваційної упаковки та супутніх розробок.

Література:

1. Ганоцька О. В. *Дизайн споживчої упаковки в Україні: стандарт та ексклюзив: автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.07 / Ольга Василівна Ганоцька / Харк. держ. акад. дизайну і мистец.* – Х., 2008. – 20 с.
2. Беловодская Е. А. *Маркетинговое исследование влияния инноваций в упаковке на сознание потребителей / Елена, Анатольевна Беловодская, Дарья Александровна Михайленко // Маркетинг і менеджмент інновацій.* – 2012. – №4. – С. 34-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2012_4_5
3. Ганоцька О. В. *Новітні тренди у сучасному дизайні упаковки / Ольга Василівна Ганоцька // Вісник ХДАДМ: зб. наук. пр. Серія: Мистецтвознавство // за ред. В. Даниленка.* – Х.: ХДАДМ, 2013. – № 2. – С. 15-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2013_2_6.

4. *Иновацији в дизајне упаковки [Електроннији ресурс] // Adme.ru. – Режим доступу: <http://www.adme.ru/creativity/innovacii-v-dizajne-upakovki-1221/>.*

5. *How does wine become ‘Fine’? [Електроннији ресурс] // Wine Intelligence. – Режим доступу: <http://www.wineintelligence.com/how-does-wine-become-fine/>.*

6. *Robertson G.L. Food Packaging: Principles and Practice / Gordon Robertson. – Third Edition. – London : CRC Press, 2012. – 733 p.*

References:

1. *Ghanocjka O.V. Dyzejn spozhyvchoji upakovky v Ukrajinі: standart ta eksklyuzyv: avtoref. dys... kand. mystectvoznav.: 17.00.07 / Oljgha Vasylivna Ghanocjka / Khark. derzh. akad. dyzejnu i mystec. – Kh., 2008. – 20 s.*

2. *Belovodskaya Ye.A. Marketingovoe issledovanie vliyaniya innovatsiy v upakovke na soznanie potrebiteley / Yelena, Anatolevna Belovodskaya, Darya Aleksandrovna Mikhaylenko // Marketing i menedzhment innovatsiy. – 2012. – №4. – S. 34-42. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2012_4_5*

3. *Ghanocjka O.V. Novitni trendy u suchasnomu dyzejni upakovky / Oljgha Vasylivna Ghanocjka // Visnyk KhDADM: zb. nauk. pr. Serija: Mystectvoznavstvo // za red. V. Danylenka. – Kh.: KhDADM, 2013. – №2. – S. 15-19. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2013_2_6.*

4. *Innovatsii v dizayne upakovki [Yeलेktronniyi resurs] // Adme.ru. – Rezhim dostupu: <http://www.adme.ru/creativity/innovacii-v-dizajne-upakovki-1221/>.*

5. *How does wine become ‘Fine’? [Yeलेktronniyi resurs] // Wine Intelligence. – Rezhim dostupu: <http://www.wineintelligence.com/how-does-wine-become-fine/>.*

6. *Robertson G.L. Food Packaging: Principles and Practice / Gordon Robertson // – Third Edition. – London : CRC Press, 2012. – 733 p.*

РОЗДІЛ V. ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК ТА СОЦІОЛОГІЇ

УДК:304

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

кандидат економічних наук, доцент, Білик О. І.

Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна

В умовах сучасної політичної ситуації, внаслідок якої виникають внутрішні вимушені міграційні процеси, зумовлює необхідність створення належних умов для проживання, працевлаштування вимушених переселенців. Предметом дослідження – зайнятість ВПО. Метою статті є розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму зайнятості ВПО в нових умовах. Для цього було використано аналіз статистичних даних та досліджень науковців в царині цієї проблематики. Автором досліджено основні проблеми у сфері зайнятості ВПО в окреслених групах, а також рекомендовано шляхи вирішення зазначених проблем. Результатом є практичне застосування запропонованих у статті рішень, що дозволить полегшити адаптацію ВПО в нових умовах.

Ключові слова: Соціальна нерівність, працевлаштування, робочі місця, соціальне підприємництво, роботодавець.

кандидат экономических наук, доцент Билык Е. И. Основные проблемы занятости внутренне перемещенных лиц в Украине/ Национальный университет «Львовская политехника», Львов, Украина

В условиях современной политической ситуации, в результате которой возникают внутренние вынужденные миграционные процессы, вызывает необходимость создания надлежащих условий для проживания, трудоустройства вынужденных переселенцев.

Предметом исследования - занятость ВПО. Целью статьи является разработка практических рекомендаций, направленных на совершенствование механизма занятости ВПО в новых условиях. Для этого были использованы анализ статистических данных и исследований ученых в области этой проблематики. Автором исследованы основные проблемы в сфере занятости ВПО в определенных группах, а также рекомендовано пути решения указанных проблем. Результатом является практическое применение предложенных в статье решений, что позволит облегчить адаптацию ВПО в новых условиях.

Ключевые слова: Социальное неравенство, трудоустройство, рабочие места, социальное предпринимательство, работодатель.

Ph.D. in Economical Sciences, O. I. Bilyk Key problems of employment of internal transferred persons in Ukraine/ National University «Lvivs'ka politehnika», Lviv, Ukraine

In the conditions of the current political situation, which results in internal forced migration processes, the necessity of creation of proper conditions for living, employment of forced migrants. In the conditions of the current political situation, which results in internal forced migration processes, the necessity of creation of proper conditions for living, employment of forced migrants. The subject of the research is the employment of INTERNAL TRANSFERRED PERSONS (ITP). The purpose of the article is to develop practical recommendations aimed at improving the mechanism of employment of ITP in the new environment. For this purpose, the analysis of statistical data and researches of scientists in the field of this problem was used. The author investigated the main problems in the field of employment of ITP in the above groups, and also recommended solutions to these problems. The result is the practical application of the proposed solutions in the article, which will facilitate the adaptation of ITP in the new environment.

Key words: Social inequality, employment, jobs, social entrepreneurship, the employer

Трагічні події на сході України спричинили до вимушеного переїзду частини жителів окупованих території. Проте, в нових умовах проживання виникають не лише проблеми психологічного типу, але й необхідність забезпечити певний матеріальний рівень за рахунок пошуку місця працевлаштування. Власне регіональне розташування промисловості України було зосереджено у зоні конфлікту, що і зумовлює специфіку пошуку роботи для ВПО, адже саме в цих регіонах сконцентрувалася важка та видобувна промисловість.

Аналіз ринку праці, виявлення основних його тенденцій та проблем здійснювали у свої працях багато науковців: С. Бандур, С. Кожем'якіна, Е. Лібанова, Л. Лісогор, Ю. Маршавін та ін., Теоретичною основою дослідження у сфері проблем ВПО є праці – В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяка, І. П. Голосніченка, Р. А. Калюжного, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янця, Н. Р. Нижник, О. П. Рябченко, Ю. С. Шемшученка, А. Солодько, Т. Доронюк, У Садова та ін.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму зайнятості ВПО в нових умовах).

Завдання дослідження:

- окреслити загальні проблеми ВПО у сфері зайнятості та шляхи їх вирішення;
- специфічні проблеми молодих переселенців у сфері зайнятості та шляхи їх вирішення;
- специфічні проблеми жінок-переселенців у сфері зайнятості та шляхи їх вирішення.

Реалізація соціальної функції держави зумовлена наявністю соціального розмежування. Умови життя різних груп громадян різняться в залежності від реалізації власних можливостей та наявності відповідних ресурсів у вузькому розумінні на рівні індивіда чи групи індивідів(матеріальних, інтелектуальних, природних, освітніх тощо), а також у широкому розумінні – з точки зору можливостей реалізації власних особистісних ресурсів з- врахуванням соціально-економічного, політичного становища в країні. Проте соціальне розмежування може виникати не лише на фоні індивідуального бажання чи матеріальних можливостей самореалізації, але й причиною виникнення є політичні конфлікти у середині країни. Саме на сучасному етапі збройний конфлікт в Україні спричинив до примусового переїзду жителів сходу нашої держави, погіршення їхнього матеріального стану, а також необхідністю пошуку роботи. Так, в Україні основними причинами безробіття є: вивільнення внаслідок реорганізації чи ліквідації виробництва, скорочення штатів, звільнення за власним бажанням, неможливість знайти роботу після закінчення школи або вищого навчального закладу, звільнення через закінчення терміну контракту. Проте, ВПО попри зазначені причини ще додатково зіткаються з труднощами, які можна згрупувати, виділивши наступні критерії [1-3,с. 164]:

1. На етапі пошуку роботи:

- 1.1. Загальні: відсутність робочих місць, які б відповідали фаху ВПО; невирішене житлове питання та відсутність документів, зокрема про освіту, трудову діяльність, обмеженість спроможності підприємців ВПО, особливо малого бізнесу, самостійно забезпечувати переведення бізнесу та адаптуватись у приймаючих громадах з огляду на труднощі евакуації активів, виробничого обладнання та майна, обмежений доступ до фінансово-кредитних ресурсів на відкритому ринку.

1.2. Особистісні: стрес, низька вмотивованість до пошуку роботи; невпевненість і незнання подальшого плану власних дій; важка пристосовуваність до умов життя (н.п., сільських мешканців до міських умов і навпаки).

2. На етапі працевлаштування:

2.1. Соціально-корпоративними (ментальні відмінності у підходах до ведення бізнесу, до стилю роботи, відмінностями у корпоративній культурі);

2.2. Внутрішньо-психологічними (невідповідність компетентностей посади чи роботі, які змушені ВПО виконувати зараз, часткова втрата фахових знань в умовах необхідності здійснення вимушеного переселення, труднощі в регіональній адаптації).

Також, серед проблем працевлаштування ВПО є те, що частка осіб, які звертаються до Державної служби зайнятості є дуже низькою: 3,75% від загального числа або 64,3 тисяч внутрішньо переміщених осіб[5]

Серед основних шляхів вирішення зазначених проблем можна запропонувати наступні [4, с.235, 6-7]:

- Існує потреба у створенні єдиного Інформаційно-аналітичного центру з метою акумуляції всієї інформації (наукової, юридичної, статистичної, економічної, грантової, культурної, медичної) для координації дій всіх суб'єктів, які беруть участь у подоланні проблем внутрішньо переміщених осіб.

- Інформування працедавців про те що відповідно до статті 24-1 Закону України «Про зайнятість населення» передбачено компенсацію роботодавцям витрат на оплату праці за працевлаштованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб.

- Створення у базових центрах зайнятості коворкінг-центрів з метою успішної інтеграції ВПО на місцеві ринки праці та реалізації людського капіталу на користь приймаючих громад (коворкінг – центри нададуть

можливість користувачам безкоштовно отримати обладнане всім необхідним робоче місце для зайняття бізнесом, або роботою, яка може виконуватись дистанційно).

- Професійна підготовка за ліцензованими професіями, навчання на курсах підвищення кваліфікації за очною, очно- дистанційною формою, проведення очного та дистанційного консультування з основ малого бізнесу, комп'ютеризації бухгалтерського обліку, WEB-дизайну та створення власного сайту, проведення навчальних вебінарів.

- Законодавче закріплення статусу соціальних підприємств, законодавче визначення критеріїв віднесення підприємств до цієї категорії, визначення та законодавче закріплення можливих пільг, якими може користуватися ця категорія підприємств[7].

- В умовах децентралізації та необхідності розвитку малого підприємництва пропонується активізувати запуск системи гарантування кредитів малим та мікропідприємствам через мережу місцевих фондів підтримки підприємництва або спеціалізованих гарантійних установ для чого внести відповідні зміни до Бюджетного кодексу (зокрема ст. 17 в частині залучення коштів обласних бюджетів) [8,9].

- Створити умови для розвитку соціального підприємництва шляхом надання психологічної та консультативної допомоги із залученням вимушених переселенців, які налагодили життя в регіоні.

- Об'єднати та координувати зусилля та проекти громадських, волонтерських організацій та благодійних фондів, направлених на сприяння працевлаштуванню ВПО.

Серед проблем, з якими зустрічаються молоді переселенці можна виокремити наступні:

- Низький рівень зацікавленості роботодавців у працівниках з відсутністю трудового стажу чи досвіду;

- Важкість адаптації і великі очікування від роботи (завищені амбіції молоді відносно оплати праці й престижності професій не співвідносяться із пропозицією роботодавців);

- Відсутність чіткої професійної визначеності.

- Не знання своїх професійних схильностей.

- Відсутність у безробітної молоді середньої загальної й базової професійної освіти.

До шляхів вирішення зазначених проблем можна віднести наступні:

- Створення загальнодержавної системи підготовки та перепідготовки молодіжних працівників, їх сертифікації.

- Інформування роботодавців щодо можливості компенсації єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Скористатись правом на компенсацію може роботодавець, який працевлаштовує на нове робоче місце строком не менше ніж на два роки за направленням державної служби зайнятості зареєстрованих безробітних з таких категорій громадян: молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше приймається на роботу[8,10].

- Формування у процесі співпраці вітчизняних і міжнародних громадських об'єднань, органів державної влади та місцевого самоврядування цілісної системи неформальної освіти молодих переселенців задля сприяння громадському діалогу та створення додаткових умов для розвитку і самореалізації особистості.

- Сприяння розвитку молодіжного підприємництва, самозайнятості та ефективного просування молодих людей у підприємницькому

середовищі шляхом спонукання до розвитку страт-апів, долучення молодих переселенців до інноваційної діяльності.

- Залучення молодих переселенців та молоді з приймаючої сторони до соціальної сфери у розрізі допомоги молодим людям у схожій життєвій ситуації (адаптації до певного регіону, ментальності, психологічній допомозі, проведення тренінгів, обмін знань у сфері підприємницької діяльності).

Специфічним є те, що у структурі ВПО за даними досліджень, переважають жінки з досить високим освітнім рівнем, наявним досвідом роботи проте дещо обтяжені життєвими проблемами: соціальними, психологічними, побутовими, морально-етичними, серед них – жінки з дітьми. Станом на 1 жовтня 2016 року у Вінницькій області серед зареєстрованих безробітними 29,7% складають чоловіки, а 70,3% - жінки, у Львівській: 39,4% - чоловіки, а 60,6% - жінки, в Київській області: 32,9% - чоловіки, а 67,1% - жінки, в м. Київ: 36,7% - чоловіки, а 63,3% - жінки [5,9]. Специфічними проблемами при працевлаштуванні жінки – переселенки є :

- Наявність однієї чи більше дітей спонукатиме її частіше відлучатися від виконання власних професійних обов'язків через хвороби дітей.

- Різниця у рівнях заробітної плати, яку жінки отримували і тим, який їм пропонують

- Важкість адаптації жінок до нових життєвих умов і умов праці;

- Пропозиція праці на нижчі посади і в гірших умовах праці.

До основних напрямків щодо подолання цих проблем слід віднести наступні [4, с.159, 6-7]:

- Створення мобільних осередків соціальної допомоги, адаптації та навчання ВПО з залученням волонтерів, приватних, державних та закордонних психологів та тренерів з відповідним досвідом, з метою

охоплення більш ширшого кола жінок-переселенок, зокрема і у сільській місцевості.

- Проведення мотивуючих заходів направлених на ознайомлення з особистими історіями жінок, історіями успіху із залученням як жінок - переселенок, так і приймаючої сторони.

-Інформування жінок у різних регіонах про можливості перенавчання та перекваліфікації, а також мотивування їх до навчання та зміни професії.

- Інформування жінок про можливості отримання фінансування бізнесу, у тому числі за рахунок державних фінансів, створення системи бізнес-інкубаторів, а також надання інформації про наявність різних програм і можливості їхньої реалізації.

У сучасних умовах є необхідним здійснити аналізування проблем у сфері зайнятості ВПО та забезпечення обґрунтування основних напрямків їх подолання. Науковий пошук у важкий для громадян і держави час є визначальним у подоланні негараздів і вирівнювання соціальної нерівності, яка проявляється не лише в розрізі диференціації доходів і статусу, але і у різниці у ментальності. З цих причин важливим є і донесення до молоді про необхідність допомагати ВПО у подоланні їхніх проблем, зокрема і у сфері зайнятості. Проте застосування досвіду країн, які пережили військові конфлікти (Боснія та Герцеговина, Грузія, Азербайджан, Молдова та ін. [2].) значно пом'якшить негативні наслідки переселення і вивчення їх дозволить адаптувати до вітчизняних умов, а оприлюднення результатів дозволить покращити рівень зайнятості ВПО в Україні.

Література:

1. Ангела Бочі, Кудіна Людмила, Ірина Івашко Оцінка проблем психологічної, соціально- економічної адаптації та інтеграції жінок з

числа ВПО у нові громади (Вінницька, Львівська та Київська області)[Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/ukraine/303191?download=true>

2. Шляхи вирішення проблеми внутрішніх переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду)[Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac_prob1-a598d.pdf

3. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с

4. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Київ, 2016. – 4448 с.

5. Ринок праці у І півріччі 2016 року: доповідь / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua

6. Війна на Сході України: виклики для соціально- економічної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lev.org.ua/ua/articles/Ukraine_war_east_presentation.html

7. Міжвідомчий координаційний штаб з питань соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції та тимчасово окупованої території [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/news/34232.html>.

8. Солодько А. Захист соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб: першочергові завдання для України: [звіт] / А. Солодько, Т. Доронюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/CSR_IDP.pdf?1400493355

9. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>
10. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
11. Федунчик Л. Г. Реалії ринку праці України / Л. Г. Федунчик // Організаційно-управлінські та психологічні аспекти сучасного ринку праці України: тези доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів / упоряд. О. П. Канівець, Л. Г. Новаш. – К.: ІПК ДСЗУ, 2015. – С. 126–128.

References:

1. Anhela Bochi, Kudina Liudmyla, Iryna Ivashko (2017) «Assessment of the problems of psychological, socio-economic adaptation and integration of women from the number of forced migrants in new communities (Vinnitsa, Lviv and Kyiv oblasts)» [Online], available at: <http://www.osce.org/uk/ukraine/303191?download=true>
2. «Ways of solving the problem of internally displaced persons: some lessons from foreign experience» [Online], available at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac_probl-a598d.pdf
3. Libanova E. (2012) «Inequality in Ukraine: Scale and Impact» demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy
4. Novikova O., Amosha O., Antoniuk V .(2016) «Internally displaced persons: from overcoming obstacles to a strategy of success»; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti., Kyiv, Ukraine
5. Official site of the State Statistics Service of Ukraine «Labor market in the first half of 2016: report» [Online], available at: ukrstat.gov.ua

6. *«The War in the East of Ukraine: Challenges for Socioeconomic Policy»* (2016) [Online], available at:
http://www.lev.org.ua/ua/articles/Ukraine_war_east_presentation.html
7. *Official site of the Interdepartmental coordination staff on social security issues for Ukrainian citizens moving from areas of anti-terrorist operation and temporarily occupied territory* [Online], available at: <http://www.mns.gov.ua/news/34232.html>.
8. Solodko A. (2016) *«Protection of socio-economic rights of internally displaced persons: priority tasks for Ukraine: [report]»* [Online], available at: http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/CSR_IDP.pdf?1400493355
9. *Official site of the Ministry of Social Policy of Ukraine* [Online], available at: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>
10. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2014), *The Law of Ukraine «On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons: the Law of Ukraine»* available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
11. Fedunchyk L. H. (2015) *«Realities of the Ukrainian labor market»*, *Zbirka dopovidej IV Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv ta aspirantiv* [Collection of reports IV All-Ukrainian scientific and practical conference of students and post-graduate students], *IV Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv ta aspirantiv, [IV All-Ukrainian scientific and practical conference of students and post-graduate students]* IPK DSZU, Kyiv, Ukraine

УДК 339.92:330.341.1

**ВПЛИВ ФАКТОРІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТРАНСФЕРУ ІННОВАЦІЙ:
МІЖНАРОДНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ**

кандидат фізико-математичних наук, Бевз В. П.

Інститут металофізики ім. Г. В. Курдюмова Національної академії наук України, Україна, м. Київ

кандидат економічних наук, Івасишин М. О.

Президія Національної академії наук України, Україна, м. Київ

Проведено факторний аналіз впливу різних факторів на трансфер інновацій, використовуючи за основу міжнародні спостереження. Для здійснення факторного аналізу було використано статистичний метод залежностей та дані звітів Міжнародного інноваційного індексу у період з 2010 до 2016 року. За результатами дослідження класифіковано фактори за ступенем впливу: сильний, помірний та слабкий. Встановлено, що найсильніший вплив мають фактори коопераційного та фінансового аспекту інноваційної діяльності. Надано рекомендації, щодо встановлення пріоритетності в управлінських рішеннях націлених на підвищення ефективності трансферу інновацій в Україні.

Ключові слова: трансфер, інновації, чинники, індекс, фактор, аналіз, вплив, управління, спостереження, ефективність.

Кандидат физико-математических наук В.П. Бевз, Кандидат экономических наук, Н.А. Ивасишин Влияние факторов на эффективность трансфера инноваций: международные наблюдения / Институт металлофизики им. В. Курдюмова НАН Украины, Украина, Киев; Президиум Национальной академии наук Украины, Украина, Киев

Проведен факторный анализ влияния различных факторов на трансфер инноваций, используя за основу международные

наблюдения. Для осуществления факторного анализа были использованы статистический метод зависимостей и данные отчетов Международного инновационного индекса в период с 2010 до 2016 года. По результатам исследования классифицированы факторы по степени влияния: сильный, умеренный и слабый. Установлено, что сильное влияние имеют факторы кооперационного и финансового аспекта инновационной деятельности. Даны рекомендации по установлению приоритетности в управленческих решениях, нацеленных на повышение эффективности трансфера инноваций в Украине.

Ключевые слова: трансфер, инновации, факторы, индекс, фактор, анализ, влияние, управление, наблюдение, эффективность.

PhD in Physics and Mathematics, V. Bevz; PhD in Economics, M. Ivasyshyn Influence factors into the efficiency of transfer innovation: international monitoring / Institute of Metal Physics GV Kurdyumov of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv; Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

The paper devotes considerable attention to the transfer of innovation in Ukraine. The major task of this study is to use a factor analysis for investigation of the impact of various factors on the transfer of innovation. The emphasis has been placed on the international observation. The factors have been classified by three groups: strong, moderate and weak degree of influence. It has been suggested some ways in which to improve the efficiency of transfer of innovations in Ukraine.

Keywords: transfer, innovation, factors, index, factor analysis, influence, control, surveillance efficiency

1. Вступ

Протягом останнього десятиліття в Україні активно формувалися програми розвитку національної економіки із використанням та

впровадженням досягнень вітчизняної науки. За цей час було прийнято чимало програм та стратегій державного та регіонального рівня, націлених на інноваційний розвиток, з метою підвищення темпів соціально-економічного розвитку шляхом створення конкурентоспроможної високотехнологічної продукції. За таких умов ефективна реалізація трансферу інновацій стала фундаментальною основою створення такої продукції.

Тобто трансфер інновацій став виконувати роль каталізатору економічного процесу, за рахунок розширення спектру використання науково-технічних знань у найрізноманітніших галузях економіки.

2. Літературний огляд

Проблеми ефективного управління в Україні трансфером інновацій не набули широкого дослідження у вітчизняних наукових працях. Натомість глибоко вивчалися концептуальні основи інноваційного процесу та його економічна складова. Ці та інші важливі аспекти інноваційної діяльності розкривалися в роботах таких вітчизняних вчених. Зокрема, на особливості вимірювання інновацій в державному секторі наголосили І. Ю. Єгоров та І. В. Козловський [1]. В свою чергу, В. А. Красномоєць та А. М. Прощаликіна в своєму дослідженні зосередилися на виявленні особливостей участі України у міжнародному трансфері технологій та надали свої пропозиції у нормативно-правовому векторі інноваційної діяльності [2]. Проаналізовано стан трансферу інновацій за комерційними формами у дослідженні Т. І. Щедріної [3]. О.В. Чумак надав обґрунтування діалектичного зв'язку між поняттями «інноваційна діяльність» та «інновація» [4]. Проте протягом короткого часу трансфер інновацій, як форма реалізації науково-інноваційних знань, став окремим об'єктом управління. Тому здійснення ефективного управління необхідно встановити від яких факторів і в якій мірі залежить результативність трансферу інновацій.

3. Ціль та задачі дослідження

Реалізація трансферу інновацій нерозривно пов'язана із науковою діяльністю. Слід відзначити, що в той час як в країні суттєвих змін зазнали економічні та геополітичні умови, наукова галузь була вимушена у короткий термін адаптуватись до нових умов. Окрім того, останнім часом науково-технічна діяльність не отримує належну підтримку з боку уряду.

На думку європейських експертів, створення таких несприятливих умов для наукової сфери, ставлять під загрозу зв'язок між Україною та міжнародним прогресом в сфері науково-технічного розвитку та інновацій [5, с.8].

Враховуючи вище сказане, для України першочерговим завданням стоїть активне стимулювання науково-технічного розвитку шляхом ефективного управління трансфером інновацій. Водночас неприпустимо, щоб управлінські рішення щодо трансферу інновацій були хаотичними та необдуманими. Саме тому високої актуальності набуває питання встановлення пріоритетів для цих рішень на основі факторного аналізу, який дозволяє виділити ступінь впливу об'єктивно існуючих факторів на трансфер інновацій.

4. Формування системи факторів та проведення факторного аналізу

Вже протягом кількох десятиліть на міжнародному рівні трансфер інновацій став ознакою глобального процесу. Одночасно із зростанням конкуренції на світових ринках зростала і роль трансферу інновацій, як невід'ємної частини розвитку технологій. Навіть розширились об'єкт та предмет самого поняття інновацій. Так, десятиліття тому поняття інновації трактували, як – це сукупність виробничих, технічних і комерційних заходів, які ведуть до появи нових та вдосконалених промислових процесів і обладнання [4, с. 5]. В той час, як наразі

експерти під цією категорією мають на увазі: реалізацію нових або значно покращених продуктів (товарів та послуг), новий процес, новий маркетинговий метод, новий організаційний метод у діловій практиці, організація зовнішніх зв'язків [6, с.37].

Окрім того, на міжнародному рівні протягом цього періоду у багатьох країнах світу зміни у інноваційному розвитку відбувалися стрімкими темпами. Суттєві зміни у реалізації трансферу інновацій у світовому масштабі доцільно відслідковувати за допомогою щорічних звітів рейтингу Глобального індексу інновацій (*Global Innovation Index – скорочено GII*). Ці звіти є співпрацею експертів з Корнельського університету, світової школи бізнесу (INSEAD), Всесвітньої організація інтелектуальної власності (WIPO), спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй, які щорічно протягом десятиліття проводять ґрунтовне аналітичне дослідження змін у інноваційному розвитку у розрізі більш, ніж 120 країн світу. GII – інтегрована оцінка інноваційного розвитку в країні, яка ґрунтується на сукупних оцінках більш, ніж за 80 показниками, що характеризують виробничі, комерційні, наукові результати інноваційної діяльності, ефективність урядової політики в реалізації інновацій, фінансову підтримку тощо.

На сьогодні цей рейтинг став важливим аналітичним інструментом для бізнес лідерів, провідних політиків та інших сторін, зацікавлених у вкладенні інвестицій в економіку країни, з метою отримання високотехнологічного інноваційного продукту. В свою чергу для підвищення ефективності трансферу інновацій в Україні аналіз рейтингу GII є необхідним етапом в прийнятті результативних управлінських рішень.

Зміни у розвитку інновацій в Україні за даними щорічних звітів GII зручно оцінити у табличному вигляді (Табл.1).

Таблиця 1

Динаміка значень індексу інновацій в Україні, 2010 – 2016 рр.*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Рейтингове місце у GII	61	60	63	71	63	64	56
Значення індексу	30,6	35,01	36,1	35,78	36,26	36,45	35,7

*Джерело складено на основі даних [6, 7]

В Україні рейтингові позиції з 2010 року варіюються від 60 до 71 місця (серед 128 можливих). В той час як у період з 2010 до 2016 р. значення самого індексу інновацій не зазнав значних коливань: максимальне значення індексу 36,26 у 2014 р., а найменше - 30,6 на початку досліджуваного періоду. Для порівняння лідером рейтингу протягом тривалого часу є Швейцарія із значенням індексу 66,3 (за даними 2016 р. [7]).

Отже в Україні протягом тривалого часу трансфер інновацій у міжнародному масштабі не вирізняється високою ефективністю. З огляду на це, слід визначити дієві заходи в управлінні інноваційним процесом, щоб сприяти позитивним змінам у інноваційному розвитку в країні. З цією метою доцільним є проведення факторного аналізу впливу внутрішніх факторів на реалізацію трансферу інновацій на основі міжнародних спостережень.

Першочерговим завданням для здійснення факторного аналізу є формування системи факторів, які впливають на трансфер інновацій. Використовуючи наукові результати досліджень [3, 7, 8], що стосуються впливу чинників на інноваційний розвиток, ми сформували систему, яка складається із таких факторів, які описують фінансовий, науковий, виробничий, та коопераційний аспект інноваційної діяльності (рис.1).

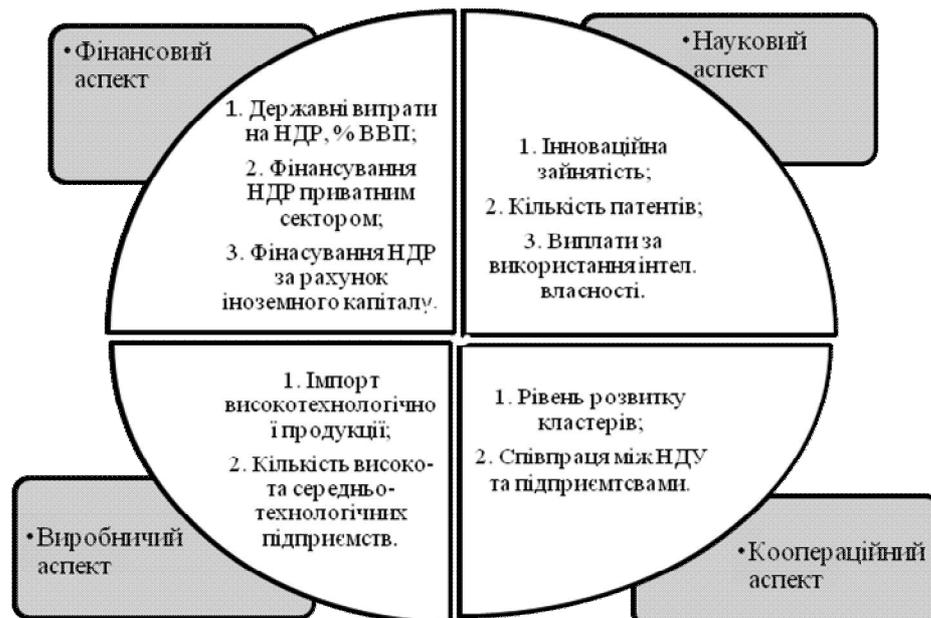

Рис.1. Класифікація факторів трансферу інновацій за аспектами інноваційної діяльності

Для того, щоб підвищити об'єктивність проведення аналітичних розрахунків, в основу факторного аналізу було покладено спостереження за різними країнами світу (табл. 2). Під час відбору різних країн для факторного аналізу ми керувалися наступними принципами:

1. Орієнтація на країни із різним рівнем економічного розвитку (країни із середнім, високим, нижчесереднього та вищесереднього рівнем доходу за класифікацією Світового банку);
2. Орієнтація на країни із різних географічних регіонів згідно класифікації ООН (Європа, Північна Америка, Східна Азія);
3. Формування статистичної вибірки які знаходяться у різних групах за рейтинговими позиціями за оцінками GII (наприклад, країни-лідери, аутсайди міжнародного інноваційного рейтингу);
4. Зв'язок країн із зовнішньо-економічною діяльністю України.

Таблиця 2

**Значення показників факторів, які впливають на ефективність
трансферу інновацій в різних країнах світу***

	Австрія	Велика Британія	Бельгія	Білорусія	Іспанія	Канада	Китай	Латвія	Молдова	Польща	Румунія	США	Україна	Фінляндія	Чехія	Швеція
Рейтингове місце у GII	20	3	23	79	28	15	25	34	46	39	48	4	56	5	27	2
Інтегрований індекс інновації	53	62	52	30	49	54	50	44	38	40	38	61	35	60	49	64
ФАКТОР																
Державні витрати на НДР ¹ , %ВВП	3	1,7	2,5	0,7	1,2	1,6	2	0,7	0,4	0,9	0,4	2,7	0,7	3,2	2	3,2
Фінансування НДР приватним сектором, %	47	46	57	44	46	45	75	28	-	39	33	61	35	54	38	61
Фінансування НДР за рахунок іноземного капіталу, %	15	19	13	8	7	6	0,8	44	13	13	17	4,4	20	17	27	6,7
Інноваційна зайнятість, %	40	47	46	36	33	44	-	40	29	37	21	38	34	45	38	49
Кількість патентів, млн долл.США	10	7,8	5,8	4,5	2,8	2,6	44	2,3	3,8	4,6	2,5	16	6,6	16	3,4	13
Виплати за використання ІВ ² , % загал. доходів	0,5	1,8	0,7	0,1		0,7	0	0	0,2	0,1	0,2	5,1	0,2	3,2	0,3	3,7
Імпорт ВТ ³ продукції, %	9	12	9,5	5,3	6,6	9,9	19	9,2	8	9,7	-	16	6,7	7,6	16	9
ВТ та СТ ⁴ підприємства, %	43	41	34	31	34	29	43	15	9	33	35	43	26	35	43	47
Рівень розвитку кластерів	65	72	60	-	49	63	59	43	22	43	44	75	33	65	48	64
Співпраця між НДУ ⁵ і підприємствами	61	78	76	-	46	65	57	44	29	42	43	81	41	83	50	72

*Джерело складено на основі даних [4]

¹НДР – Науково-дослідні роботи, ²ІВ – Інтелектуальна власність, ³ВТ – Високотехнологічний, ⁴СТ – Середньотехнологічний, ⁵НДУ – Науково-дослідні установи.

- Не наведено даних у звіті Global Innovation Index-2016 .

Фактор державних витрат на науково-дослідні роботи (% ВВП).

Закордонні та вітчизняні фахівці підкреслюють важливість розмірів державного фінансування для розвитку науково-інноваційної діяльності

[9, с. 122-144]. Проте в даному дослідженні ми проведемо аналітичний аналіз щодо ступеня впливу цього фактору на ефективність трансферу інновацій. У країнах, за якими проводилося дане спостереження, цей показник досить відчутно варіюються. Зокрема, за останніми даними GII-2016 максимальну частку від ВВП 3,2 % на фінансування науково-дослідних робіт виділяють у таких країнах, як Швеція та Фінляндія. В той час, як в Румунії та Молдові на науково-дослідні роботи виділяється лише 0,4 % від ВВП – це найменше значення серед досліджуваних країн.

Фактор фінансування науково-дослідних робіт приватним сектором (% від загального фінансування). Щодо цього джерела фінансування, то в Китаї, США, Швеції та Фінляндії переважає фінансування приватними підприємствами та частка такого фінансування становить відповідно 61%, 61% та 54%. Найменше фінансується приватним сектором наукова діяльність у Латвії, лише 28% від загального обсягу фінансування.

Фактор фінансування науково-дослідних робіт за рахунок іноземного капіталу (% від загального фінансування). Згідно даних наведених у звіті GII-2016, Латвія та Чехія є лідери з обсягів фінансування НДР з-за кордону, таке джерело фінансування відповідно становить 44% та 27%. Фінансування НДР за рахунок іноземного капіталу здійснюється на низькому рівні в Китаї та становить 0,8% від загального обсягу фінансування.

Фактор інноваційної зайнятості. Інноваційний розвиток неможливий без наукової складової, тож слід обов'язково об'єктивно оцінити ступінь впливу фактору зайнятості науковців у інноваційній діяльності на ефективність трансферу технологій. У досліджуваних країнах великої розбіжності в значеннях цього показника немає. Проте найбільша частка спеціалістів, зайнятих в інноваційній сфері, спостерігається в Швеції (49%) та у Великій Британії (47%).

Фактор кількості патентів (обрахована у млн. долл. США). Цей фактор має безпосереднє відношення до характеристик наукового аспекту інноваційної діяльності. За кількістю патентів беззаперечним лідером є Китай (44 млн. долл. США). Найменша кількість патентів – 2,3 млн. долл. США. – зареєстрована у Латвії .

Фактор здійснення виплат за використання інтелектуальної власності (ІВ) (% від загал. доходів). На перший погляд, виплати за використання ІВ опосередковано описують наукову складову інноваційного розвитку. Проте в контексті даного дослідження ці виплати яскраво характеризують рівень стимулу для науковців та винахідників щодо створення інноваційної продукції. Тобто, в деякій мірі, від величини цього показника залежить швидкість та ефективність інноваційного розвитку в країні. Так, наприклад у країнах, які посідають перші місця у інноваційному рейтингу, здійснюються найбільші виплати за використання інтелектуальної власності: США – 5,1 %, Швеція – 3,7%, Фінляндія – 3,2 %.

Фактор обсягу імпорту високотехнологічної продукції. За міжнародними оцінками представленими у GII-2016 лідером за цим показником є Китай , у якого 18% від всього обсягу імпорту належить до високотехнологічної продукції. У більшості країн (Австрія, Бельгія, Канада, Латвія, Польща, Швеція) частка високотехнологічного імпорту варіюється в межах 9-10%.

Фактор кількості високо- та середньо-технологічних підприємств (% від загальної кількості суб'єктів господарювання). Із підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, посилилась тенденція до глобалізації економічної діяльності підприємств. На міжнародному рівні вектор розвитку виробництва змістився у бік трансферу інновацій на підприємствах. Для здійснення оцінки впливу цього фактору на трансфер інновацій розглянемо

підприємства, які ведуть господарську діяльність у високо- та середньо-технологічному секторах. Частка таких підприємств у країнах, які очолюють міжнародний інноваційний рейтинг GII-2016, коливається від 35% (Фінляндія) до 47% (Швеція). В Україні цей показник є значно нижчим, ніж у більшості країн та становить 27%. Проте це значення є вищим, ніж у Латвії та Молдові, де частка високо- та середньо-технологічних підприємств становить відповідно 16% та 9%.

Фактор рівня розвитку кластерів. Слід зазначити, що кластеризація є однією із форм реалізації трансферу інновацій, оскільки кластер це є об'єднання усіх учасників інноваційного процесу, включаючи географічно локалізовані підприємства, науково-дослідні установи та ринкові структури. У звіті GII -2016 показник рівня розвитку кластерів представлено індексами, отриманими на основі аналізу результатів економічної діяльності підприємств-учасників інноваційного процесу та на основі опитування представників бізнесу, наукових установ та інвесторів. У країнах з високими позиціями у інноваційному рейтингу GII-2016 спостерігається і високий рівень інноваційної кластеризації. Зокрема, найбільші значення мають такі країни, як Великобританія (72) та США (75). А країни з найменшим індексом це Молдова (22) та Україна (33).

Фактор співпраці між науково-дослідними установами та промисловістю. Важливо об'єктивно оцінити ступінь впливу цього фактору на трансфер інновацій, оскільки постійне та продуктивне спілкування спільно працюючих фахівців сприяє успішній реалізації інновацій [3, с. 84]. Значення показників співпраці між науково-дослідними установами представлено у звіті GII-2016 у вигляді індексів, отриманих в результаті анкетування та інтерв'ю із різними представниками як бізнесу, так і наукових установ. За міжнародними оцінками, наведеними у GII, у країнах, які очолюють інноваційний

рейтинг індекс співпраці між НДУ та підприємствами є досить високим. Зокрема, Фінляндія – 83, США – 81, Великобританія – 78, Швеція – 72. У межах даного дослідження мінімальні значення цього індексу зафіксовані у Молдові (29), Польщі (42) та Україні (41).

Отже, розвиток трансферу інновацій формується під впливом багатьох факторів, які відносяться до фінансового, наукового, виробничого та коопераційного аспекту інноваційної діяльності. Для того, щоб створити ефективний механізм управління інноваційним розвитком, слід мати конкретні уявлення про ступінь впливу кожного з цих факторів на трансфер інновацій. З цією метою слід провести факторний аналіз в основі якого покладено міжнародні спостереження за відповідними факторами.

В даному дослідженні для проведення факторного аналізу було використано метод *статистичних рівнянь залежностей*. Метод статистичних рівнянь залежностей є одним із методів аналізу функціональних та кореляційних взаємозв'язків, який ґрунтується на статистичних коефіцієнтах порівняння. [10, с. 288].

Проведення факторного аналізу за цим методом передбачає визначення коефіцієнту стійкості зв'язку для кожного з факторів, що забезпечує високу достовірність нормативних розрахунків. Оцінка стійкості зв'язку коефіцієнт $K_{зв}$ обчислюється за формулою [11, с. 48]:

$$K_{зв} = 1 - \frac{\sum |d_y - b d_x|}{\sum d_y}, \quad (1)$$

де d_y – розмір відхилень коефіцієнтів порівняння емпіричних значень результативної ознаки;

d_x – розмір відхилень коефіцієнту порівняння значень факторних показників;

b – параметр одночинникової залежності.

$$R = \frac{\sum_{j=1}^N (1 - x_j/x_{max})}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^N (1 - x_j/x_{max})} \times 100\%, \quad (2)$$

де R – коефіцієнт щільності зв'язку.

N – кількість факторів;

n – кількість спостережень.

Для встановлення кореляційної залежності слід для кожного фактору ретельно підібрати функціональне рівняння залежності показників та результуючого показника. Нижче описані рівняння, які були встановлені для кожного факторного показника, та описуються широкими спектрами залежностей (таблиця 3).

Таблиця 3

Встановлені вид залежностей між факторними показниками та результуючою ознакою

Фактор	Вид залежності	Рівняння залежності
Інноваційна зайнятість	нелінійний зв'язок – парабола	$y_x = y_{max} \left(1 - bd \frac{(x_i \leq x_0) (x_i > x_0) - 1}{x_0} \right)$
Державні витрати на НДР, % ВВП		
Фінансування НДР приватним сектором		
Співпраця між НДУ та підприємствами	лінійний прямий зв'язок	$y_x = y_{max} \left(1 - bd \frac{x_i}{x_{max}} \right)$
Рівень розвитку кластерів		
Імпорт ВТ продукції		
Виплати за використання ІВ		
Кількість патентів, млн.. долл США	прямий зв'язок – гіпербола	$y_x = y_{max} \left(1 - bd \frac{1}{x_i x_{max}} \right)$
Фінансування НДР за рахунок іноземного капіталу, %		
Високо- та середньотехнічні підприємства, %	логічна пряма залежність	$y_x = \frac{1}{\frac{1}{y_{min}} - bd \frac{1}{x_{min} x_i}}$

5. Результати дослідження

Здійснивши відповідні розрахунки за методом статистичних рівнянь залежностей отримано результати, які зручно аналізувати та порівнювати у табличному вигляді (табл.4).

Таблиця 4

Ступінь впливу факторів на ефективність трансферу інновацій

Фактор	Аспект інноваційної діяльності, який характеризує даний фактор	Коефіцієнт щільності R	Рейтинг впливу	Ступінь впливу
Співпраця між НДУ та промисловістю	Коопераційний	0,97	1	сильний
Рівень розвитку кластерів	Коопераційний	0,96	2	
Державні витрати на НДР, % ВВП	Фінансовий	0,95	3	
Високо- та середньотехнологічні підприємства, %	Виробничий	0,93	4	
Виплати за використання ІВ, % від загальних доходів	Науковий	0,92	5	
Імпорт Високо-технологічної продукції, %	Виробничий	0,87	6	помірний
Частка фінансування НДР за рахунок приватного сектору, %	Фінансовий	0,86	7	
Частка фінансування НДР за рахунок іноземного капіталу, %	Фінансовий	0,82	8	
Кількість патентів, млн.. дол.. США	Науковий	0,75	9	слабкий
Інноваційна зайнятість, %	Науковий	0,7	10	

Результати проведеного факторного аналізу є основою, яку доцільно брати до уваги при прийманні управлінських рішень щодо підвищення ефективності трансферу інновацій. Особливо треба зосередити увагу на тих факторах, які мають сильний вплив на ефективність трансферу інновацій. Оскільки саме цим факторам при прийнятті управлінських рішень слід надавати першочергове значення.

Зокрема, слід в першу чергу враховувати фактори коопераційного аспекту інноваційної діяльності, від успішної реалізації яких безпосередньо залежить результативність трансферу інновацій. Обмін інноваційними ідеями, швидке їх втілення в експериментальне

виробництво, корегування та оптимізація досліджень створюють єдиний інноваційний простір. В результаті такого підходу до економічного ринку потрапляють товари та послуги, які відповідають актуальним потребам споживача, є конкурентоспроможними на міжнародному ринку. Отже, тісна кооперація між учасниками виробничого процесу та співробітниками науково-дослідних установ сприяє продукуванню інноваційного продукту.

Водночас для підвищення результативності трансферу інновацій в Україні слід враховувати вплив факторів фінансового аспекту, зокрема державні витрати на науково-дослідні роботи. Активна участь держави у фінансуванні інноваційних процесів створять додаткові умови для прискорення комерціалізації результатів науково-дослідної діяльності, що в свою чергу, підвищить вагомість інноваційних розробок на світовому ринку.

Окрім того, ефективність трансферу інновацій має сильний зв'язок з кількістю високо- та середньотехнологічних підприємств. Це цілком закономірно, оскільки такі види підприємств є однією із ланок «життєвого циклу» інноваційної продукції. Аналогічної позиції притримуються іноземні фахівці, які стверджують, що передумовою інноваційного розвитку в країні є державна підтримка інноваційних підприємств на стадіях запуску (Startup stage), розвитку (Developing stage) та зрілості (Maturity stage) [12].

Як показали результати факторного аналізу, для забезпечення високого та стабільного положення України на міжнародному ринку інновацій слід ефективно здійснювати контроль над виплатами за використання інтелектуальної власності. Хоча у вітчизняних наукових публікаціях рідко розглядають виплати за використання інтелектуальної власності як фактор інноваційного розвитку, проте у закордонних публікаціях поширеними є дослідження ролі інтелектуальної власності

для інноваційного прогресу. [13]. Отже контроль над законним використанням інноваційних винаходів та здійсненням відповідних виплат підвищує гарантії отримання фінансової віддачі для учасників процесу створення інноваційного продукту. Для більшості винахідників успішний винахід, який підкріплений отриманням виплат з ІВ, сприяє високій продуктивності та у короткостроковому періоді позитивно відображається на трансфері інновацій.

Помірний вплив на ефективність трансферу інновацій мають такі фактори, як імпорт високотехнологічної продукції та фінансування науково-дослідних робіт (за структурою фінансування за рахунок іноземного капіталу та приватним сектором). Помірний ступінь впливу означає, що приймаючі управлінські рішення щодо трансферу інновацій цим факторам можна умовно присвоїти другочергове значення. Для корегування впливу факторів фінансового аспекту слід оптимізувати економічний інструмент фінансування наукової діяльності. Зокрема, за відсутністю необхідного обсягу державних коштів, уряд має стимулювати недержавні інвестиції у інноваційний процес. [14, с. 3]. Для того, щоб збільшити обсяг імпорту інноваційної продукції і тим самим сприяти трансферу інновацій, вітчизняні інноваційні продукти мають щонайменше мати певні переваги: комерційна привабливість, висока якість та швидкість виходу на міжнародний ринок.

Окремо слід відмітити роль факторів інноваційної зайнятості та кількості патентів для ефективності трансферу інновації, вплив яких характеризується слабким ступенем. Слабкий ступінь впливу свідчить про те, що в цьому напрямі проводити кардинальні зміни не є нагальною потребою. Достатній рівень розвитку наукового аспекту інноваційної діяльності в Україні підтверджується тим, що досвід роботи вітчизняних науковців цінується по всьому світі, зокрема, активно залучають їх до рамочного проекту Horizon 2020 та до робочих груп ERA (European

Research Group), а міжнародні експерти в GII-2016 відзначають, що в Україні патенти є сильною стороною наукової діяльності із великим потенціалом. [4]

6. Висновки

Для того, щоб управлінські рішення, що підвищують ефективність трансферу інновацій несли упорядкований характер доцільно використовувати факторний аналіз. Результати такого об'єктивного аналізу свідчать, що в першу чергу слід вносити радикальні зміни, які стосуються факторів, що характеризують коопераційний та фінансовий аспекти інноваційної діяльності. В другу чергу слід ініціювати зміни, які мають відношення виробничого аспекту. В останню чергу рекомендується приймати управлінські рішення, які впливають на реалізацію наукового аспекту інноваційної діяльності. Керуючись таким підходом заходи, що націлені на трансфер інновацій, будуть виваженими, обґрунтованими та упорядкованими.

Література:

- 1. Єгоров І. Ю. Інновації в державному секторі: ідентифікація та вимірювання / І. Ю. Єгоров, І. В. Козловський // Університетські записки - 2017. - № 1. - С. 71-80.*
- 2. Процаликіна А. М. Участь України у процесах міжнародного трансферу технологій в контексті забезпечення конкурентних переваг / А. М. Процаликіна, В. А. Красномоєць // Фінансовий простір. - 2015. - № 2. - С. 312-319.*
- 3. Щедріна Т.І. Розвиток міжнародного трансферу технологій в Україні / Т. І. Щедріна // Економіка і прогнозування. – 2000. – № 2. – С. 109-116.*

4. Чумак О. В. Соціально-філософський аналіз поняття "інновація" та "інноваційна діяльність" / О. В. Чумак // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – Вип. 36. – С. 152-165.
5. *Peer review of the Ukrainian research and innovation system* [Електронний ресурс] // Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. URL: <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/policy-support-facility/peer-review-ukrainian-research-and-innovation-system>.
6. *Global Innovation Index – 2010-2015* [Електронний ресурс] // URL: www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/economics/gii/gii.pdf
7. *Global Innovation Index – 2016* [Електронний ресурс] // URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2016-report>
8. Zakić N. *External and internal factors affecting the product and business process innovation* / N. Zakić, A. Jovanović, M. Stamatović // *FACTA UNIVERSITATI: Economics and Organization*. – 2008. – Vol. 5, № 1. – p. 17-29.
9. Heimonen T. *What are the factors that affect innovation in growing SMEs?* / T. Heimonen // *European Journal of Innovation Management*. – 2012. – Vol. 15, №1. – p.122-144.
10. Кулинич О. І. *Теорія методу статистичних рівнянь залежностей* / О. І. Кулинич // *Університетські наукові записки*. – 2007. – №3. – С. 284-294
11. Кулинич Р. О. *Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку* / Р. О.Кулинич – Київ: Знання, 2007. – 311 с
12. Yang Y. *Research into the phased supporting enterprise innovation policy of China*. / Y. Yang, L. Jin, C. Haiyan // *The Northern Asian Economic Review*. – 2016. – Vol.4, №2. – p. 89-97.
13. Labouriau F. C. *Role of intellectual property in innovation and new product development* / F. C. Labouriau, R. M. Naveiro // [Електронний ресурс] // URL: www.altec2013.org/programme_pdf/1612.pdf

14. Лебеда Т. Б. Стан фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні: статистичний розріз / Т. Б. Лебеда //Пробл. науки. – 2012. – № 12. – С. 2-6.

References:

1. Yegorov I. Yu., Kozlovskiy I. V. (2017). *Innovaciyi v derzhavnomu sektori: identyfikaciya ta vy`miryuvannya [Innovation in the public sector: identification and measurement]. University notes, 1, 71-80.*

2. Proshhalykina A. M., Krasnomovets V. A. (2015). *Uchast Ukrayiny u procesax mizhnarodnogo transferu texnologij v konteksti zabezpechennya konkurentnyh perevag [Ukraine's participation in the processes of international technology transfer in the context of competitive advantages]. Financial space, 2, 312-319.*

3. Schedrina T. I. (2000). *Rozvy`tok mizhnarodnogo transferu texnologij v Ukrayini [The roster of the international transfer of technology in Ukraine]. Economy and forecasting, No 2, 109-116*

4. Chumak O. V. (2009). *Socialno-filosofskyj analiz ponyattya "innovaciya" ta "innovacijna diyalnist" [Social and Philosophical Analyz of Understanding "Innovation" and "Innovative Decency"]. Humanitarian News of the Zaporizhzhya State Power Engineering Academy, 36, 152-165*

5. *Peer review of the Ukrainian research and innovation system. Available at : <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/policy-support-facility/peer-review-ukrainian-research-and-innovation-system>.*

6. *Global Innovation Index – 2013. Available at: www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/economics/gii/gii_2013.pdf*

7. *Global Innovation Index – 2016. Available at: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2016-report>*

8. N. Zakić, A. Jovanović, M. Stamatović (2008). *External and internal factors affecting the product and business process innovation. Facta universitati: Economics and Organization, Vol. 5 Issue 1, 17-29.*

9. Heimonen, T. (2012). *What are the factors that affect innovation in growing SMEs?. European Journal of Innovation Management*, Vol. 15, Issue 1, p.122-144.
10. Kulinich, O.I. (2007). *Teoriya metodu statystychnyh rivnyan zalezhnostej [Theory of the method of statistical calculations of solitudes]. University scientific notes, №3, 284-294.*
11. Kulinich R. O. (2007). *Statystychna ocinka chynnykiv socialno-ekonomichnogo rozvytku [Statistical evaluation of social and economic development]. Kiev: Znanja, 311.*
12. Y. Yang, L. Jin, C. Haiyan (2016). *Research into the phased supporting enterprise innovation policy of China. The Northern Asian Economic Review, Vol.4, Issue 2, 89-97.*
13. Labouriau F. C., Naveiro R. M. (2013). *Role of intellectual property in innovation and new product development. Available at: www.altec2013.org/programme_pdf/1612.pdf*
14. Lebeda T. B. (2012). *Stan finansuvannya naukovichi ta naukovo-tehnichnikh robit Ukrayini: statystychnyj rozriz [Financing scientific and technical work in Ukraine: statistical cut]. Probl. Science, No. 12, 2-6.*

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ПИТАННЯ МЕДИЧНИХ НАУК

РОЛЬ МІКРОБНИХ ФАКТОРІВ ТА ДЕФЕНЗИНІВ В МЕХАНІЗМАХ
РОЗВИТКУ ЕКЗЕМАТОЗНОГО ХЕЙЛІТУ

кандидат медичних наук, Бочарова В. В.,
доктор медичних наук, професор, Лебедюк М. М.,
доктор медичних наук, професор, Бочаров В. А.,
доктор медичних наук, доцент, Куц Л. В.

6

ВПЛИВ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ
НА ПОКАЗНИКИ ЛІПІДНОГО ОБМІНУ ТА ПЕРЕКИСНОГО
ОКИСЛЕННЯ ЛІПІДІВ ПРИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІЙ
ГІПЕРЛІПІДЕМІЇ

доктор медичних наук, Білай І. М.,
кандидат фармацевтичних наук, Демченко В. О.,
кандидат медичних наук, Білай А. І.,
кандидат медичних наук, Красько М. П.,
кандидат фармацевтичних наук, Остапенко А. О.

17

РОЗДІЛ II. ПИТАННЯ ІСТОРИЧНИХ НАУК ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

РОЗКОЛ АДВЕНТИСЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ ІІ РЕЧІ
ПОСПОЛИТОЇ (1919-1939-ті РОКИ)

Шевчук В. А., Куриляк В. В.

25

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ НАПРЯМИ
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ

кандидат політичних наук, доцент, Макаренко Л. П.

37

РОЗДІЛ III. ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ 57

кандидат педагогічних наук, доцент, Семененко І. Є.

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФЕЛЬДШЕРІВ ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОЇ
ПРАКТИКИ 66

Чорнобрива Н. В.

РОЗДІЛ IV. ПИТАННЯ МИСТЕЦТВА ТА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

GRAMMATICAL AND SEMANTICAL DIVERSITY OF INDIRECT
IMPERATIVES IN THE MODERN ENGLISH LANGUAGE
(ON THE EXAMPLE OF MADELEINE WICKHAM'S NOVELS) 76

PhD in Philological Sciences, Associate Professor,

Miasoiedova S.V.

ДИЗАЙН ПОРЦІЙНОЇ УПАКОВКИ ДЛЯ ВИНА 92
Приступа О. В.

РОЗДІЛ V. ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК ТА СОЦІОЛОГІЇ

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ 101

кандидат економічних наук, доцент, Білик О. І.

ВПЛИВ ФАКТОРІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТРАНСФЕРУ
ІННОВАЦІЙ: МІЖНАРОДНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ 113

кандидат фізико-математичних наук, Бевз В. П.,

кандидат економічних наук, Івасишин М. О.

журнал «Науковий огляд»
Journal «Scientific review»

Підписано до друку 06.09.2017
Формат 60x84/16.Гарн. Times New Roman.
Папір офсетний. Друк різнографія.
Тираж 300пр.

© Центр міжнародного наукового співробітництва «ТК Меганом»
Свідоцтво ДР №325712
02192, м. Київ, вул. Юності 9/144.
т/ф. +38044-525-62-99
e-mail: nauogl@gmail.com